

SPISY CYRILOMETODĚJSKÉ FAKULTY BOHOSLOVECKÉ
V OLOMOUCI. ČÍSLO 4.

DR. OLDŘICH KARLÍK

VÝZNAM PANENSTVÍ
V MRAVNÍM ŽIVOTĚ

PODLE SV. AMBROŽE

V OLOMOUCI

1931

DR. OLDŘICH KARLÍK

VÝZNAM PANENSTVÍ V MRAVNÍM ŽIVOTĚ

PODLE SV. AMBROŽE

„Dobrá je cesta panenství.“

Ambrož, Epist. 63, 40.

V OLOMOUCI

1931

Nr. 3328.

IMPRIMATUR.

JOSEPHUS VYVLEČKA,

Praeses archiep. Consistorii.

Olomucii, die 19. Februarii 1931.

ÚVODEM

Mnoho se dnes mluví i píše o příčinách mravního úpadku lidské společnosti a přiznává se, že nemoc moderního člověka projevuje se nejvíce a nejnebezpečněji v otázce pohlavní. • Pud pohlavní podobá se hučící řece, řítící se s hor do roviny. Jako řeka přináší užitek a požehnání jen tehdy, je-li spoutána ve svém řečišti, jinak šíří záhubu a zoufalství, tak i pud pohlavní stává se příčinou neštěstí a trampot, podaří-li se mu strhati pouta rozumem daná. • Udržeti pud pohlavní v mezích Tvůrcem určených, k tomu je třeba síly vůle, síly k boji, síly k odříkání.

Než dnešnímu světu, s úžasem pozorujícímu obrovský pokrok novodobé techniky, radia, vzduchoplavby a jiných nových vynálezů, které směle přemáhají dosavadní meze a překážky prostoru a času, cize zní zvěst o sebezáporu a sebekázní. Dychtivě poslouchá hesla o osvobozeném člověku. Aby se zakryla slabost, našlo se svůdné heslo „vyžítí se“, které zní tak svobodně a rázně, ale neznamená nic jiného než bídny způsob otroctví, skrývajícího se pod každou vášní. Mluví se stále o nutnosti boje v životě, o boji za pravdu, boje si váží mnozí více než pravdy samé, ale v jednom bodě nechtějí znáti boje: pokud totiž jde o podmanění citu, vášně a pudu pohlavního rozumu a vůli, je jim všechno přirozené, je boj zbytečný a škodlivý. Je div, že při tomto nedostatku síly vůle život mravní churaví?

Chybí síla! Nejen síla tělesná, ale zvláště síla mravní, síla k věrnému plnění povinností! Nápravu pokleslé mravnosti nepřinesou ti, kdož věnují pozornost jen temným stránkám pudu pohlavního a dovedou mistrně líčiti jeho poblouzení, vysvětlujíce každý návyk jako vrozený a nezměnitelný a odmítajíce s útrpným úsměvem jako zpátečníka, kdo dokazuje nutnost čistého života, místo aby přesvědčovali zvláště mládež, že nevinnost a čistota je užitečnější, vznešenější a šlechetnější než předčasné česání nezralých plodů se stromu vědění, že blaho jednotlivců, rodin, společnosti je podmíněno čistotou, a pobádali ji, aby vyzkoušela bojem a přemáháním svou mladistvou sílu a upevnila svou povahu.

Chybí mravní ideál, který by přispěl člověku v jeho boji s vášněmi a pudy, chybí touha prospěti veřejnému blahu, chybí snaha vyniknouti poctivou a vážnou prací. Přehlíží se ideální síly v lidské přirozenosti a podceňuje se hlavně náboženství, které v otázce čistoty hraje veledůležitou roli. Síla tělesná, síla duchovní, síla mravní získává se jen činností, námahou, cvikem. Hlavním však a nejsilnějším zdrojem života čistého je náboženství, z něhož proudí život a síla duše.

Naše poměry se poslední dobou často přirovnávají s pokleslou mravností na konci říše římské, kdy připadl křesťanství úkol obroditi mravně pokleslé lidstvo. Křesťanství provedlo velké toto dílo bez vnější moci, pouze vítěznou silou svých ideí a zářnými vzory čistého života. Je podivuhodné, co vykonala církev k ukáznění života pohlavního a tak nepřímou k ozdravení tehdejší společnosti lidské. V nevážném životě pohlavním byl kořen veškerého zla doby. Křesťanství obnovilo opět krásu rodinného života, jednotu a nerozlučitelnost manželství, otevřeně prohlásilo stejná práva a stejné povinnosti mravní muže i ženy. Moudře rozlišovalo mezi zákonem a radou. Vedle velkých zástupů, které se oddaly v životě manželském rodinným starostem, vystupují asketi, mniši, Bohu zasvěcené panny a ti všichni svým bezúhonným, čistým životem svítí na cestu svým spolubližním, budí u nich sílu a odvahu vůle.¹

Církev byla si dobře vědoma významu panictví a panenství pro mravní život, proto mu také věnovala náležitou pozornost. „Dva póly byly vpravdě křesťanskému názoru o životě pohlavním nedotknutelným vodítkem: Oprávněnost, ano svatost MANŽELSTVÍ a vyšší postavení PANENSTVÍ. Jsouce zdánlivě v rozporu vyjadřují přece jen oba spolu zvláštní postavení prvotního křesťanství k pohlavnímu problému a právě napětí mezi nimi bylo, pokud bylo řízeno moudrostí, příznivo povznesení společnosti a pravého životního idealismu.“²

• Zvláštní láskou k panictví a panenství v západní říši římské lnul slavný milánský biskup šv. Ambrož, který slovem i perem je hlásal, obhajoval a doporučoval. Spisy, které o panenství napsal, jsou díla nádherné krásy, hluboké vzdělanosti, uchvacující svým obsahem i svou formou. Nadšená slova svatého biskupa jsou i dnes s to vzbuditi a posilovati vyšší snahu, utvrzovati víru, že jest ještě jiný, vyšší svět,

1 Dr. Josef Müller, Das sexuelle Leben der christlichen Kulturvölker, Leipzig 1904, 102 n.

2 Tamtéž str. 29.

jehož životem žítí je vysoký cíl pro muže a vysoká čest i nejkrásnější ozdoba, k níž může dospět žena. ~

Není třeba dbáti hlasu povrchních lidí, kteří praví, že modernímu varu a tempu nevyhovují spisy a myšlenky ze zlatého věku křesťanské literatury latinské. Krátkodeché modernosti nevyhovuje učitel církevní, hlásající jistou pravdu, postavenou na pevných pilířích a směrodatnou pro jakékoli tempo životní — této modernosti nevyhovuje veleduch, nýbrž podprostřednost. Znalost děl velkých mužů, jejichž myšlenky jako magnetická střelka míří do závratných duchovních výšek, povznáší a posvěcuje náš život, rozžehuje pochodeň osvětlující pravdu.

Vábí nás proto slyšeti, jak pohlížel na panictví a panenství a jaký význam mu pro život soukromý i veřejný přisuzoval svatý Ambrož, jeden ze čtyř „velkých otců“ církve západní, který tak pronikavě zasahoval do dějin své doby a tak usilovně se snažil o povznesení mravního života mezi svými vrstevníky.

Tážeme se: je vskutku pravdou, co se stále opakuje, že „by bylo možno uvéstí sta citátů nejvlivuplnějších církevních učitelů, kteří všichni stejně smýšlejí“, podle nichž „žena je bytostí nečistou, svůdkyní“ a „manželství jen nutné zlo, jak se dnes říká o prostituci“,¹ a že zvláště sv. Ambrož doporučováním života panenského ukládal jako nejvyšší povinnost ubití rodinných citů?² Je tomu vskutku tak? Pohlížel slavný milánský biskup, jistě jeden z nejvýznačnějších postav z první doby křesťanské, takto na panictví a panenství? Může se odvážiti k podobnému úsudku ten, kdo skutečně zná jeho spisy?

Bude úkolem této studie ze spisů sv. Ambrože ukázati, že „dobře je kráčet ve stopách čistoty“,³ že „dobré je panenství, které nejen zbavilo oboje pohlaví poroby hříchu, ale povzneslo je také k životu milosti“,⁴ že platně přispívají k dobru lidské společnosti hrdinné duše, které si zvolily život panický nebo panenský a věrny jsou předsevzetí

1 August Bebel, *Žena a socialismus*, podle 47. vyd. přeložil Josef Skalák, Praha, 1909, 62 n.

2 Lecky, *Sittengeschichte Europas*, Leipzig und Heidelberg 1870, 104 n. Citováno podle dr. Jos. Mausbacha, *Altchristliche und moderne Gedanken über Frauenberuf*, M. Gladbach 1910, 5.

3 *Expositio in Psalmum 118*, Sermo 17, 15 (M. P. I. 15, 1520).

4 *De institutione virginis* 3, 16 (M. P. I. 16, 323): „Bona virginitas, quae sexum utrumque non solum absolvit a crimine, verum etiam provocavit ad gratiam.“

svému, ať již žijí uprostřed rušného života světského anebo v zátíší klášterním.

Práci této byl dán název „Význam PANENSTVÍ v mravním životě“ Stalo se tak proto, že sv. Ambrož ve svých kázáních a spisech o životě panickém a panenském obracel se především k dívkám, nevylučuje ovšem nikterak od ideálu toho ani mužů, latinské pak označení „virginitas“, společné pro obě pohlaví, nutno překládati v češtině slovem panictví, mluvili-li se o mužích, a slovem panenství, kdy jde o pohlaví ženské. ,

Zároveň bude práce tato malým příspěvkem k oslavám 1500. výročí smrti sv. Augustina, který pln horlivosti a s napětím poslouchal každou neděli kázání biskupa Ambrože, s počátku sice „ne se správným úmyslem, nýbrž takoruka podrobuje zkoušce jeho výmluvnost, zda odpovídá jeho pověsti, nebo více či méně je slavnou, než jak se tvrdilo“,¹ brzy však otevíral ducha svého i pravdám přednášeným, vnikajícím pozvolna do jeho srdce. Zdál-li se mu napřed celibát Ambrožův velikým břemenem, které podle jeho názorů kalilo štěstí všeobecně ctěného a váženého biskupa,² pomáhala mu slova a příklad Ambrožův vyprostiti se z pout prudké smyslnosti a poznati krásu a svobodu duší čistých a panenských, jimž později věnoval krásné dílo „O svatém panenství“.³

1 Confessiones 5, 13. 2 Tamtéž 6, 3.

3 De sancta virginitate, M. P. I. 40, 397—427. Viz též spis De bono conjugali M. P. I. 40, 373—396.

POHNUTKY AMBROŽOVY K VYDÁNÍ SPISŮ O PANENSTVÍ

1. OSOBNOST AMBROŽOVA

Nikde nevystoupí před očima našima tak mocně mohutná postava svatého Ambrože jako v kostele Sant' Ambrogio v Miláně, kde je světec pochován. Zde shromaždoval kolem sebe zástupy oddaných posluchačů, zapaloval v jejich srdcích plamen lásky křesťanské a budil v nich čisté, svaté úmysly, zde stával u kazatelny třicetiletý profesor řečnictví v Miláně Augustin a ssál slova s biskupových výmluvných rtů.

Ambrožem dosedl 7. prosince r. 374 na biskupský stolec milánský po ariánském předchůdci Auxentiovi, jenž byl ochotnou loutkou v rukou císaře Konstantina, biskup, v němž se slučovala ctnost starého Římana s duchem Kristovým k dokonalé jednotě. Byl to muž neohrožený, nepoddajný, nejživějším vědomím svých povinností proniknutý, biskup o své stádce přepečlivý, láskou k Bohu a církvi nadšený, světec na sebe přísný a k jiným soucitný.

Doba Ambrožova měla pochmurné pozadí. Barbaři bušili na zpuchřelé brány říše římské, Germáni byli již částečně do jejího svazku přijati. Říše kolísala, pořádek v ní byl nebezpečně uvolněn. Sociální bída lidu byla veliká, rozpor mezi chudinou a boháči, v nadměrném přepychu žijícími, byl velmi žalostný. Mladí nezrocení národové rozmnožovali svými bludy zmatek, umírající pohanství činilo poslední pokusy ke své záchraně v tomto přelomu věků.

Ambrožovo působení vyplňuje dějiny tehdejší doby. Byl sekulární postavou zrozenou vládnouti, odvracel všechna nebezpečí od Italie a katolické církve, byl prvním biskupem, jehož žádali císařové, aby podepřel kymácející se jejich trůn.

Od počátku svého úřadu biskupského snažil se, jak jen mohl, vštípit do srdcí svých věřících pravdy sv. evangelia. Vzepřel se bezměrné lakotě a požívačnosti rozmařilého císařského města, napomínal jak bezcitné světáky, zapomínající na chudé a chlubící se rodnými kmeny

svých psů a koní,¹ tak i proletáře, kteří nemajíce ani tuniky leželi před dveřmi putyk a prohýřili za jednu noc, co za několik dní vydělali.² Pracoval o to, aby posvětil život křesťanských rodin úctou k životu čistotnému a roznítil v srdcích katolických dívek lásku a touhu po panenském způsobu života.

• Ambrož, narozený r. 333 nebo 340 asi v Trevíru, odkud spravoval jeho otec jako nejvyšší místodržící císařský (*praefectus praetorii*) Galii, byl potomek slavného rodu římského, jenž se mohl honositi nejen četnými o stát zasloužilými předky, nýbrž také mnohými mučedníky, kteří za víru a církev statečně i životy své položili. Byla to zvláště sv. Sotheris, dívka lepší krásy, která za pronásledování křesťanů císařem Diokletianem r. 304 podstoupila mučednictví, aby zachránila nevinnost svou.³ Její vzor byl stále v živé paměti v rodině Ambrožově. Starší sestra Ambrožova Marcellina složila o slavnosti Zjevení Páně asi r. 353 do rukou papeže Liberia⁴ slib panenství a žila s jinou Bohu zasvěcenou pannou v Římě, kam se byla přestěhovala se svými třemi dětmi matka Ambrožova po předčasné smrti mužově. Ambrož miloval něžnou láskou bratrskou svou rodnou sestru, stýkal se s ní velmi často a rád. Žila sice v Římě, ale navštěvovala jej častěji v Miláně a udržovala s ním styk četnými listy. Tento něžný poměr k milované sestře vznítil již v mladém Ambroži nadšenou lásku k panictví a panenství, která jej provázela do Milána jako správce (*consularis*) provincie Aemilie a Ligurie a pak zdobila po celý život i na stolci biskupském.

Když po svém vysvěcení na kněze a na biskupa usilovným studiem ponořil ducha svého do pravd svaté víry a poznal důkladněji přikázání i rady evangelia, toužil tím více, aby užitek a krásu čistého, panického života ukázal nejen vlastním příkladným životem, nýbrž i výmluvností svých úchvatných kázání. Na svátek sv. Anežky Římské,

1 De Nabuthe Jezraelita 13, 54 (M. P. I. 14, 783).

2 De Elia et jejunio 12, 42 (M. P. I. 14, 746).

•3 Exhortatio virginitatis, 12, 82; De virginibus III, 7, 38. Všechny spisy Ambrožovy o panenství výslovně jednající uvádí Migne, *Patrologia latina* (= M. P. I.) ve svazku 16, str. 197—380. Ve sbírce „*Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*“, vydávané vídeňskou akademií věd u knihkupce F. Tempského, dosud vydány nebyly. Vydání jejich se teprve připravuje. Nedávno oznámil nakladatel Petr Hanstein z Bonnu, že ve sbírce „*Florilegium Patristicum*“ vydá Otto Faller T. J. Ambrožův spis „*De virginibus*“.

4 De virginibus III, 1, 1.

panny a mučednice,¹ — která nepřestane býti ctěna, dokud nevinnost a hrdinnost ctnosti budou míti ve světě svoji hodnotu — začal dne 21. ledna 376 své promluvy o svaté kráse života panenského, v nichž pak v jistých přestávkách pokračoval. S jakým úspěchem se ohnívá jeho kázání potkávala, seznáme z toho, že zvěst o nich pronikla daleko od Milána, do Placencie, do Bologne a přes Středozevní moře do vzdálené Mauretanie v severní Africe, jak sv. biskup sám doznává. Mnohé dívky z těchto míst přicházely do Milána a prosily, aby z rukou Ambrožových směly přijati panenský závoj.² Svou výmluvností a lahodou řeči, která jako med plynula s jeho rtů, uchvacoval posluchače tak, že matky z bázně, aby dcery jejich pod dojmem kázání biskupova se nerozhodly k životu panenskému, uzavíraly je doma a zbraňovaly jim jíti do kostela na kázání.³

2. SPISY AMBROŽOVY O PANENSTVÍ

Ježto bylo mnoho dívek, které pro vzdálenost nemohly choditi do Milána, aby poslouchaly promluvy věhlasného kazatele, obrátily se na něho s prosbou, aby svá kázání sepsal, aby z nich hlas jeho takřka slyšely.⁴ I jeho rodná sestra Marcellina blahopřála mu listem k tak radostnému úspěchu jeho kázání a prosila, aby jí napsal, co nemohla osobně slyšeti. A sv. biskup neodepřel vyhověti prosbě své sestry, a ponoukán jsa nadto i láskou k panenské ctnosti, přepracoval poněkud svá kázání a vydal je r. 377 jako zvláštní dílo: „De VIRGINIBUS AD MARCELLINAM SOROREM SUAM“ („O pannách“). Spis pojednává obšírně ve třech knihách o panenství, aby se snad jen z nahodilých poznámek o panenství v jiných spisech nesoudilo, že jde o ctnost podřadnou, když je to jedna z hlavních ctností.⁵

V první knize snaží se vysvětliti, jak vznešené je panenství, aby ne-

1 Tamtéž I, 2, 5.

2 Tamtéž I, 10, 57: „De Placentino sacrandae virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, ut hic velentur.“

3 Tamtéž I, 10, 58: „Nam plerasque virgines cognovi velle, et prohiberi etiam prodire a matribus. . .“

4 Tamtéž II, 1, 5.

5 Tamtéž I, 3, 10: „Invitat nunc integritatis amor, et tu, soror sancta, . . . ut aliquid de virginitate dicamus; ne velut transitu quodam perstricta videatur, quae principalis est virtus.“

beská jeho krása sama již čtoucího získala. V druhé knize podává pannám vhodná naučení. Kniha třetí uvádí ve třech hlavách řeč papeže Liberia, kterou pronesl ve vatikánské basilice při obláčce sestry Ambrožovy Marcelliny, o níž častěji Marcellina s bratrem svým mluvívala. A poněvadž sestra ve své horlivosti zacházela dále, než jí papež Liberius naznačoval, chválí sice v dalších hlavách knihy bratr její příkladnou horlivost, ale prosí ji zároveň, aby byla pamětlivá pokročilejšího svého věku a nezeslabovala tělo své přílišnými posty. Upozorňuje ji i ostatní panny, v čem hlavně mají hledati bezpečnou záruku vytrvalosti na počaté dráze.

Dílo své vydává s ostychem, stále se omlouvaje, aby mu nebylo vytýkáno, že on sotva tři roky po svém nečekaném vysvěcení na kněze¹ se odvažuje poučovati ty, z nichž mnohé svým ctnostným životem stojí výše než on sám. Není to odvážlivost, poněvadž si panny samy přály, aby kniha byla vydána, je to jen snaha, aby navnadil čtenáře pro krásnou tuto ctnost. Proto také vlastně nepodává žádných předpisů o pannách, nýbrž v jeho řeči se jen obrází jako v zrcadle příkladný život panen, jimž lichotí, aby je utvrdil v lásce k Bohu a vzbudil touhu po podobném životě i u jiných. Snoubenec lichotivými slovy získává si oddanou lásku své snoubenky; bujné koně popleskáváme po šíji, aby poznali naši ruku a nevzpírali se pak chomoutu, který jim dáme. Spíše si zajisté přivyknou pochlebování než ráně bičem. Když pak skloní šíji pod chomout, možno opratě napnouti a koně pohnati. Tak i panna musí si nejdříve jakoby pohrávati s čistou láskou, podivovati se její kráse, aby se z bázně nevyhýbala jhu Páně, nýbrž cítíc povolání jemu se ochotně podrobila.²

A tak doufá Ambrož, že upřímná jeho vůle využití k poučení věřících všech vloh, které mu Bůh dal, při veškeré jeho nezkušenosti a nedostatečnosti bude doplněna milostí Boží, že Kristus Pán posílí jeho slova a okem milosrdným a laskavým shlédne na něj, jako pohlédl na Filipa (Jan 1, 48) pod stromem fíkovým, jelikož i jej ještě stíní fík, t. j. vábíva touha slastí tohoto světa. Vždyť Bůh žádá po nás, jak krásně praví Ambrož, práci a dobrou vůli, nikoli dobrý výsledek.³

Než rozruch, který jeho kázání způsobila, vyvolal zároveň u mno-

1 Tamtéž II, 6, 39: „Haec ego vobis, sanctae virgines, nondum triennalis sacerdos manuscula paravi . . .“

2 Tamtéž II, 6, 39—41.

3 Tamtéž I; 1, 1: „ . . . cum studium a nobis Dominus, non profectum requirat.“

hých odpor proti svatému učiteli. Byl napadán, že zbytečně odvrací dívky od vdavek a poškozuje život rodinný. Ambrož nelenil, a ačkoliv již ve své knize „DE VIDUIS“ („O vdovách“), brzy po spise „De virginitate“ vydané, své stanovisko k manželství, druhým oddavkám a panenství vyložil, vyvracel na kazatelně dovedně námitky proti panenství uváděné a své vývody shrnul pak do zvláštní knihy „DE VIRGINITATE“ („O panenství“), aby tak ještě účinněji knihu svou „O pannách“ obhájil. Kniha byla napsána r. 378 po svátku sv. Petra a Pavla, poněvadž také obsahuje kázání, které měl biskup Ambrož v tento den.¹

Další léta biskupování Ambrožova vyplněna jsou mnohými starostmi o posílení a zabezpečení víry katolické proti arianismu a úkoly, které jemu byly svěřeny v otázkách politicko-náboženských římskými císaři. Než při tom nikdy nezapomínal prohlubovati slovem i perem náboženské přesvědčení věřících a nedal si také nikdy ujíti příležitosti, aby v četných svých spisech o různých jiných předmětech sv. víry a při výkladu Písma svatého nerozhovořil se o ctnosti jemu tak drahé, o ctnosti čistoty a o životě panickém, jak sám roku 392 vzpomíná.² Při tom podporoval i život klášterní, což dosvědčuje sv. Augustin: „I v Miláně byl před branami městskými klášter, plný zbožných bratří pod vedením Ambrožovým.“³

Při veškeré své rozsáhlé činnosti měl Ambrož vřelé pochopení pro každého, kdo se naň obrátil. V Bologni žil dobrý jeho přítel Eusebius, který velmi jsa pečlivý o dobré vychování svých vnuků, posílal je k Ambrožovi na vzdělání. Tak také poslal k biskupu milánskému svou vnučku Ambrosii. Ambrož ji přijal s nelíčenou radostí. Když pak seznal přání jejího srdce a zajistil si souhlas jejích rodičů, slavnostním obřadem zasvětil ji životu panenskému. Nádhernou promluvu, kterou měl při její oblačce, napsal r. 392 a připojiv ji ke spisu, sepsanému ke slavnosti jejího zasvěcení, poslal ji Eusebiovi. Kniha se uvádí pod jménem „DE INSTITUTIONE VIRGINIS“ („O výchově panny“) s dodatkem „et S. Mariae virginitate perpetua ad Eusebium“ („a o ustavičném panenství Panny Marie“), poněvadž také obhajuje trvalé panenství Rodičky Boží proti bludařům.

Ještě jeden spis Ambrožův jest věnován panenské ctnosti. Podnět k němu dala konsekrace nové basiliky ve Florencii, kterou na přání bu-

1 De virginitate 19, 121; 12, 124n. 2 De institutione virginis 2, 15.

3 Confessiones VIII, 6, 15.

dovatelky vdovy Juliány a věřících města Florencie vykonal Ambrož r. 393. Krásnou promluvu, kterou při slavnosti pronesl, asi ještě téhož roku poněkud rozšířil a vydal pod názvem: „EXHORTATIO VIRGINITATIS“ („Povzbuzení k panenství“). V knize dává vystoupiti vdově Juliáně. Uvádí dojemná slova matčina k dětem, třem dcerám a jednomu synu, (hl. 3, 13—8, 53) a přidává pak ještě své naučení, podstatně shodné s napomenutími Juliány.

Pod jménem sv. Ambrože uvádívá se ještě dílo: „De lapsu virginis consecratae“ („O pádu Bohu zasvěcené panny“), kde je kárána panna, která zapomněla na své povinnosti.¹ Než sloh této práce liší se nápadně od slohu Ambrožova a také ani Jeronym ani Augustin spisu neznají. Pravděpodobně je autorem díla biskup Niceta z Remesiany (v dnešním Srbsku), který často po Italii cestoval (jistě r. 398 a 402) a byl přítelem Paulina z Noly. Ani spisek „Ad virginem devotam“² („Zbožné panně“), ani fragment „De pudicitia et castitate“ („O stydlivosti a čistotě“), ve starých kodexích Ambrožovi připisovaný, nevyšly z pera našeho světce. Posledně uvedená práce je však patrně z Ambrožovy doby a má kulturně historickou cenu.³

Sv. Ambrož jedná o panenství a panictví nejen ve zvláštních pojednáních, nýbrž i v jiných spisech, kdykoli se mu naskytne příležitost, mluví o ceně a významu panenské nevinnosti. Nemůžeme uváděti všech míst z četných jeho spisů, zmiňujeme se jen o třech listech pro nás zvláště důležitých. Je to list 18., zaslaný roku 384 císaři Valentinianovi, v němž Ambrož odpovídá na žádost římského prefekta Symmacha, aby náboženství pohanské bylo šetřeno a Vestálkám ponechány jejich výsady. Dále list 42., z roku 389 nebo 390, jímž s biskupy své provincie církevní vyslovuje souhlas s papežem Syriciem, který odsoudil počínání bludařů proti panenství. Konečně list 63., jímž varuje r. 396 věřící v městě Vercelli před dvěma nevěrnými mnichy, kteří, opustivše klášter, podrývali všude úctu a vážnost k životu panickému a panenskému.

1 M. P. I. 16, 383—400. 2 M. P. I. 17, 599—644.

3 Dr. Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*², Freiburg i. B. 1923, III, 533.

3. ODPŮRCI PANENSTVÍ ZA DOBY AMBROŽOVY

Vidíme, že dosti je spisů, které svědčí o opravdovém zájmu velkého učitele milánského o našem předmětu. Známe i hlavní důvody, které jej vedly k sepsání těchto spisů. Než jak při kázáních, tak i sepisování knih měl Ambrož také na mysli různé protivníky, kteří se v tehdejších dobách stavěli proti evangelickým radám a jejichž námitky chtěl vyvrátiti. Ambrož znal dobře nebezpečné odpůrce na tomto poli, kteří právě za jeho časů s velkou smělostí označovali sliby čistoty za bezbožné a opovážlivé a proti autoritě Písma sv. i církevní tradice kladli v každém případě život manželský výše než život panický a panenský.

Byl to v první řadě HELVIDIUS, žák ariánského biskupa Maxentia, muž jinak nevzdělaný a neznámý. První začal psáti po polovici 4. stol. proti panenství. Napadl učení o neporušeném panenství Panny Marie, dokazoval, že nelze panenství dávat přednost před manželstvím.¹ Helvidiův blud o Panně Marii obnovil JOVINIANUS. Byl nejdříve mnichem v Miláně, než r. 382 vystoupil z kláštera a počal užívatí světa tak, že jej Jeronym nazval „Epicurum Christianorum“, křesťanským Epikurem.² Hlásal také, že panenství a manželství jsou stejně záslužné stavy a že možno i po složení slibů v manželství vstoupiti.

Bludařské hnutí Joviniánovo a jeho stoupenců „rozlézalo se jako rakovina v církvi“ a hrozilo způsobiti těžké škody, „poněvadž mysl lidská lehce se dá svést k horšímu, chtějí raději bráti se širokou cestou, než s námahou kráčet po cestě úzké“.³ Bludaři popírali, že jest s panenstvím spojena nějaká zvláštní milost a odměna, neuznávali rozdílu mezi čistotou panenskou a mezi manželstvím, učili, že všechny stejná čeká odměna, a tak vylučovali možnost různých stupňů odměn v nebesích.⁴ Rouhavé své názory rozšiřovali k radosti pohanů slovem i zvláštními spisy, vykládající s ďábelskou zlomyslností bludně místa Písma sv. o zdržlivosti. Blud tak se rozšířil zvláště v Římě, že mnohé,

1 Hieronymus, *De perpetua virginitate B. Mariae adversus Helvidium*, M. P. l. 23, 193—216.

2 Hieronymus, *Adversus Jovinianum*, 1, 1 (M. P. l. 23, 221).

3 *Epistola Syricii Papae ad Mediolanensem ecclesiam*, M. P. l. 16, 1169 n: „Jam incognitus sermo haereticorum intra Ecclesiam cancri more serpebat, ut occupans pectus, totum hominem praecipitaret in mortem: et nisi Dominus Sabaoth laqueum, quem paraverant, dirupisset, scena tanti mali, et hypocrisis publicata multorum simplicium corda traxisset in ruinam...“

4 *Epist.* 42, 2 (M. P. l. 16, 1172).

jinak bezúhonné panny, zvolily raději manželství, svedeny byvše učním Joviniánovým, ztrativše důvěru samy v sebe a podlehnuvše námitkám, že se nemohou vyvyšovati svým životem nad čisté a v Písmě svatém chválené ženy, jako byla Sára nebo Zuzana nebo Anna. Také mnozí mnichové odpadli a oženili se, kněží a jáhnové vrátili se k životu manželskému, v němž žili před svěcením.

Aby věřící byli varováni před vlky v rouše beránčím, byl Jovinián na shromáždění kněží, jáhnů a kleriků v Římě se svými druhy z církve vyobcován. Papež Syricius podal o tom zvláštním listem zprávu do Milána, aby varoval před bludem, jehož původce utekl z kláštera blíže Milána. Při tom papež zdůrazňuje, že není nikterak proti manželství, že však projevuje větší úctu pannám Bohu zasvěceným. Ambrož s biskupy své provincie děkuje papeži Syriciovi ve své odpovědi za jeho ostražitost, s níž chrání jako dobrý pastýř ovčinec Kristův před dravými vlky, vyslovuje naprostý souhlas s rozhodnutím církve římské, které v celém rozsahu přijímá s biskupy své církevní provincie.¹

Jak se šířilo bezuzdné hnutí proti panenství, líčí nám Ambrož také na jiném místě. V klášteře před branami milánskými, o němž jsme se již zmínili, žili dva mniši SARMATION a BARBATIANUS, dva schlubní mluvkové, kteří načichli bludy Joviniánovými a z kláštera odešli. Rozhlašovali, „že zdrželivost není záslužná ani užitečná a moudrá, že panenství není nijak v úctě, všichni pak že jsou stejně posuzováni a bláhovi že jsou ti, kdož tělo své posty umrtvují, aby je podrobili duchu“.² Jako noví zastánci školy Epikurovy „hlásali smyslné požitky, doporučovali radovánky; o čistotě soudili, že není k ničemu“, a tak stali se ubohými svědci ke všem možným neřestem. „Je něco zavržení hodnějšího,“ táže se s bolestí náš svatý biskup, „než to, co svádí ku prostopášnosti, ke zkaženosti, ku smyslnosti, co probouzí vášně, co vábí k požívačnosti, je zřídlem nezdrželivosti, zapaluje smyslné touhy?“³ Která panna si nezasteskne, slyšíc, že neporušenost panenství zůstává bez odměny? Byl by div, aby svého ctnostného úsilí neodložila a svého smýšlení nezměnila? Která vdova, dověděvši se, že řádný život vdovin je bez užitku, chtěla by zachovati věrnost manželskou svému zemřelému muži, žíti ve smutku a neoddati se raději životu veselému? Která vdaná žena, slyšíc, že čistota nemá cti, nemohla by bezstarostně svoliti k pokušení, k němuž ji svádějí sklony těla i ducha?⁴

1 Epist. 42. 2 Epist. 63, 7 (M. P. I. 16, 1242). 3 Tamtéž 63, 8.

4 Tamtéž 63, 10.

Tak zamítavé stanovisko proti panenskému životu nebylo zastáváno v následujících stoletích až do dob Lutherových a ostatních reformatů. Ti teprve uvolnili hráze pudu pohlavního a prohlásili sliby čistoty za vynález ďáblův. V důsledku svého mylného učení o svobodě lidské a o dobrých skutcích zavrhlí evangelické rady, nemajíce proctnost čistoty a panenství leč opovržení a úšklebek.

Bludné názory naplňovaly Ambrože velkým zármutkem a vedly jej k tomu, že tak nadšeně bral v ochranu ideál panenský nechtěje mlčeti, zvláště když zloba heretiků neušetřila ani cti Rodičky Boží, Panny Marie a dokonce i metropolita ze Sardiky (BONOSUS), s bludaři popíral neporušenost Matky Boží.¹ A tak boj Joviniánův a jeho stoupenců proti panenství a celibátu kněží i proti každé vyšší dokonalosti, který byl ostatně veden velmi nešikovně, dal nový popud k prohloubení asketického života.²

4. ZÁJEM O PANENSKÝ IDEÁL VE IV. STOLETÍ PO KR.

Kromě uvedených již pohnutek budily Ambrožův zájem o ctnost panenství též zprávy o životě řeholním, šířícím se z východu na západ, neméně pak spisy o životě panenském, vydané vynikajícími spisovateli církevními.

a) ŘEHOLNÍ ŽIVOT

Zjev, že si mnozí křesťané zvolili dobrovolně za svůj životní ideál panictví a panenství, je tak starý jako náboženství křesťanské samo. Od dob apoštolských nechybělo nikdy těch z obojího pohlaví, kdož se zřekli života manželského s předsevzetím, že budou žít zdrželivý život. Zvláště četné dívky křesťanské tak činily. Mnohé z nich svůj úmysl stvrzovaly i slibem, s počátku pouze slibem soukromým anebo také veřejným, než skládaly jej jen před biskupem a kněžími anebo rodiči. Žily v domech svých rodičů, navzájem pak udržovaly velmi čilé styky a jedna druhou v ctnostném životě podporovala.³

Opatrnosti žádala tehdejší doba pronásledování křesťanů a římské

1 De Instit. Virginis 5, 35.

2 Dr. Josef Müller, Das sexuelle Leben der christl. Kulturvölker, 72.

3 Cyprianus, De habitu virginum, 24 (M. P. I. 4, 478): „Provectae annis, junioribus facite magisterium; minores natu, praebeate comparibus incitamentum.“

zákony, které pod trestem zapovídaly bezženství¹ a nedovolovaly shromáždování křesťanů. Vyžilí pohané měli právě na křesťanské panny spadeno. Teprve později skládávaly panny sliby panenství před celou obcí křesťanskou. Když posvátné panny osiřely, bývaly svěřeny starším ženám, s nimiž společně žily. Domy jejich byly předchůdci klášterů.

Až nadešly křesťanům z milosrdenství Božího klidnější doby, byly také zakládány kláštery pro společný život Bohu zasvěcených panen. Nejdříve se tak dělo na východě. Když pak sv. Athanáš, odchovanec sv. Antonia, otce mnichů, musel své biskupské sídlo v Alexandrii opustiti a jíti do vyhnanství na západ, přinesl se svými kněžími známost o životě klášterním do Říma. S počátku nenašel tento nový způsob života ohlasu v Římě. Žádná ze vznešených Římanek neodvážila se tuto novotu podporovati. Římská společnost jí nerozuměla a byla příliš slabá i příliš povrchní, aby aspoň vytušila sílu ducha, která pudila mnohé do ústraní. Teprve mladá vdova Marcella z nejslavnějšího rodu římského, byvši poučena od Athanáše a kněží alexandrijských o životě sv. Antonia a o klášteřích panen v Egyptě,² rozhodla se odmítnouti nabízený jí sňatek konsulem Cerealem,³ složila slib doživotní čistoty a založila v Římě okolo r. 350 na Aventinu první klášter.⁴ Marcellin příklad působil na jiné a dal podnět k založení jiných ještě klášterů ve věčném městě.

Příčiněním biskupů rozšířila se známost o klášteřích i do jiných krajin. Nade všechny jiné biskupy v podporování a šíření klášterů vynikal velký milánský biskup sv. Ambrož. I když nezaložil prvních klášterů v Itálii, přece mu nelze upříti zásluh, že je uvedl nejen do své diecése, nýbrž i do jiných sousedních oblastí, stav se jejich ochráncem a podporovatelem a „vlastním organisátorem panenství“ na západě.⁵

A tak za dob Ambrožových žily v Miláně Bohu zasvěcené panny v domech otcovských a mimo to již také lze zaznamenati první kláštery ženské na západě. Dcery vdovy Juliány složily slavný slib čistoty, který zachovávaly v domě matčině.⁶ Na jiném místě připomíná vý-

1 Expositio in Lucam III, 18 (M. P. I. 15, 1678). Byly to zákony Lex Papia Poppaea a Lex Julia, které zrušili teprve křesťanští císařové. Těchto trestních opatření proti celibátu vzpomíná také Ambrož ve spise De viduis 14, 84.

2 Hieronymus, Epist. 127, 5 (M. P. I. 22, 1090).

3 Hieronymus, Epist. 127, 2 (M. P. I. 22, 1088).

4 Hieronymus, Epist. 47, 3 (M. P. I. 22, 493).

5 Dr. Joseph Ries, Kirche und Keuschheit, Paderborn 1922, 126.

6 De exhortat. virg. 8, 55.

slovně biskup Ambrož, že dcery, které se provdají, opouštějí své rodiče, ne tak posvátná panna, která zůstává s rodiči jako jejich podpora a útěcha.¹ Současně zmiňuje se Ambrož o společném bytu posvátných panen, „svatyni panenství“ v Bologni, kde žilo 20 panen, zřeknuvších se světa a opustivších domy svých rodičů.² Okolnost, že do Milána přicházely četné cizinky až z Afriky, aby se zde Bohu zasvětily, dává tušiti, že i v Miláně zřídil Ambrož společný dům pro posvátné panny. Ve spise „De lapsu virginis“, který sice nepochází, jak jsme již vzpomenu-
li, z pera Ambrožova, činí se nevěrné panně výtky, že nedodržela svého slibu, ačkoliv žila mezi tolika družkami, jejichž příklad mohl jí býti povzbuzením a jimž měla také dobrým příkladem předcházeti. Spisovatel zde užívá výslovně již jména „panenský klášter“.³

b) SPISOVATELÉ O PANENSTVÍ

Je na snadě, že nový proud v církevním životě, který se jevil zájmem o společný život v klášteřích, vedl Ambrože k tomu, aby slovem i perem šířil známost ideálu panenského. Měl také z dřívějších dob a z doby současné pro literární činnost tohoto druhu povzbuzující příklady. Byl to TERTULLIAN (160— po r. 220) z Kartaga, který psal o panenství a jehož spisy nebyly Ambrožovi neznámé. Ve svém „Apologeticus“ (nebo Apologeticon) z r. 197 pronáší mnoho myšlenek na obranu panenství. Zvláštní zmínky zasluhuje jeho spis „De virginibus velandis“, sepsaný asi v letech 204 — 207.⁴ Tertullian zastává v něm houževnatě mínění, že panny a ženy mají nositi závoj od doby, kdy překročily dětská léta. Podobný požadavek hlásal v jiných svých spisech, na př. „De oratione“ („O modlitbě“), hl. 20—22,⁵ „De cultu feminarum“ (O strojení žen).⁶ Žádá prý to křesťanská slušnost. Z otázky závojové vypukla závojová hádka, která rozdělila věřící na dva tábory, vlastně již tehdy na montanisty a katolíky, a strhla do sporu i sousední církevní obce.

Velmi působivý je spis SV. CYPRIANA (200—258), biskupa v Kar-

1 De virginibus 1, 7, 32.

2 Tamtéž 1, 10, 60: „Nam quid de Bononiensibus virginibus loquar . . . quae mundanis se deliciis abdicantes, sacrarium virginitatis incolunt? Sine contubernali sexu . . . ad vicenarium numerum, et centenarium fructum, relictoque parentum hospitio . . .“

3 De lapsu virginis 7, 28: „ . . . ad monasterium virginale transisti“.

4 M. P. I. 2, 935—962. 5 M. P. I. 1, 1288—1298. 6 M. P. I. 1, 1417—1448.

tagu „De habitu virginum“ („O šatě panen“).¹ Brzy po nastoupení úřadu biskupského asi r. 249 vydal list k věřícím, v němž se také obrací k těm, kdož si zvolili stav ustavičného panenství. Panny jsou útěchou jeho srdce, „květinami zahrady církve sv.“² Čím vyšší je jejich stav, tím bolestnější jsou jejich poklesky. Jejich život měl by býti vzdálen všeho přepychu a veškeré světské marnivosti. Zvláště varuje posvátné panny před nádherou v šatech, nápadnými ozdobami, barvením vlasů a tváře, účastí na bujných radovánkách, před návštěvami společných lázní.³ Spisek je provanut milým teplem a upřímným nadšením pro ideu panenství a v mnohém se v něm ozývají slova a myšlenky Tertulianovy.

Nemenší důležitosti pro Ambrože bylo také stanovisko KLEMENTA ALEXANDRINSKÉHO (150—asi 215) k ideálu panenství, poněvadž Ambrož spisy jeho bedlivě četl. Klement Alex. snažil se pozdvihnouti pokleslou úctu k manželství, byl si však při tom dobře vědom postavení, které dalo životu panického křesťanství. Aby však ušel i stínu podezření, že snad podporuje tehdejší nezdravý směr vyhnouti se z důvodů sobeckých a nečestných závazkům manželství, zdůrazňuje nutnost čistých a rozumných pohnutek, které mají vésti k panenství.⁴

Ještě určitěji rýsovaly se asketické prvky u žáka Klementa Alex. ORIGENA (185/86—254/55), jenž zdůrazňuje význam panenství na různých místech svých spisů zvláště proto, že člověku umožňuje věnovati se cele Bohu, a líčí nadšenými slovy vysokou cenu a krásu panenství, varuje však, abý vznešenost panenství nesvedla nikoho k pyšce a ješitnosti.⁵

V Malé Asii vydal krásné dílo o panenství SV. METHODIUS, biskup v Olympu v Lykii († okolo r. 311), „Συμπόσιον τῶν Δέκα παρθένων ἢ περὶ ἀγνείας“ („Hostina dvanácti panen nebo O panenství“).⁶ Po vzoru Platonově, který ve svém díle Συμπόσιον oslavuje Eros (ἔρως), Methodius oslavuje panenství. Deset panen velebí jedna po druhé panenství. Na konec jedna z nich zanotí nadšený hymnus o ženichu Kristu a o jeho

1 M. P. I. 4, 451—478.

2 Cyprianus, De habitu virginum, 3 (M. P. I. 4, 455).

3 Tamtéž 19 (M. P. I. 4, 471).

4 Stromata III, XII (M. P. graeca 8, 1177n).

5 Origenes, In Numeros Homilia XXIII, 3 (M. P. graeca 12, 749). „Unde videtur mihi quod illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti et perpetuae se devoverit castitati.“

6 M. P. graeca 18, 27—220.

nevěstě církvi. Byla-li práce sv. Methodia známa biskupu Ambrožovi, nelze s jistotou tvrditi.

Totéž nutno říci o dvou listech „Ad virgines“, mylně připisovaných papeži Klementovi, jelikož byly sepsány od muže v duchovním životě zkušeného asi ve III. století, a o spisku sv. ATHANÁŠE (295—373) Περὶ παρθενείας („O panenství“)¹ a o stejnojmenném díle ŘEHOŘE Z NYSSY († brzy po r. 394) Περὶ παρθενείας („O panenství“).² Znamé však mohlo býti Ambrožovi dílo papeže DAMASA „O panenství“, bohužel ztracené, o němž se zmiňuje sv. Jeronym.³ O okružním listě papeže SYRICIA (384—399) jsme se již zmínili. Zavrhuje se v něm na základě usnesení římské synody učení odpadlého mnicha Joviniána, zvláště, pokud přisuzuje stejnou cenu manželství a panenství. Jiným listem odsuzuje papež Syricius učení biskupa Bonosa ze Sardiky, duchovně spřízněného s Joviniánem, který popírá ustavičné panenství Panny Marie.⁴ Bludu toho vzpomíná i Ambrož, jak již bylo uvedeno.

A jako JERONYM sledoval pozorně činnost milánského biskupa sv. Ambrože, zvláště jeho horlivost pro ideál panenský, tak můžeme také předpokládati, že ani Ambrožovi nebyly neznámé listy a práce sv. Jeronyma na obranu panenské ctnosti a povzbuzovaly jej, aby v dobách velkého mravního úpadku neustával poukazovati na krásu ctnostného života panenského. Mimo uvedené již knihy „Adversus Helvidium de perpetua virginitate Mariae“ („Proti Helvidiovi o ustavičném panenství Mariině“) a „Adversus Jovinianum“ („Proti Joviniánovi“) zasluhuje zmínky zvláště list 22. z roku 384 „Ad Eustochium Paulae filiam, De custodia virginitatis“, v němž napomíná Eustochium, aby věrně a odhodlaně plnila povinnosti nevěsty Kristovy,⁵ dále list 107., v němž dává vznešené Římance Laetě obšírné pokyny, jak vychovávat Bohu zasvěcené panny,⁶ jako podobně činí v listě 128. neznámému jinak Římanu Gaudentiovi zaslaném.⁷

1 M. P. graeca 28, 251—282. 2 M. P. graeca 64, 317—416.

3 Hieronymus, Epist. 22, 22 (M. P. l. 22, 409).

4 Epistola IX Siricii Papae ad Anysium Thessalonicensem aliosque Illyrici episcopos, M. P. l. 13, 1176—1178.

5 M. P. l. 22, 394—425. 6 M. P. l. 22, 867—878.

7 M. P. l. 22, 1095—1099.

5. OBSAH HLAVNÍCH SPISŮ AMBROŽOVÝCH O PANENSTVÍ.

S větším užitekem bude sledovati myšlenky Ambrožovy o panenství, kdo zná aspoň krátce obsah hlavních spisů jeho o panenství nejednajících. Proto jej uvedeme, než přejdeme k dalším statím.

a) DE VIRGINIBUS AD MARCELLINAM SOROREM SUAM.

Tři knihy z r. 377.

K n i h a I.

HLAVA 1. Ambrož chce využití věrně všech svých vloh, aby učení Kristovo vstípil do duší lidských. Doufá, že jeho slabost svou milostí bude podporovati Kristus, o jehož vyvolené rodině chce psáti.

HL. 2. Radostnou naději v úspěch budí v něm okolnost, že začíná psáti v den sv. Anežky Římské, vzoru křesťanské panny.

HL. 3. Panenství je původu nebeského. Před vtělením Syna Božího máme jen několik ojedinělých zjevů panenství ve Starém zákoně, předobrazujících život panenský v Novém zákoně.

HL. 4. Pohanství nedovedlo vytvořiti pravého panenství.

HL. 5. Kristus je původcem panenství.

HL. 6. Zdůrazňuje dobrotu panenství, ale nechce zrazovati od manželství, i když nelze popřít velkých obtíží a starostí vdaných žen.

HL. 7. Vybízí rodiče, aby pěstovali ve svém vlastním zájmu lásku k panenství u svých dcer, které v životě panenském mohou býti účastny zvláštních milostí Božích. Při tom však plně uznává oprávněnost manželství, hájí jeho svatost proti bludařům.

HL. 8. Porovnává panny s pracovitými a čistými včelami. Nabádá je, aby se snažily poznati a milovati Krista, od něhož a jeho svatých andělů mohou očekávati zvláštní ochranu.

HL. 9. Spokojenost a štěstí je údělem těch, které nepoutá majetek, nezneklidňuje starost o příznivý úsudek světa.

HL. 10. Mínil-li někteří, že stále vychvalování panenství nemá kýženeho úspěchu v Miláně, lituje, že matky milánské zabraňují svým dcerám poslouchati jeho kázání, a poukazuje na ozvěnu, již vyvolala jeho kázání mimo Milán.

HL. 11. Povzbuzuje dívky, aby šly za hlasem svého srdce a nedaly se odvrátiti od rozhodnutí svého ani lichocením, ani hrozbami rodičů.

K n i h a II.

HL. 1. Líčil-li v první knize přednosti panenství, chce v druhé knize dáti pannám potřebná naučení, používaje při tom více jejich vlastních příkladů než svých slabých slov.

HL. 2. Nadšenými slovy líčí nejkrásnější vzor panenské čistoty — Pannu Marii.

HL. 3. Hrdinnou statečnost při ochraně čistoty své ukazuje Tekla.

HL. 4. Zdá-li se komu Panna Maria vzorem nedostižným a domnívá-li se, že Tekla jen proto tak statečně hájila svého panenství, že sám apoštol národů byl jejím učitelem, pak ať mu slouží za příklad z nedávné doby dívka z Antiochie, která složila slib panenský, aby ukončila nemilé jí nabídky jejího okolí, ačkoliv správně předvíдалa, že bude jít utrpením a smrtí dosvědčiti věrnost k nebeskému Snoubenci. Nepřipustila, aby vojín obětoval za ni život a ona se zachránila.

HL. 5. Křesťanským pannám nevyrovnej se neohrožeností žáci filosofických škol pohanských a nemohou se jim vyrovnati, poněvadž slabí, samými pohany posmívání bohové pohanští nemohou dáti síly, která prýští z víry v pravého Boha.

HL. 6. Omlouvá se, že, ač nezkušený, o panenství píše. Nedává pannám svých předpisů, učí je spíše jejich vlastními příklady.

K n i h a III.

HL. 1. Ve třetí knize uvádí Ambrož v prvních třech hlavách řeč papeže Liberia a jeho pokyny, které dal Ambrožově sestře Marcellině při oblačce. Láska ke Kristu je hlavní ozdobou panny.

HL. 2. Střídmost v jídle a pití udržuje vládu nad schopnostmi tělesnými i duševními.

HL. 3. Kdo se varuje zbytečných návštěv, umí ovládati jazyk, je stydlivý, uchrání si sebranost mysli.

HL. 4. Ambrož rozvádí napomenutí papeže Liberia. Doporučuje své sestře, aby se rozumně mírnila v umrtvování, zato však se věnovala horlivě modlitbě.

HL. 5. Nutná je ochotná vůle po příkladu Kristově trpěti.

HL. 6. Na smrti sv. Jana Křtitele ukazuje výmluvně matkám, by vzdalovaly dcer svých od neslušných tanců a bujných hostin.

HL. 7. Odpovídá Marcellině na její dotaz, co souditi o zásluhách

oněch žen, které volily i smrt, aby ušly pohaně. Míni sv. Pelagii, její matku a sestry. Končí vzpomínkou, plnou lásky a obdivu, na hrdinou světici z rodu svého, na sv. Sotheris.

b) DE VIRGINITATE.

Jedna kniha. Z r. 378.

HL. 1. Vypravováním z knihy královské o známém sporu dvou matek, které z nich patří živé dítě (3 Král. 3, 16—28), dovozuje, že všechno, byť bylo i sebe lépe tajeno, vyjde jednou na světlo.

HL. 2. Rozebírá příběh ze Starého zákona o slibu Jeftově a uvažuje, proč Bůh zabránil, aby Abraham obětoval Izáka, a proč dopustil smrt dcery Jeftovy.

HL. 3. Diví se, že se nikdo nebouří, že Jefte přinesl krvavou oběť, ale že se našli mnozí, kteří chtějí brániti, aby přinesena byla Bohu oběť čistoty. Dovojuje, proč je třeba se panen zastati.

HL. 4. Odbočuje od své obhajoby a utvrzuje v pannách živou víru v Krista.

HL. 5. Obrací se k těm, kdo mu vytýkají, že doporučuje panenství. Přiznává, že tak činí, a přeje si jen ještě větších úspěchů.

HL. 6. Povzbuzovati panenství není počínání špatné ani nové, Kristovu učení neznámé.

HL. 7. Panenství není ani neužitečné. Ambrož vyvrací námitky, jimiž protivníci chtějí dokázati škodlivost panenství.

HL. 8. Každý věk je schopný Kristu sloužiti a na každém místě můžeme jej životem ctnostným následovati. Je však potřebí varovati panny, aby zbytečně neprodlévaly na hlučných ulicích, plných lelkujících a zahálejících lidí, a vystříhaly se vši schlubnosti a ješitnosti.

HL. 9. Vykládaje v následujících hlavách některé verše Velepísne dovozuje předně, co musí činiti duše, aby Krista našla.

HL. 10. Dále dokazuje ze slov Velepísne, jak si můžeme zasloužiti Kristovu milost.

HL. 11. Musíme s bázní toužiti po příchodu Kristově, jenž již předem uštědřuje milosti duši, která mu vstříc přichází.

HL. 12. Kristus váhá zavítati do duše vlažné. Ambrož doporučuje, aby v takovém duchovním stavu uvažoval člověk o dobrodiních od Boha přijatých a tak překonával suchopárnost duše.

HL. 13. Je-li v duši panny Kristus přítomen, pak jej má panna udr-

žeti láskou, zbožností a dobrými skutky, stydlivostí v řečech a ve vystupování.

HL. 14. Líčí nebeské město, připravené za místo odměny pro duše čisté a spravedlivé.

HL. 15. Dokud v nesmrtelném těle žijeme, podobá se naše duše vozu taženému čtyřmi neskrocenými koňmi — hněvivostí, lakomstvím, závistí, strachem — a je třeba zkušeného vozky — vlády rozumu, aby nepřišla záhuba.

HL. 16. Živá víra v Krista a kající vyznávání poklesků jsou mocným prostředkem k vytrvalosti na dobré cestě života.

HL. 17. Kdo v sobě chrání věrně obraz Boží, ten, povznášen jsa milostí svého Boha, pohrdá vším nízkým, pozemským a obdivuje se věcem nadzemským.

HL. 18. Jako žár slunce roztavil vosková křídla Ikarova, tak by i žár vášně a ctižádost srazila k zemi duše vznášející se k Bohu. Je proto třeba se varovati těchto nebezpečí a zajistiti si také vnitřní rovnováhu.

HL. 19. Ambrož vybízí panenské duše, aby se daly chytiti do sítí nebeského učení, které apoštolové a jejich pomocníci na rozkaz Páně rozestírají, a čistou službou k Bohu nahradily cenu Vykupitelem za ně vyplacenou.

HL. 20. Doufá, že mu Pán Bůh požehná práci, kterou podle návodů evangelia věnuje panenským duším.

c) DE INSTITUTIONE VIRGINIS.

Jedna kniha. Z r. 392.

HL. 1. Ambrož chválí přítele svého Eusebia, že zvláštní láskou lne ke své vnučce Ambrosii, jež se zasvětila panenství. Se slibem panenství spojovati dlužno ovládání smyslů, mlčenlivost a

HL. 2. lásku k modlitbě.

HL. 3. Bere v ochranu pohlaví ženské a dovozuje ze zprávy o stvoření, jakou milost našla žena u Boha.

HL. 4. Eva chybila, ale dá se uvésti mnohé na její omluvu. Uvádí na pravou míru častou námitku, že ženy bývají pro mnohé muže příčinou pokušení, a poukazuje na ctnostný a příkladný život četných žen.

HL. 5. Od první Evy přechází k druhé Evě, t. j. k Panně Marii, která první pozdvihla prapor posvátného panenství. S lítostí připomíná, že

někteří nešťastníci se odvážili upíratí Matce Syna Božího ustavičné panenství, které před četně shromážděnými posluchači obhájuje již na konci této hlavy a v následujících

HL. 6.—8. s nadšenou láskou dokazuje.

HL. 9. Rozvádí obrazné výroky o pannách z Velepísňe.

HL. 10. Napomíná panny, aby z lásky k nebeskému Ženichu napodobovaly Pannu Marii, a dokazuje v této hlavě a v následujících

HL. 11.—12. božství Kristovo, jež napadali ti, kteří snižovali jeho Matku.

HL. 13. Doporučuje pannám, aby co nejvíce přijaly do srdce svého vláhy milosti Kristovy, která se snáší na lidstvo prostřednictvím Panny Marie.

HL. 14. Rozvádí některá slova Písma sv., jejichž přenesený smysl nabádá panny k úctě a napodobování Panny Marie.

HL. 15. Nazýváje panny liliemi Kristovými zdůrazňuje v

HL. 16. některé ctnosti, které se u panen vyžadují.

HL. 17. Ambrož děkuje Bohu, že nám zanechal v životě posvátných panen vzpomínku na šťastný kdysi život v ráji, a nádhernými slovy modlitby prosí, aby přijal oběť ustavičného panenství, kterou mu chce Ambrosie přinést.

d) EXHORTATIO VIRGINITATIS

Jedna kniha. Z r. 393.

HL. 1. Z Bologně, kde se právě zdržoval, přišel Ambrož, byv pozván, do Florencie a přinesl s sebou část ostatků svatých Vitalise a Agri-coly v Bologni nalezených.

HL. 2. Svaté ostatky vložil do oltářů nového kostela ve Florencii, který posvětil na přání budovatelky, vdovy Juliány, která již ve svém potomstvu, synu a třech dcerách, zbudovala stánky čistoty a neporušenosti. I muži svému nějaký čas před předčasnou jeho smrtí dovolila, aby se úplně věnoval čistým životem službě Boží.

HL. 3. Ambrož před věřícími při svěcení kostela přítomnými opakuje řeč, kterou Juliána oslovila své děti. Matka připomíná synu svému Vavřinci, že si s otcem narození jeho vymodlila, a prosí jej, aby splnil, co oni slíbili, a zasvětil se podobně jako i jeho sestry službě Boží čistým a neposkvrněným životem.

HL. 4. Srovnává přednosti panenství s obtížemi života manželského.

HL. 5. Vzpomíná zásluh panen a pochval, kterých se jim v Písmě sv. dostalo.

HL. 6. Naléhá výmluvnými slovy, aby se děti rozhodly pro ideál života panenského. Poukazuje v

HL. 7. na požehnání života panenského, které vyváží četné potomstvo.

HL. 8. Příklad dcery Jeftovy má pohnouti dívky, jak je plniti sliby rodičů. Naděje matky nebyly zklamány.

HL. 9. K matčiným slovům přidává Ambrož poučení, co je povinností panen.

HL. 10. Upozorňuje hlavně, že duše lidská je obrazem Božím, jejíž krásu si má každý proti všem pokušením chrániti.

HL. 11. Varuje před lehkovážnou přísahou, doporučuje ducha kajícího, vážné chování, zavrhuje hněv a závist.

HL. 12. Střídmost, střízlivost a odpor proti přehnané péči o krásu tělesnou chrání pannu od nerozvážného jednání, jak učí příklad sv. Sotheris.

HL. 13. Zvláště připomíná, jakého nepokoje se uvaruje panna a co síly jí dodá, dovede-li jazyk svůj ovládati i ve chvílích neštěstí a zkoušky.

HL. 14. Trpí-li bližní, ať nikdo z neštěstí neususuje, že je Bohem opuštěn, jak nás učí život sv. Pavla. To ať je útěchou vdově Juliáně která tolik trpěla. Prosí Boha, aby milostivě shlédl na chrám a oltáře, jež jeho službě zasvěcuje, a milosrdně vyslyšel modlitby, které budou denně na těchto místech k nebi vysílány, přijal dar matky i jejích dítek a seslal na ně hojné svoje požehnání.

IDEA PANENSTVÍ PŘED KRISTEM

Známe nyní prostředí, do něhož zasahoval velký učitel milánský sv. Ambrož, a víme také, jaké pohnutky budily jeho zájem o panický a panenský ideál křesťanského života. Světec náš byl muž s velikým vzděláním a širokým rozhledem. Pozoroval bedlivě vše, co se nějak dotýkalo učení, které hlásal, a co mu skýtal nové náměty, aby objasnil a obhájl krásu a vznešenost myšlenky, pro niž horlil. Křesťané žili tehdy mezi četnými pohany a Židy. Znali jejich dějiny a proto není divu, že Ambrož srovnával, pokud a jak objevoval se v dřívějších dobách ideál panický a panenský, a uvažoval, možno-li jej klásti na roveň panenství křesťanskému.

1. POHANÉ

Právě v letech působení Ambrožova udeřila poslední hodina pohanství. Poslední zápas zapadajícího pohanství, do něhož velmi účinně zasáhl milánský biskup, týkal se svatyně bohyně Vesty v Římě a jejích strážkyň Vestálek.

Na památném fóru římském, kde stávaly nejstarší a nej památnější svatyně, odkud vycházeli vojevůdcové v čele vojsk, aby dobývali vzdálených zemí a jednotným zákonodárstvím a stejnou kulturou slučovali je v mocné římské císařství, kde bylo po rozšíření římského práva občanského po všech provinciích jednotící středisko celého tehdejšího světa, stál na úpatí Palatia okrouhlý chrám bohyně Vesty. Jako bohyně ohně byla Vesta společná všem národům řecko-italským. Její kult patří k nejstarším. Vedle vody tvoří oheň nezbytnou podmínku každé domácnosti a lidské společnosti. Roznítiti oheň působilo značné obtíže, proto bylo třeba, aby se na domácím krbu k různým potřebám stále udržoval oheň. Domácí krb se tak stal skutečným symbolem rodinného bydlení. Bohyní, chránící domácí krb, byla Vesta, která byla proto zároveň zakladatelkou a strážkyní rodinného života. Spojí-li se několik rodin, povstává obec. Z obcí a měst tvoří se pak stát. Jak rodiny, tak

měla i města veřejný stále planoucí krb, chráněný bohyní Vestou, a také stát uctíval bohyni Vestu udržováním věčného ohně v jejím chrámě na fóru římském. Byla tedy Vesta viditelným znamením a symbolem celého státního zřízení a státního náboženství a naznačovala, že jak rodina, tak i stát odvozují život a sílu z jednoho a téhož pramene. Proto bývala Vesta nazývána Římany „Vesta mater et custos imperii“ (Vesta matka a ochránkyně říše). Není divu, že Vesta byla u Římanů ve veliké úctě a vážnosti. U žádného národa starověku nebyla myšlenka rodinné a státní pospolitosti tak živá a silná, jako právě u Římanů. Kult Vestin byl živým výrazem římského národního charakteru i státního života.¹

Je pochopitelné, že Římané věnovali hohoslužbě Vesty velkou péči. Službu bohyni Vestě konaly hned od založení Říma kněžky, zvané Vestálky. Aby povinností svým důstojně a věrně mohly dostáti, byly přísně vázány k zachování panenství. Důvodem tohoto předpisu bylo, že Vesta, jak si ji Římané představovali, byla také pannou a jen z panenských rukou chtěla službu přijímati. Dále pak je panenství odleskem čistoty ohně, které Vestálky na obecném ohnisku stále udržovaly, aby nevyhasl. Panenství se po Vestálkách žádalo také proto, že jim dávalo možnost, aby věrně a nerušeně mohly své povinnosti konati. Pannami zůstati musely z toho důvodu, že čistota je nejvyšší ozdobou ženy.

Vestálky byly původně čtyři, později šest. Nejvyšší z nich slula Vestalis maxima. Za Vestálky byly vybírány tělesně i duševně nejlépe vyvinuté dívky mezi šestým až desátým rokem z rodin, v nichž rodičové byli ještě na živu a požívali bezvadné pověsti. Volba Vestálek dala se dvojím způsobem. Když nenabídli rodiče dobrovolně svých dcer ke službě Vestině, vybrala hlava všeho kněžstva římského Pontifex maximus dvacet dívek a z těch byla losem Vestálka určena. Když projevíli rodiče sami ochotu dítě své službě Vesty zasvětit, měl senát římský právo z nabídnutých dcerušek Vestálku zvoliti.²

Úřad Vestálek trval 30 roků. Starší Vestálky konaly předepsané služby, mladší se učily. Hlavní povinností Vestálek bylo přikládati stále dřevo na oheň, aby nevyhasl.³ Byla to záležitost státní velkého významu. Vyhasl-li oheň, znamenalo to veřejné neštěstí. Dále opatrovaly Vestálky v nepřístupné části chrámu Vestina ve skřínce obraz bohyně, Palladium zvané.⁴ Jinou jejich povinností bylo přinášeti oběti Vestě,

1 M. Meschler S. J., *Der Vestatempel und der Vestalenhof am römischen Forum. Stimmen aus Maria-Laach*, 54. Band (1898), 537—560.

2 Tacitus, *Annales*, 2, 86. 3 Livius, *Ab urbe condita* 28, 11. 4 Tamtéž 5, 40.

k nimž připravovaly tluč solnou (*mola salsa*), a konati modlitby za stát. Modlitba jejich považována za zvlášť účinnou.

Službu bohyni Vestě směly konati jen panny odloučené od svých příbuzných a omezené ve svých stycích s okolím. V zařízení tomto projevuje se všem lidem společné vědomí, že tím větší musí býti čistota a svatost člověka, čím bližší je jeho styk s božstvem; čisté a neposkvřené musejí býti ruce, které přinášejí obětní dary, čistá ústa, která přednášejí božstvu jménem ostatních modlitby.¹ Kdo chce býti prostředníkem mezi lidmi a božstvem, musí státi výše ve své mravní dokonalosti než ti, které zastupuje. Pohané vystihli také jasně, že svatost a důležitost služby bohům nedá se dobře spojit s roztržitostmi a starostmi života rodinného. Vestálky zasvětily život po dobu svého úřadu bohyni Vestě a zachovávaly jí věrnost jako její nevěsty.

Za dob sv. Ambrože stál ještě v Římě chrám bohyně Vesty a Vestálky konaly ještě stále službu. Obdivoval-li Ambrož a nadšeně hlásal panenství, pak se nedivme, že srovnává život Vestálek se životem křesťanských panen, které z lásky k Bohu panenství zaslíbily.

Mezi Vestálkou a pannou Bohu zasvěcenou vidí však veliký rozdíl. Základní rys ctnosti panenství křesťanského je, že je trvalá a navždy slíbená. Jinak je tomu však u Vestálek. Byly vázány panenstvím jen po dobu svého úřadu, pak se vrátily do světa a mohly se provdati. Proto praví Ambrož: „Jaká je to čistota, která není založena na ctnostném životě, nýbrž jen na určité době; která není požadována provždy, nýbrž jen pro určitý věk. Povrchní je nevinnost, s jejímž porušením se odkládá až na pozdější věk. Sami učí, že jejich panny nemusejí vytrvati, ba že ani nemohou, omezují-li panenství dobou. Jaké je to však náboženství, v němž se přikazuje, aby dívky byly stydlivé, stařeny pak nestoudné.“²

Jiná okolnost, v níž vidí sv. Ambrož velký rozdíl mezi panenstvím Vestálek a křesťanských dívek, je, že u Vestálek chyběla svobodná vůle při volbě stavu. Nerozhodly se samy pro povolání služebnic bohyně Vesty, nýbrž byly k tomu určeny jinými. Jen s vnitřním odpo-

1 Cicero, *De legibus* 2, 8: „Ad divos adeunto caste! . . . qui secus faxit (fecerit), deus ipse vindex erit.“ Srovnej Tibullovo: *Casta placent superis*.

2 *De virginibus* I, 4, 15.: „Qualis ista est non morum pudicitia, sed annorum: quae non perpetuitate, sed aetate praescribitur! Petulantior est talis integritas, cuius corruptela seniori servatur aetati. Ipsi docent virgines suas non debere perseverare, nec posse, qui virginitati finem dederunt. Qualis autem est illa religio, ubi pudicae adulescentes jubentur esse, impudicae anus?“

rem a s tajenou hrůzou opouštěla Římanka život ve světě a zavazovala se k pohlavní zdrželivosti. Rodičové zámožnější obětovali velké peníze, aby odvrátily smutný osud Vestálky od svých dcer. Aby proto připoutali dívky římské ke službě Vestálek, zahrnovali je Římané velkými výsadami a poctami. Bydlely v rozsáhlém, bohatě vypraveném paláci u chrámu bohyně Vesty, mezi Via sacra a Via nova, v němž nechybělo nic, co tehdejší doba pro příjemné a pohodlné bydlení mohla připravit. Stát je vybavil velikými statky. Na veřejnosti provázel Vestálku vždycky liktor a s cesty jí ustupovali i nejvyšší úředníci. Při hostinách i při veřejných hrách vykazována Vestálkám čestná místa. Pohanění jejich trestáno smrtí. Nahodilé setkání Vestálky zjednávalo odsouzenému milost; přimluva její za vinníka nikdy nebyla odmítnuta; výpovědi před soudem měly platnost přísah; jmění své mohly Vestálky spravovati samy a směly pořizovati i závěti.

Než poctami a hmotnými výhodami nedá se nahraditi láska k Bohu, rozhodující pohnutka svobodně zvoleného panenství křesťanského. „Není čistá, která se strachem k čistotě nutí, ani ctnostná, která se odměnou k tomu vábí . . . propůjčují se výsady, nabízejí se odměny, jako by to nebyl vrchol nestydatosti, prodávati čistotu. Co se slibuje za odměnu, za odměnu se opět ruší . . . Neumí čistoty zachovati ta, která ji prodává.“¹ Pohané ani nevěří, že může býti panenství bez časné odměny. Lákají k němu výhodami, poněvadž nedůvěřují v možnost nenáročné ctnosti. A přece kolik panen má pohanství přes všechny sliby? Sotva sedm dívek je službě Vestině zasvěceno! To je počet těch, které spojila ozdoba hlavy, purpurově lemované šaty, nádherná nosítka s doprovodem služebníků, velké výsady, nesčetné příjmy, a to jen tak, že zdrželivost byla předepsána na přesně vymezenou dobu.²

Hlavní pohnutka dobrovolného panenství, láska k Bohu, chyběla Vestálkám, jimž zůstalo manželství vytouženým, nepřístupným rájem. Kde je láska k Bohu a k bližnímu, tam v duši snadno vzklíčí touha vykonati něco pro Boha a pro bližního. Pohlavní láska ustupuje touze náležitě Bohu a jeho službě se zcela věnovati. V lásce k Bohu vidí křesťanská panna nejmocnější pohnutku, v ní nalézá i potřebnou sílu. U Vestálek bylo však panenství něco zcela přirozeného, zevnějšího, vnější bezúhonnost, čistota smyslů, kdežto křesťanská dívka vidí pa-

1 Tamtéž.

2 Epist. 18, 11* (M. P. I. 16, 1016). Sv. Ambrož zde mluví o sedmi Vestálkách, ačkoliv bývalo tehdy Vestálek jen šest.

nenství v čistotě duše, v odmítání každé dobrovolné myšlenky smyslné. „Nemůže býti čistoty tam, kde je vydána denně útokům nezdrželivých očí a je kalena hříšnými pohledy.“¹ Není panenstvím zdrželivost, která se kupuje za odměnu a která se nezakládá na upřímné snaze po ctnostném životě.²

Jistě nechtěl sv. Ambrož tímto úsudkem snížit význam Vestálek ve starověku beze slova soucitu a uznání k mladým bytostem, které plny chuti k životu musely žít v otráveném ovzduší, a když se dopustily poklesku proti svému povolání, byly krutě trestány.³ A pak nesloužily Bohu trojjedinému, nýbrž božstvu bezmocnému. Po pravdě jen zdůrazňoval Ambrož i tehdy, když se stavěl proti římskému prefektu Symachovi, ochránci Vestálek,⁴ jak velký je rozdíl mezi křesťanským a pohanským panenstvím.

Ambrož vzpomíná dále kněží frygické bohyně Kybele, „Galli“ zvaných, kteří se zbavovali svého mužství, a slavností „liberalia“ ke cti bohů bujně plodnosti a úrody Libera a Libery, které vybočovaly v takovou bezuzdnost, že senát musel proti nim zakročiti. „Jaký může býti život kněží, kde se oslavuje nestoudnost bohů?“ táže se Ambrož.⁵

Nevytvořilo nevinných paniců a panen náboženství pohanské, ani pohanská filosofie, která se vydávala za učitelku všech ctností. Vypravuje se sice o jedné panně Pythagorově, že si ukousla jazyk a vyplivla jej do tváře tyranu, aby nebyla nucena zraditi tajemství a nemohla vypovídati, kdyby tyran stále naléhal. Tato panna Pythagorova dala sice důkaz o své hrdinné mlčenlivosti, ale byla poražena tělesnými vášněmi. Zachovala tajemství mysli, ale následků svých vášní, jimž podlehla, zatajiti nemohla. Byla jen částečně nezranitelná.⁶

A tak přichází Ambrož k závěru, že pohané nemají čistých, svatých panen.⁷ Pravá ctnost panenství u pohanů chybí, není obvyklá u divokých národů, ani u jiných tvorů. Dýcháme sice s nimi tentýž vzduch, máme stejným zákonům podrobené smrtelné tělo, nelišíme se od nich

1 De virginibus I, 4, 15.

2 Epist. 18, 12: „Non est virginitas, quae pretio emitur, non virtutis studio possidetur.“

3 Livius, Ab urbe condita, 2, 42, 11; 4, 44, 11; 8, 15, 7; 14; 22, 57, 3; 22, 57, 2: „Duae Vestales eo anno, Opinia atque Floronia, stupri compertae et altera sub terra, uti mos est, ad portam Collinam necata fuerat, altera sibimet ipsa mortem consciverat.“

4 Epist. 18. Srov. též Epist. 57 (M. P. I. 16, 1224—1228).

5 De virginibus I, 4, 16. 6 De virginibus I, 4, 17 n. 7 Tamtéž I, 4, 16.

ani způsobem, jak přicházíme na svět, v tom se však odchylujeme od slabostí stejné jinak přirozenosti, že pohané sice zdánlivě panenství ctí, ale je, i když bylo božstvu zasvěceno, opět porušují, barbaři je pak pronásledují, jiní pak tvorové ho neznají.¹ Uznávala se povznesenost čisté duše, chápala se souvislost mezi čistotou a blízkostí boha, než přirozenost lidská ukázala se býti příliš slabou, aby ctnost čistoty dokonale a trvale zachovala. Bylo nutno bráti dívky, nebo staré lidi, aby se mohly přináseti čistýma rukama oběti Apollonovi a Artemidě. Volba panen Vestálek působila velké starosti, kastrace služebníků božstev potvrzovala nemožnost člověka z vlastní síly čistotu zachovati. Musel přijíti úplně nový život duchovní, aby mravní vůle nadbyla síly nad přirozeností.² Okolnost, že i národové pohanští měli úctu před panenstvím, božstvu zasvěceným, zdá se jen potvrzovati i v tomto ohledu známé: „Anima naturaliter christiana“, duše je přirozeně křesťanská. Přirozený cit vystihl sám cenu a důležitost panenství z vyšších pohnutek dodržovaného.³

2. ŽIDÉ

Nepoměrně vyšší než u pohanů byla mravnost u Židů. Židé si toho byli vědomi, jak prozrazují slova sv. Pavla (Gal. 2, 15): „My jsme rodem Židé a nikoliv z pohanů hříšníci.“ Sv. Pavel myslel zde hlavně na hřích nečistoty, který možno nazvati specificky pohanským hříchem. Snad by tedy někdo očekával větší pochopení pro ideál panenský u národa židovského. I této věci si Ambrož všímal.

U Židů myšlenka naprosté pohlavní zdrželivosti se velmi těžce probíjela. Život Židů ovládala naděje, že se stanou četným, celý svět ovládajícím národem. V každém příslušníku národa židovského žila skrytá touha státi se předkem Mesiáše a proto považováno za hanbu nevstoupiti v manželství, nemíti potomků a tak se vylučovati z podílu na požehnání, které Bůh vyvolenému národu zaslíbil.⁴

1 Tamtéž I, 4, 14: „Certe non est hoc mihi commune cum gentibus, non popolare cum barbaris, non cum ceteris animantibus usitatum hoc solo tamen naturae parilis convicia declinamus, quod virginitas affectatur a gentibus, sed consecrata violatur; incursatur a barbaris, nescitur a reliquis.“

2 Dr. Josef Müller, Die Keuschheitsideen, Strassburg 1912, 53.

3 M. Meschler S. J. v uved. pojednání str. 559.

4 Dr. Josef Müller, Die Keuschheitsideen, 49.

Dcera Jeftova podle knihy Soudců (11, 30n) odešla do hor, aby tam po dva měsíce plakala, ne nad tím, že podle slibu otcova musela mladá umřít, ale „nad svým panenstvím“, že měla zemřít, než se provdala a porodila děti. Zřící se života manželského bylo pro ni nejtěžší obětí.¹

Za jaké neštěstí a za jakou hanbu pokládáno nemítí dětí, poznáme ze slov Rachely, která praví muži Jakobovi: „Dej mi děti, sic umru“ (Gen. 31, 1). Totéž prozrazuje bolest Anny, matky Samuelovy (1 Král. 1) a slova Anny, matky Jana Křtitele, vyjadřující její vděčnost vůči Bohu, že počala dítě a tak odvrátila od sebe pohanu mezi lidmi (Luk. 1, 25).

Ačkoliv byla v národě izraelském čistota ctností váženou a ctěnou a byly přesné předpisy, styk pohlavní za jistých okolností omezující, přece byla naprostá zdrželivost ve starších dobách zjevem velmi řídkým. Mezi proroky setkáváme se však s muži v bezženství žijícími. Tak připomíná Ambrož Eliáše a jeho odměnu, které se mu za jeho čistý život dostalo tím, že byl vzat na ohnivém voze do nebe (4 Král. 2, 11). Z téhož důvodu ukázal se s Pánem v jeho slávě při proměnění na hoře (Mt 17, 3) a přijde opět před příchodem Páně k poslednímu soudu (Malach. 4, 5). Jeremiáš žil v bezženství, jak se jasně praví (Jer. 16, 2), Maria, sestra Áronova, vedla panenské zástupy (Exod. 15, 20), v chrámě jerusalemském sloužily panny Bohu postem, modlitbou a prací na ozdobu chrámu (Exod. 38, 8; 1 Král. 2, 22; Luk. 2, 37). Než těchto zjevů, praví Ambrož, bylo velmi málo a byly to jen předobrazy četných duší panenských v budoucnosti podle slov apoštolových (1 Kor. 10, 11): „Toto všecko událo se jim předobrazně.“ Předobrazů, podotýká Ambrož, je málo, skutečný však život je mnohých.²

Časem měnilo se pomalu u Židů mínění o manželství a o úplné pohlavní zdrželivosti. Později připouští se, že ctnost panenství vyváží četné potomstvo. Kniha Moudrosti uvádí na duše čisté nádherný hymnus, začínající slovy: „Šťastná jest bezdětná, ale neposkvřená“ (3, 13). Ve Velepísni (8, 9) srovnává se čistá panna s mocnou tvrzí, která odolává nepřátelům. Tak připravovala se poznenáhlu ve Starém zákoně půda pro ideál křesťanského panenství, i když „nekvetla ani milost panenství ani vdovství před příchodem Kristovým.“³

1 De virginitate 2, 5. 2 De virginibus I, 3, 12.

3 Exposit. Evangelii sec. Lucam III, 18 (M. P. I. 15, 1679): „Non virginitatis, non dum viduitatis ante Christi adventum vernabat gratia.“

3. KRISTUS PŮVODCEM CTNOSTI PANENSTVÍ

Teprve „až se Pán vtělil a božství s lidskou přirozeností spojil beze stínu nějaké poskvrny, od té doby byl po celém okrsku zemském zaštipen do slabého lidského těla nový život. Je to onen život, který andělé, když přistoupili a na zemi Pánu sloužili (Mt 4, 11), představovali jako budoucí pokolení, které bude Pánu přinášeti službu neposkvrněného těla. Je to onen nebeský voj, který sliboval zemi zástup chválu pějících andělů. Máme tedy svědectví od začátku dní, úplné oddání se (panenství) od doby Kristovy.“¹

Všechny zjevy čistoty ustupují slávě a lesku, jehož se panenství dostalo Kristem. Dříve nebyli lidé ani s to, aby čistý ideál panenský si vymyslili, poněvadž nenalezali v přírodě nic obdobného. Panenství „sestoupilo s nebe, aby na zemi bylo napodobeno, a právem žije nebeský život, když v nebi našlo svého Snoubence. Mraky, vzdušné prostory, hvězdy, sídla andělů překročilo a našlo v lůně Otce Slovo Boží a plným douškem načerpalo život . . . Kdo by popíral, že život ten s nebe vyprýštil, když jej nenalzáme snadno zemi, než až tehdy, když Bůh sestoupil do údů tohoto smrtelného těla.“² „Za původce panenství nemůžeme nikoho jiného pokládati, než neposkvrněného Syna Božího, jehož tělo nikdy nevidělo porušení a jehož božství nezakusilo poskvrny.“³

Srovnání, učiněné mezi pohanskou, židovskou a křesťanskou ideou panenství, přivedlo Ambrože k tomu závěru, že teprve tehdy rozkvetla květina pravé ctnosti panenské na pozemských luzích, až Panna počala a Slovo tělem učiněno jest. „Panictví církve katolické liší se ode všeho, cokoli pod tímto jménem nalzáme u národů jiných, pohan-ských, nekřesťanských, jako život od své skořápky, jako slunce od petrolejové lampičky, jako podstata od zdání . . .“⁴

1 De virginibus I, 3, 13: „Habemus ergo auctoritatem vetustatis a saeculo, plenitudinem professionis a Christo.“

2 Tamtéž I, 3, 11.

3 Tamtéž I, 5, 21: „Ejus auctorem quem possumus aestimare, nisi immaculatum Dei Filium, cujus caro non vidit corruptionem, divinitas non est experta contagionem.“

4 Dr. Frant. Xav. Novák, C. SS. R., Kněžské problémy, Vídeň 1912, I, 203.

III

PANENSTVÍ JE MOŽNÉ

Ani u pohanů, ani u Židů nenašel Ambrož pravé ctnosti panenství, poněvadž, jak praví, ctnost tato není výsledkem pouhých sil lidské naší přirozenosti, nýbrž je darem, který sám Původce naší přirozenosti na svět přinesl.¹ Uváží-li proto mnohý člověk jen své slabé síly a pomyslí-li na obtíže a těžké boje, které ideál panický musí překonati a jichž nelze přehlížeti, není divu, že při slovech o panenství se odvrátí a řekne: Tvrdé je toto slovo a kdo bude čistý před Bohem? Vidí jen to tvrdé a hořké, myslí jen na neklid a napětí, kterému dává vznikat v člověku pohlavní pud. Nežli proto přikročíme k dalším statím, nemůžeme po-
minouti otázku, je-li vůbec zdržlivý, panenský život možný a věnoval-li sv. Ambrož, přihlížející jinak vždy k praktickým potřebám života, také i této otázce patřičnou pozornost.

Pochybnosti o možnosti a dovolenosti ideálu panenského jsou tak staré, jako ideál panenství křesťanského sám. Byly pronášeny v době Ambrožově právě tak, jako jsou zdůrazňovány dnes. V dnešním novopohanském nazírání o zdržlivosti můžeme rozeznávat dva směry.²

První směr neuznává mravních nějakých zákonů, pokud jde o pohlavní pud. Zákony, které se uvádějí, jsou pověrou, libovolným výmyslem, přetvářkou. Co se dá poručiti, lze shrnouti ve všeobecný zákon: Neškoditi sobě ani jiným a prospívati sobě i pokolení lidskému. Proč má člověk tak jednati, případně, proč má zanechat opačného jednání, to zastánci tohoto směru nevysvětlují. A tak není směr jejich řádně odůvodněn. V sobectví a v jakémsi ohledu na bližního zachraňují stopy mravního posuzování života pohlavního.

Zdržlivost úplnou u dospívajícího mladíka nebo u dospělého člověka zcela zavrhuje, jelikož prý odporuje přírodě, často škodí zdraví a převyšuje lidské síly. Doporučují krotiti vášeň a oddalovati její ukájení, aby neškodilo vyvinujícímu se ještě tělu, radí tělesných vášní mírně užívat, aby nebyla znemožňována užitečná práce pro společ-

¹ De virginibus I, 2, 8: „Quia quod ultra naturam est, de auctore naturae est.”

² Arthurus Vermeersch, e S. J., De castitate², Romae-Brugis 1921, 154—157.

nost, prohlašují za nutné, aby se zamezovalo plození dětí nezdravých a špatně vyvinutých a takových, jichž rodiče nechtějí nebo nemohou vychovávat. Jinak však je při volném ukájení pudu pohlavního všechno čestné a není prý důvodu, proč bychom se měli pro pohlavní pud více rdít než pro jiný pud. Nezasluhuje proto žádné výtky, kdo holduje přechodním stykům pohlavním.

Aby se při této volnosti na poli pohlavním zamezilo poškozování pokolení lidského nezdravým dorostem, přímo se horuje pro to, aby chirurgickým nebo prostě lékařským zákrokem byli učiněni neschopnými ku plození čili sterilisováni lidé s určitými neduhy, jako na př. opilci, pohlavní zvrhlíci, souchotináři, syfilitikové a jiní. Usiluje se o to, aby sterilisace byla všudy zákonem státním dovolena a mezinárodními dohodami užívání její upraveno. Ve 22 státech Severní Ameriky a ve švýcarském kantonu de Vaud zákony sterilisaci již připouštějí.¹

^ Druhý směr žádá, aby byla čestnost zachována. Napadá proto školu první. Praví, že zdrželivost jest možná. Mnozí z tohoto směru zastávají tak zv. dvojí morálku, přisuzující větší právo a větší volnost pro muže a odsuzující ženu ku přísnějším pravidlům mravním. †

Sv. Ambrož neodpíral sluchu námitkám, které slabost lidská anebo i zkaženost společnosti tehdejší vznášela proti ideálu panické čistoty, vytýkajíc mu, že ukládá tak těžké a nesnesitelné jho na bedra mladým lidem. Neváhal však rozptýliti pochybnosti a vyvrátiti námitky. Možnost a dovolenost naprosté zdrželivosti nedokazuje se stanoviska vědy lékařské, jak bychom tak mohli učiniti dnes a uvésti řadu vynikajících lékařských odborníků, kteří na základě vědeckého zkoumání fyziologického posledních let rozhodně zavrhuji názor, že úplná zdrželivost je nemožná, nebo rozhodně zdraví škodlivá, a doznávají, že nové vědecké poznatky fyziologické jsou ve shodě s požadavky mravnosti.

• Dr. Břetislav Foustka ve své knize „Slabí v lidské společnosti“ shrnuje dnešní názory vědy lékařské v tyto tři věty: „Zejména ukazuje se 1. nesprávný názor O SÍLE A NEPŘEMOŽITELNOSTI sexuálního pudu. Nelze upříti jeho mohutnost, ale přirozená síla jeho obecně není tak značná, jak se myslívá . . . 2. Bedlivějším pozorováním života se poznává, že za přiměřených podmínek životních a za účelné životo-

1 „Eugénisme, Stérilisation, Leur valeur morale“, Paris 1929 (Editions Spes), str. 8. Viz též studii: „Die Sterilisation auf Grund privater Autorität und auf Grund gesetzlicher Ermächtigung“ von dr. Josef Grosam v časop. Theologisch-Praktische Quartalschrift, Linz 1930.

správy je možna ZDRŽELIVOST A ČISTOTA a to nejen u lidí s výjimečně slabou pohlavností . . . 3. Proti populárnímu názoru o zhoubném vlivu zdržlivosti počíná se tvořiti vědecké přesvědčení (v celku již dosti jednotné), že zdržlivý a čistý život není škodlivý tělesně ani duševně.“¹ Profesor dr. Frant. Krejčí praví ve své „Positivní etice“, ačkoliv mluví o pudu pohlavním, ovládajícím člověka neodolatelnou mocí:² „Konstatuji, že požadavek pohlavní zdržlivosti není nesplnitelný bez poškození zdraví za určitých podmínek, které neodporují lidské přirozenosti.“³ *

Sv. Ambrož nepovažuje za potřebné dokazovati, že zdržlivý život nikterak zdraví neškodí, spíše poukazuje na tělesné utrpení, nemoci a nebezpečí, jimž je vydána vdaná žena. Dobře rozlišuje mezi dvěma pojmy, které se dnes zvláště zaměňují, mezi těžkostí a mezi nepřemožitelností.⁴ Za nepřemožitelný pokládali pohlavní pud blouznivci, zbavující se svého mužství a hyzdící své tělo, jímž je moudrý Tvůrce obdařil. Tyto pobloudilce právem odsoudila církev, neboť „nikdo nesmí svého těla mrzačiti, nýbrž se přemáhati. Vítěze totiž chce církev, nikoli poražené.“⁵ Je tedy boj s pudem pohlavním těžký, není však nemožné vítězství. Že mnoho mladých lidí se poddává tomuto pudu, není známkou a důkazem, že se poddati musí. Nechtějí prostě přemáhati zženštilost a zvědavost. Také otupělé svědomí a otupělá, alkoholem zeslabená soudnost hrají při tom větší úlohu než pud sám. *

Mínění své pak obhazuje Ambrož příklady ze života. Není-li možna naprostá zdržlivost u osob, které užívají prostředků náboženstvím jim poskytovaných, jak možno žádati, aby manželky zachovaly čistotu a věrnost, odjede-li muž na delší cesty,⁶ nebo když z jiných důvodů nemohou dovoleným způsobem manželsky obcovati?

* 1 Dr. Bř. Foustka, *Slabí v lidské společnosti*, Praha 1904, str. 178—180. Hlasy vážných lékařů uvádí také Jos. Ubach S. J., *Compendium Theologiae moralis*, Freiburg i. B. 1926, I, 175—177. Srov. i O. Pasteau, *Étude médical sur la chasteté chez l'homme*, Paris 1928, který na základě pozitivních výsledků anatomického pozorování přichází ve své vážné studii fyziologické a lékařské k závěru: „C'est que l'homme peut rester chaste. La chasteté n'est pas une anomalie contraire aux lois naturelles“ (str. 13).

* 2 Dr. Frant. Krejčí, *Positivní etika*, Praha 1922, 103.

3 Tamtéž 177.

4 Augustinus Gemelli O. F. M., *Non moechaberis*⁶, Mediolani 1923, str. 137.

5 De viduis 13, 27: „Nemo igitur, ut plerique arbitrantur, [se debet abscindere, sed magis vincere; victores enim recipit Ecclesia, non victos.“

6 De virginitate 7, 37.

Na tutéž zkušenost bylo poukazováno při sjezdu Svazu německých katolických žen v Hildesheimu r. 1924, kde pronesena slova: „Za dnešních hospodářských poměrů není pro mnohé katolické manžely žádná jiná volba, než nemravnost nebo hrdinství. Že je pouze tato dvojí volba a že není možné před Bohem žádné střední řešení, žádné smlouvání, to musíme my katolické ženy se všemi důsledky pro náš život poznati a uznati.¹ Jak by bylo možno zavazovati manžely k hrdinství, kdyby zdrželivost nebyla vůbec možná? Tak důsledky opačného názoru v denním životě porážejí odpůrce panenství a ukazují na neudržitelnost jejich námitky.

† Sv. Ambrož mluví často o stydlivosti, která má odpírati ať pohledu, ať slovu, ať úkonu, ohrožujícím čistotu. Stydlivý se zardívá, cítí ponížení v závislosti na pudu. To je ale právě důkazem, že závislost ta není naprostá, že je jen důsledkem slabé vůle. Pohlavní založení člověka patří k jeho přirozenosti, je částí jeho bytosti a tedy i nutné a nezávislé od přání člověka. Než vůle rozhoduje, kdo poroučí a vládne, zda člověk nebo pud.² Proto není naprostá zdrželivost jen problémem lékařským, je to problém v první řadě mravní a náboženský, jak doznává také Masaryk, když praví, mluvě o tom, že muž i žena mají býti osvobozeni od zvířecosti a zkaženosti: „To se stane, zbavíme-li se dekadentního, lživědeckého předsudku, že pud pohlavní je centrem životním a že se mu musí pod ztrátou zdraví fysického i duševního hovět co nejdříve a nejvíce. Třebas to říkají tak mnohé autority medicinské, je to lež. O tom nemluví, že to otázka jen medicinská ani není.“³

Možnost a dovolenost panenství dokazují dále i náboženské a kulturní dějiny. Viděli jsme, že ideál panenství nechyběl ani u Židů ani u pohanů, i když se u jejich panen nejednalo o nevinnost mysli, nýbrž jen o neporušenost těla. Panny jejich byly ve velké úctě a vážnosti. Souhlasná úcta panenství u národů je zřejmým důkazem, že lidstvo jako celek nepokládá zdrželivost za nemožnou. Kdyby byla fyziologicky nemožna, pak by byly dějiny mravnosti v této otázce záhadou. Jak vysvětliti na jedné straně nemožnost přemoci pud, na druhé straně pak stále se opakující sklon k panenství a úctu k němu? Proto dí rozhorleně sv. biskup: „Od svatyň pohanských panen nikdo nezdržuje,

1 Dr. Rud. Geis, *Katholische Sexualethik*, Paderborn 1929, 106.

2 De viduis 13, 75: „Voluntas facit, non infirmitas continentem.“

3 Dr. T. G. Masaryk, *Otázka sociální*, Praha 1898, 446.

církev Boží má však panenství zabraňovati? Tam zdržují se odměnami od vdavek, zde mají býti bezprávím k manželství nuceny?"¹

Sv. Ambrož mluví o pannách, ale od ideálu panického nevyklučuje pohlaví mužského, ani neomezuje krásy ctnosti této na určitý věk. „Panenství je chválou celého života. Nehledá pomoci (starších) let, jest plodem každého věku. Sluší dětství, zdobí mládí, zvelebují stáří, v každém věku dosvědčují hrdinné duše, že je oprávněno.“² Je pro obě pohlaví, nevyžaduje zvláštních poměrů, určitých darů těla nebo ducha, žádá jen čistá, silná, velkomyslná srdce. Je ovšem pravdou, že je doba v životě lidském, kterou panenství zvláště zdobí, jež vyžaduje těžkých bojů, ale panenství přináší jí také zvláštní požehnání. Je to doba mládí, kdy nápor vášní tělesných je prudší, nebezpečí četnější a svůdnější. „Větší je chvála čistoty jinochovy než starcovy.“³

Další důkaz, že panenství je možné, skýtají Ambrožovi četné příklady osob obého pohlaví a každého věku. Ve 4. století pěstovaly se jak na východě, tak i na západě životopisy svatých, ve 3. století málo známé. Podněty k životopisům dalo zvláště mnišství, zkvétající v Egyptě a Palestině a uvedené i na západě ve známost. V životopisech světců staví se na odiv hrdinové asketického života. Spisy tyto jakož i zprávy o mučednících (Acta Martyrum) velmi se rozšířily po celém křesťanském světě a nebyly ani Ambrožovi neznámé.⁴

Tak se zvláštní láskou vzpomíná podání o ctnostném životě a hrdinské smrti sv. Anežky, která buď za pronásledování Diokleciánova (304), nebo již za císaře Valeriána (258—259) v mladistvém věku dvanácti let život svůj za víru položila. Ambrožova zmínka o sv. Anežce⁵ tvoří s epigramem papeže Damasa na mramorové plotně, zdobící kdysi její hrob a dosud na stěně schodiště do kostela sv. Anežky v Římě

1 De virginitate 3, 13: „At certe ipsis gentilibus inter aras et focos venerabilis solet esse virginitas: et in quibus nulla meritorum est pietas, nulla mentis integritas; in iis tamen carnis virginitas praedicatur. A profanis igitur caeremoniis virgines nemo prohibebit, ab Ecclesia Dei virginitas arcebitur? . . . Illic praemiis revocantur a nuptiis, hic ad nuptias coarctabuntur injuriis?“

2 De viduis 4, 25: „Virginitas laus aetatis est; nec adjumenta quaerit annorum, quae omnium est fructus aetatum. Adolescentiam decet, juventutem ornat, amplificat senectutem: omnique aevo habet justitiae suae canos . . .“

3 De Joseph Patriarcha 10, 58 (M. P. l. 14, 697): „Major in juvene, quam in sene laus castitatis est.“

4 Otto Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur², III, 20 n.

5 De virginibus I, 2, 5-9; I, 4, 19; De officiis I, 41, 203 (M. P. l. 16, 90).

uchovávané, a s hymnem Prudentiovým na sv. Anežku tři nejstarší prameny o životě sv. Anežky.¹ Zjev Anežčin plní sv. biskupa nadšením pro ctnost nevinnosti, jejímž zářivým vzorem byla světice. Již její jméno mu naznačuje nevinnost: Agnès, řecky Agné = čistá. Zároveň jméno to je znamením zbožnosti: agni = ovce byly kdysi nejvíce přinášeny v obětní dary. Živě líčí statečnost dívky a muka, jež jí bylo snášeti. Nedivíme se, že jeho slova, pronášená se svatým zápallem a nadšením, posluchače uchvacovala. Slyšme aspoň zakončení hlavy, v níž opěvuje světici: •

„Jak násilně počínal si tyran, aby vzbudil strach, jak lichotil, aby ji přesvědčil, že tolik mužů touží po sňatku s ní! Než ona dí: Je to urážka Snoubence čekati, že budu souhlasiti. Ten, který si mne dříve vyvolil, toho budu. Proč váháš, kate? Ať zahyne tělo, jež může býti milováno očima, jimiž milována býti nechci. Stála, modlila se, šíji sklonila. Vidiš trásti se tyrana, jako by sám byl odsouzencem, trásti se pravici pochopa, blednouti ústa strachujícího se pro nebezpečí cizí a dívka nebojí se nebezpečí vlastního. Máte tedy v jedné oběti dvojí mučednictví: stydlivosti a zbožnosti. Pannou zůstala, mučednictví dosáhla.“² •

✓ Jiným povzbuzujícím vzorem statečnosti ducha i panenské zdržlivosti je sv. Tekla. Odmítnuvši ruku nápadníkovu, byla hozena divoké zvěři, která zkrotla před panenským zjevem mučednice.³ Dále uvádí světec antiochenskou pannu Theodoru, již chtěl zachrániti vlastním životem Didymus, což však Theodora nepřipustila a sama život za víru položila.⁴ •

• Obšírně líčí hrdinnou smrt sv. Pelagie, sotva patnáctileté dívky, která, jsouc obklíčena pronásledovateli, skočila s výše a volila raději smrt, než aby se dostala do rukou zlých, domnívajíc se, že neurazí Boha, chrání-li takto svou neporušenost. Když pak pronásledovatelé viděli, že jim kořist unikla, a chtěli do moci své dostat matku Pelagie a její rodné sestry, volila i matka s dcerami dobrovolně raději smrt v dravých vlnách řeky.⁵ •

1 Dr. Michael Buchberger, Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i. B. 1930, I. B., 138.

2 De virginibus I, 2, 9. 3 Tamtéž II, 3, 19n.

4 Acta SS. Didymi et Theodora, jež Ambrož uvádí v knize De virginibus II, 4, 22-33, nezasluhují víry podle Bardenhewera, Geschichte der altkirchlichen Literatur,² Freiburg i. B. 1914, II, 694.

5 De virginibus III, 7, 32-36.

Uvedli jsme důkazy, jimiž sv. Ambrož dovozoval dovolenost a možnost ctnosti panenské. Že je možno vésti život panický nebo panenský, plyne ostatně již z toho, že Bůh nemůže žádati a doporučovati slabým lidem nic nemožného. Z následující však rozpravy poznáme, že Kristus Pán viděl v panenství vyšší stupeň dokonalosti života křesťanského.

IV

PODSTATA PANENSTVÍ

1. CTNOST ČISTOTY V ŘÁDU MRAVNÍCH CTNOSTÍ A JEJÍ ROZDĚLENÍ

Svatý Ambrož byl z prvních na západě, kteří soustavněji věnovali pozornost mravouce křesťanské. Tážeme se proto, jak zapadá podle něho panenství do soustavy mravouky křesťanské a do řádu ctností mravních.

• Vykládaje alegoricky popis ráje praví Ambrož: Jako řeka, vycházející z místa rozkoše (Gen. 2, 10—14), dělí se na čtyři ramena, podobně i Moudrost Boží, kterou řeka představuje, je pramenem čtyř ctností, řídících život lidský na cestě k věčnosti, a to: opatrnosti, mírnosti, statečnosti a spravedlnosti. Od nich pak se odvozují jiné ctnosti.¹ Přílehavě vystihuje úkol jednotlivých těchto čtyř ctností. „Opatrnost odnáší se k lidskému rozumu; statečnost má moc jakési neohrožené síly a pohrdání smrtí; mírnost, poutána jsouc svatou láskou a rozjímajíc nebeská tajemství, nevšímá si tělesných rozkoší; spravedlnost, postavena jsouc na vyvýšeném místě, všechno vidí a zkoumá; je starostlivá více o jiné než o sebe a nehledá tak prospěchu svého jako spíše veřejného blaha.“²

Obšírně mluví Ambrož o „hlavních ctnostech“, které první ze sv. Otců nazývá ctnostmi kardinálními čili stěžejnými,³ ve svém spise „De officiis ministrorum“ („O povinnostech služebníků“) a odvozuje z nich po vzoru Ciceronova díla „De officiis“ („O povinnostech“) všechny

, 1 De paradiso, 3, 14 (M. P. I. 14. 297): „Quae sunt quatuor initia virtutum, nisi unum prudentiae, aliud temperantiae, tertium fortitudinis, quartum iustitiae.“

2 De virginitate 18, 114: Prudentia enim rationis humanae est: fortitudo vim quamdam ferocientis virtutis habet, mortisque contemptum: temperantia sacratae vinculo charitatis, mysteriorum contemplatione coelestium, negligit corporis voluptates: iustitia in alto quodam suggestu locata videt, exploratque omnia: quae aliis potius nata quam sibi, non tam suas utilitates quam publica emolumenta rimatur.“

3 Expositio in Lucam 5, 49 a 62 (M. P. I. 15, 1734 a 1738): „Scimus virtutes esse quatuor cardinales: temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem.“

druhy povinností služebníků oltáře. Pojednáváje o hlavních ctnostech uvádí sv. Tomáš Akvinský často tento spis Ambrožův. Hlavní ctnosti jmenují se ctnostmi stěžejnými, poněvadž celý mravní život na nich jako na stěžejích spočívá a kolem nich se točí. „Na prvním místě je z nich opatrnost, která hledá, co je pravdivé, a vlévá touhu po plnějším vědění; na druhém místě spravedlnost, která dává každému, což jeho jest, cizího si neosvojuje, vlastního prospěchu nedbá, aby chránila obecné blaho; na třetím místě statečnost, která vyniká jak na poli válečném, tak i doma velikostí vznešeného ducha a silou tělesnou; na čtvrtém mírnost, která zachovává pravý způsob a pořádek ve všem, co míníme konati nebo mluvití.¹

Prvním pramenem povinností je opatrnost, poněvadž nabádá k nejhlavnější povinnosti, totiž k úctě ke Stvořiteli. I z jiné příčiny je opatrnost první ze stěžejných ctností. Je totiž tak spjata s ostatními ctnostmi stěžejnými, že bez ní nemůže býti o nich ani řeči. Je to opatrnost, která udržuje všechny ctnosti na zlaté střední cestě, aby člověk nepřeháněl ani neumenšoval. Kdo ctnosti opatrnosti nemá, podobá se lodičce bez veslaře, kterou vichr a vlny sem a tam zmítají a ženou do záhuby. 4 Není spravedlnosti, kde není opatrnosti, poněvadž nemalé opatrnosti a moudrosti je třeba, zkoumá-li se, co je spravedlivé a co nespravedlivé. Není statečnosti bez opatrnosti, poněvadž opatrnost ji učí, jak, kde a kdy brániti za války vlast před nepřáteli, chrániti doma slabé a obhajovati druhy před násilím. Ani mírnost nemůže bez opatrnosti věděti, jak mluvití a jednati. Ale nejen opatrnosti potřebuje mírnost. Všechny ctnosti se navzájem doplňují a podporují. Spravedlnost doprovází mírnost, aby míra a způsob se nepřičily právu, a není možno zachovati mírnost bez jisté statečnosti mysli a často i těla.²

Hlavní ctnost mírnosti řídí žádostivost tělesnou, pokud jde o rozkoš v jídle, pití a v životě pohlavním. Jako druhá řeka rajska Gehon, představující mírnost, obtéká Etiopii, tak i mírnost omývá tělo lidské a dusí žár jeho vášní.³ Nemírnost v jídle i pití krotí a v mezích pro zachování jednotlivce nutných udržuje střídmost — pokud jde o nápoje, mluvíme o střízlivosti —, která nedá poznati člověku neřestí, k nimž právě nestřídmost vede.⁴ Od ní odlišná a hlavní ctnosti mír-

1 De officiis ministrorum I, 24, 115 (M. P. I. 16, 62).

2 Tamtéž I, 27, 126 a 129 (M. P. I. 16, 65n). 3 De paradiso 3, 16 (M. P. I. 14, 298).

4 De virginibus I, 9, 53: „cibus parcimoniae, potus abstinentiae docet vitia nescire, qui docet causas nescire vitiorum“.

nosti podřízená je ctnost čistoty, která odvrací člověka od nedovolených pohlavních rozkoší a vede jej k tomu, aby s rozumem a mírně ukájel v manželství žádostivost pohlavní.

✦ Jako jiní svatí Otcové rozlišoval svatý Ambrož trojí stupeň čistoty. „Obezřelý vůdce ukazuje mnohé cesty, aby každý kráčel, po které chce, kterou považuje za sobě přiměřenou, jen když dosáhne cíle. Dobrá je cesta panenství, ale vysoká a příkrá. Žádá proto povahy silnější. Dobrá je i cesta vdovství, ne tak těžká jako předcházející, ale jsouc nerovná a drsná, vyžaduje větší opatrnosti. Dobrá je cesta manželství: je rovná a pohodlná a delší oklikou vede do tábora svatých. Po té jich kráčí nejvíce. Jsou tedy odměny panen, zásluhy vdovství, je také místo pro manželskou čistotu.”¹

Církev svatá je jako krásné úrodné pole. Kvetou na něm kvítka nevinnosti, působí mocně vážné vdovství, oplývá plody manželství. To vše je sice různé ovoce, ale ovoce jednoho pole.²

Manželé jsou vázáni čistotou manželskou, která jim ukládá nemalé oběti. Není ctnosti pro manželské štěstí tak důležité, jako je právě ČISTOTA MANŽELSKÁ. Čistota manželská dovoluje manželům ukojiti pud pohlavní, zakazuje však, aby se při tom dalo, co znemožňuje první účel manželství, t. j. rozmnožení pokolení lidského. Čistota manželská žádá po nich, aby příliš nepoutali srdcí svých jen na požitky smyslné, aby si zachovali pochopení i pro věci vyšší a pro povinnosti svého stavu. Zakazuje manželům každou vzájemnou nevěrnost jak v myšlenkách, tak i ve skutcích. Zákaz tento platí pro muže stejně jako pro ženu. Není jiných předpisů pro muže a jiných pro ženu. „Není dovoleno muži, co není dovoleno ženě. Toutéž čistotou je vázán muž jako žena.”³

✦ S čistotou manželskou stojí a padá vzájemná úcta manželů, s ní opouští rodinu pokoj, hádky a nepokoje nejen že znemožňují zdárné vychování dětí, ale neblaze působí i na jiné v okolí žijící rodiny. Ne-

1 Epist. 63, 40 (M. P. I. 16, 1251): „... Bona est virginitatis via, sed sublimis et ardua validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis, ut superior: sed confragosa et aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonii, plana et directa longiore circuitu ad castra sanctorum pervenit, ea plurimos recipit... Sunt ergo virginitatis praemia, sunt merita viduitatis, sed etiam conjugali pudicitiae locus.” — Podobně praví: De viduis 4, 23.

2 De viduis 14, 83.

3 De Abraham I, 4, 25 (M. P. I. 14, 452): „Nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem a viro, quae ab uxore debetur castimonia.”

šťěstí rozvrácených rodin zasahuje pak i stát, neboť rodina je základem státu. Dobro a zlo státu a národa nerozhoduje se tak v radách ministrů, jako spíše v lůně rodin.¹ •

Zemře-li jeden z manželů, je druhý vázán ČISTOTOU VDOVSKOU. Vdovy zvláště, praví sv. Ambrož, musejí býti bedlivy čistoty, poněvadž jen čistotou mravní mohou si uhájiti svou čest a odvrátiti od sebe každé podezření. Dobré je vdovství, doporučované tolikráte sv. apoštolem Pavlem. Je učitelkou víry, příkladem ctnostného života, dává možnost starati se více o věci duchovní. Je proto lépe, aby se vdova již nevδάvala. Než sv. Ambrož nezakazuje druhých oddavek, takých však nedoporučuje. Jiné je, míní, uvažovati o slabosti, jiné o milosti čistoty. Není všechno prospěšné, co je dovolené. Je dovoleno vdově vdáti se, ale lepší je od vdavek upustiti. Než nikoho nelze nutiti ke stavu vdovskému. „Tíha břemene musí odpovídati síle toho, kdo ji nese, jinak se stává zkázou vloženého břemene, je-li nesoucí slabý; vždyť i jícen dětský škrtí velké sousto.“² Vdovství přináší značnější obtíže, jelikož vzpomínka na minulý život manželský je příčinou mnohých pokušení a bojů. •

• Každý pak člověk, který z jakýchkoliv příčin do stavu manželského nevstoupil, je vázán ČISTOTOU PANICKOU NEBO PANENSKOU a žítí život čistý v myšlenkách, slovech i skutcích. Zákon ten je neúprosný, platí za každých okolností a nutné těžké boje a nezbytné sebezapírání je hojně odměněno požehnáním, které život čistý přináší. Od doby, kdy přijde člověk k užívání rozumu, je povinen tlumiti v sobě všechno, co by pud pohlavní vzněcovalo, a to stále, dokud nevstoupí v manželství. Jen ten, kdo v době před sňatkem čistě žil a naučil se přemáhati sebe i ovládati tělesná hnutí, dává záruku, že dostojí svým povinnostem, vstoupí-li v manželství, že dodrží lásku a věrnost manželskou a dovede překonati nemalé obtíže a odříkání, které ukládá stav manželský. Jsou ovšem i výjimky, že žijí manželé ve svornosti přes četná poblouzení za dnů svobody, ale jsou to jen výjimky. Ztráta čistoty před manželstvím je ochromující vzpomínkou, je zločinem proti zákonu Božímu a volá po usmíření. Zachování čistoty před sňatkem je nevysýchajícím pramenem síly k věrnosti na odpovědné životní cestě manželského spolužití.³ Čistota mimo manželství je pevnou hrází veřejné

1 Dr. Otto Schilling, Lehrbuch der Moraltheologie, München 1928, II. B., 378.

2 De viduis 11, 70.

3 Dr. Rudolf Geis, Katholische Sexualethik, Paderborn 1929, 103.

mravnosti, zajišťuje národní sílu duchovní, tělesnou i hospodářskou. /

O čistotě panenské nutno pojednati zvláště, aby pojem panenství lépe vysvitl.

2. PANENSKÁ ČISTOTA

a) Panictví a panenství můžeme chápati předně HMOTNĚ. Je to všem lidem již od narození přírodou udělený dar, který v širším slova smyslu záleží v neporušenosti pohlavního údu, jež potrvá, dokud panické nebo panenské tělo nebylo pohlavně smíšeno s tělem jiným. Pozbývá jí tedy člověk první souloží, ať dovolenou v manželství, ať nedovolenou mimo manželství, neztrácí jí však vnitřními hříchy proti čistotě, myšlenkami, žádostmi, ani vnějšími nedokonanými hříchy. Přirozené toto panictví a panenství není nijak záslužné, mravně dobré, nýbrž je to něco čistě fysického. ●

Poněvadž však muž panictví na svém těle dokázati nemůže, u ženy však neporušenost těla dosvědčuje zvláštní tělesné znamení, je „virginitas“ v tomto hmotném pojetí přesněji vzata něco jen ženskému pohlaví vlastního a znamená onu zevnější neporušenost, projevující se v zachovaném panenském znamení.

b) Neporušenost těla ztrácí se souloží. Než jak muž, tak žena mohou se dopustiti sami činů nebo připustiti něco vůči sobě, co působí podobnou rozkoš tělesnou jako soulož, s tím však rozdílem, že soulož je ukojení pudu pohlavního podle přírody a v manželství nadto prosta vší příhany, kdežto jiné činy mimo soulož zvyšují hříšnost, jelikož jsou protipřirozené a vnitřně špatné. *

Posuzujeme-li proto panenství V MRAVNÍM SMYSLU, vidíme, že těmito činy neporušenost se také ruší a snad ještě více, ačkoli fysická neporušenost v pohlaví ženském může trvati dále. Mluvíme-li tedy o panenství, nutno více než k souloži přihlížeti k ukojení pohlavní žádostivosti. Nazýváme pak v mravním smyslu panicem nebo pannou muže nebo ženu, kteří nepřipustili dobrovolně ukojení pohlavní žádostivosti ani souloží, ani pollucí.¹ ●

„Co je čistota panenská, ne-li neporušenost prostá každé poskvrny?“ Tak vymezuje sv. Ambrož pojem panenské čistoty ve smyslu mrav-

¹ Arthurus Vermeersch, e S. J., De castitate², Romae-Brugis 1921, 133n.

² De virginibus, I, 5, 21: „Quid est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas?“

ním a vysvětluje, v čem ona neporušenost záleží. Panenství vyžaduje předně neporušenosti těla jako svou zevní a hmotnou stránku. U pohlaví ženského je to tělesné znamení, jímž může panna vždycky prokázat, že nikdy k ukojení pudu pohlavního souloží nesvolila.¹ Než toto zevnější znamení panenství může býti bez viny panny a také i proti její vůli zrušeno a přece neztrácí tím dívka panenství, poněvadž je znamení ono jen něco případného, čeho není třeba nutně k podstatě panenství. Nežádá se totiž, zdůrazňuje sv. Ambrož, aby panna byla toliko neporušena na těle, nýbrž aby také vnitřní její život byl čistý a nevinný. Jen ta se líbí Bohu, jejíž panenství dokazuje vážnost mravů, a nestačí, aby porodní asistentka dívce — snad za peníze — dosvědčila její panenství.² „Zásluhu nezjednává toliko panenství těla, nýbrž zároveň neporušenost mysli.“³ Neporušenost mysli vyžaduje, aby panna a panic nikdy nesvolili k ukojení pohlavního pudu, ať souloží, ať mimo soulož a utlumovali v paměti a srdci svém každou stopu hříšné žádostivosti.⁴

V tom spočívá ona „neporušenost prostá každé poskvrný“, v níž vidí sv. Ambrož podstatu panenství v mravním smyslu. Slova Ambrožových dovolává se sv. Tomáš Akv., vysvětluje pojem panenství. Latinský výraz pro panenství „virginitas“ odvozuje od slova virens = zelený a dí: Jako se praví, že je zelené, co nebylo spáleno nadbytečným teplem, tak se i panenství projevuje tím, že osoba panensky žijící je vzdálena spalujícího žáru, jenž doprovází ukojení nejsilnější vášně tělesné, jakou je pud pohlavní.⁵ Sv. Ambrož vidí stejný kořen ve slovech virginitas = panenství a virga = prut. Vykládá slova Is. 11, 1: „Prut vzejde z pahýlu Jesseova a výhonek z kořene jeho vykvete“, nabádá pannu, aby nikdo nespálil prutu jejího panenství, nýbrž aby se snažila, by na něm vypučely krásné květy.⁶

Panictví a panenství v mravním smyslu možno posuzovati dvojím způsobem: buď jako stav anebo jako ctnost.

• Panenství jako STAV žádá dvoje, předně aby osoba, o niž jde, neztratila panenství v mravním slova smyslu vymezené a měla úmysl

1 De viduis 4, 26.

2 Epist. 5, 6 (M. P. I. 16, 931). „Non placet Deo, quam non suorum gravitas morum probat: non probatur Domino, quae unius obstetricis indiget testimonio, quod plerumque quaeritur pretio.“

3 De virginitate 4, 15. „Meritum non sola carnis virginitas facit, sed etiam mentis integritas.“ 4 Tamtéž 10, 58. 5 Summa theol. 2, 2, q. 152, a. 1.

6 De institutione virginis 9, 59.

zachovati si je, dokud snad nevstoupí ve stav manželský. Proto nazýváme čisté dívky, než se provdají, pannami.¹ ♦

Mimo panny, které se připravují ke sňatku, jest mnoho jiných, jež z různých důvodů do manželství nemohou vstoupiti a zůstávají ve stavu panenském. Mnohé nemohou se vdáti přes všechny své skryté touhy. Nedovedou najíti si vhodné známosti anebo se jim nenaskytne vhodná příležitost, byly zklamány nebo jinak sňatek jim znemožněn. Vidíme to zvláště dnes, kdy počet těchto dívek roste, jak se hledají různá povolání pro ně, aby se jim dostalo životního zabezpečení, kterého by jinak došly v manželství. Jiné opět jsou vnějšími poměry donuceny zůstatí svobodné, nutí je k tomu jejich povolání nebo zaměstnání, dnes arci ne již tak často jako dříve. Nutí je ohledy na druhé. Dívka se nevžívá, ačkoliv by měla příležitost, protože nechce opustiti svých starých, churavých rodičů. Syn se nežení, protože chce živiti ovdovělou matku a své nezletilé sourozence. Nechybí ani těch, které v sobě cítí touhu zůstatí svobodnými. Nejeví se u nich sklon k životu manželskému, zřikají se všech radostí života manželského, chtějíce nerušeněji svým povinnostem vůči Bohu dostáti a ve stavu svobodném věnovati se dobrým skutkům.

Všechny tyto dívky, ať již chtějí do stavu manželského vstoupiti, či ať z jakékoliv příčiny tak učiniti nemohou nebo nechtějí, žijí ve stavu panenském, pokud jsou odhodlány chrániti se všeho, co se neporušenosti jejich přičí.

Pro mnohé osoby, které proti své vůli jsou odsouzeny ke stavu panenskému, stává se život trdným. Jde však o to, aby poznaly, že i stav panenský má své krásy, že mohou i v něm mnoho prospěti sobě i jiným, že stav panenský, zachová-li jej kdo ne z donucení, ale z lásky k Bohu nebo z jiné nadpřirozené pohnutky, je i dokonalejší než stav manželský, jak shodně s Písmem sv. učila vždy církev katolická a toto své přesvědčení i jako článek víry na sněmu tridentském prohlásila: „Bude-li kdo tvrditi, že stavu manželskému dlužno dáti přednost před stavem svobodným, a že není lépe zůstatí v panictví nebo v bezženství než vejíti v manželství, budiž z církve vyobcován.“²

1 *Commentaria Cardinalis Gaetani ad Summam theol. S. Thomae Aquin. ad 2, 2, q. 152, a. 1. (V).*

2 Sess. 24, can. 10 (Denz. n. 981): „Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel coelibatus, et non esse melius et beatius manere in virginitate aut coelibatu quam jungi matrimonio: A. S.“

Panenství a panictví nikterak neničí v člověku pohlavní založení, ale vede k tomu, že vliv žádostivosti tělesné na život duchovní je poután a omezován a všechny síly i schopnosti se staví do služeb mravních a náboženských potřeb. Je tedy stav panenský z nadpřirozených pohnutek na jedné straně mravní obětí, na druhé straně pak zároveň pramenem síly pro nadpřirozený cíl člověka a tím zároveň velmi účinným prostředkem a vhodnou cestou k dosažení mravní dokonalosti.

Proto také stavy, jejichž účelem je vyšší mravní dokonalost a zvláštní služba ve prospěch myšlenky náboženské, jako je stav kněžský nebo stav řeholní, jsou úzce spjaty se stavem panenským a panickým. Církev žádá po kněžích stav panický jednak, aby byl kněz veden k vyšší dokonalosti, jednak aby mohl věnovati všechny své síly službě království Božího. Není ovšem stav panický tak spjat se stavem kněžským, že by nemohl býti knězem vdovec.

Podobně nesmí se zaměřovati stav panenský se stavem řeholním. Je pravda, že velká většina řeholníků a řeholnic jest ze stavu panického nebo panenského, než řeholní stav nepředpokládá nutně stav panenský, připouštějí se do stavu řeholního i vdovci nebo vdovy, ano někdy i osoby, které v životě pochybily a chybu svou podle sil svých se snaží napravit. Ostatně vysvítá to i z té okolnosti, že se v řeholích mimo slib chudoby a poslušnosti neskládá slib panenství, nýbrž slib ustavičné čistoty.

Bylo by proto velmi pochybené, kdyby se někdo domníval, že bohumilý stav panenský, z lásky k Bohu a z nadpřirozených pohnutek zvolený, je možno hledati jen za zdmi klášterními. Byla by to velká křivda pro nesčetné řady křesťanských panen ve světě žijících, které ze šlechetných, bohumilých pohnutek se zřekly života manželského a zachovávají uprostřed světa srdce své čisté a neporušené. Tento způsob života panenského je nejstarší a zůstane také povždy nejvšeobecnějším. Nebylo klášterů, ale byly zde hrdinné panny křesťanské, sláva a chloubka církve! A jsou kláštery a zase žijí a budou žítí vždycky uprostřed světa nesčetné ctnostné panny! Nemá každá, i když miluje stav panenský, vlastnosti potřebné ke společnému životu řeholnímu, jinou zdržuje zdravotní stav nebo rodinné poměry od vstupu do kláštera, jiné opět z nadpřirozených pohnutek zůstávají ve světě, poněvadž mohou konati ve světě dobré skutky, jichž by v zátíší klášterním konati nemohly.

Je tedy stav panenský z nadpřirozených příčin zvolený a zachovávaný lepší, záslužnější než stav manželský a jedná proti učení církve katolické, kdo by stavem tím pohrdal. Nevztahuje se ovšem chvála stavu panenského na ty osoby, které ze sobeckých a nízkých pohnutek se manželství straní a zůstávají svobodné. V tom případě je stav svobodný méně dokonalý, než je stav manželský, poněvadž manželství je „svátost, se kterou jsou spojeny mnohé milosti.

c) Panictví a panenství v mravním smyslu možno dále chápati jako zvláštní mravní CTNOST. Nemají všichni ti, kdož žijí ve stavu panickém nebo panenském také již ctnosti panenství. Nelze proto zaměňovati otázku: „Kdo žije panensky“ s otázkou, „Kdo má ctnost panenství“? Dívka, která žije čistě a nevinně ve stavu panenském, nemá však vyslovené vůle zřici se navždy manželství a zachovati trvale svou neporušenost, je pannou, ale nemá ctnosti panenství. Co je ctnost panenství a jak ji vysvětloval sv. Ambrož ve svých promluvách k panám Bohu zasvěceným, ukáže nám následující stať.

3. CTNOST PANENSTVÍ

Ctnost je trvalý stav duševní, uschopňující člověka vésti život mravně dobrý podle rozumu nebo víry. Čistota je zvláštní ctností, sdruženou s hlavní ctností mírnosti; má totiž zvláštní předmět, jímž se obírá, řídí pohlavní žádostivost a překonává zvláštní těžké obtíže, těžká pokušení proti čistotě. Kde pak je zvláštní hmotný předmět a také nutnost překonávati zvláštní obtíže, tam se žádá vždy i zvláštní ctnost. Kdo zachovává panenství, jedná také ctnostně. Panenství je také ctnost. Je trvalá způsobilost, trvalý stav duševní umožňující život mravně dobrý. Pozorujeme-li panenství v mezích prosté mírnosti, vidíme, že se obírá tímtež předmětem jako čistota. Udržuje v pravých mezích pohlavní hnutí jako čistota, překonává tytéž překážky jako ctnost čistoty. Není tu rozdílu mezi ctností čistoty a ctností panenství. Předmět, jímž se panenství obírá, není jiného druhu než u ctnosti čistoty.

Než na ctnost panenství můžeme se ještě jinak dívati. Mnozí snaží se zachovati neporušenost těla a čistou mysl, aby se mohli lépe věnovati svému úkolu, který si vytkli, z důvodů zdravotních nebo filosofických úvah a pod. Pozorujeme-li však panenství, jak se má ke

službě Boží — „Žena nevdaná, totiž panna, myslí na věci Páně, aby byla svatá tělem i duchem“ (1 Kor. 7, 34) —, představuje se nám předmět panenství jako zvláště dobrý a druhově jiný, než je u čistoty. Tu se má panenství k čistotě jako velikomyslnost ke štědrosti. Jako se liší velikomyslnost od štědrosti jako to, co je veliké, od toho, co je prostřední, tak se má panenství k čistotě jako to, co je vznešené, k tomu, co je prostřední. Jako se liší co do druhu veliké od prostředního, tak se také liší druhově vznešené od prostředního. Označujeme-li velikomyslnost za velikou oproti štědrosti, je to proto, že přechází do řádu věcí obtížných, panenství však stává se oproti čistotě vznešenější, protože se dostává do vztahu k věcem božským.¹ Pohlížíme-li proto na panenství, pokud je jeho rozhodující pohnutkou láska k Bohu a zvláštní služba Boží, pak není stejné se ctností čistoty, nýbrž je zvláštní ctností od ctnosti čistoty odlišnou. Zůstává ovšem součástí hlavní ctnosti mírnosti, jelikož je jen zvláštním jejím uplatněním při ovládání pudu pohlavního.

Všimněme si nyní, je-li dotčen ve spisech sv. Ambrože poměr čistoty a panenství jako dvou zvláštních ctností. Že Ambrož pohlížel na panenství jako na ctnost, dokazují jasně jeho slova: „Láska k neporušenosti vybízí mne nyní, abych něco pověděl o panenství, by se nezdála jen mimochodem vzpomenuta ctnost, která je hlavní.“² V knihách o panenství jednajících nemá většinou na zřeteli ctnosti čistoty všem křesťanům společné, nýbrž věnuje pozornost ctnosti panenství, neznámé pohanům a nevěřícím, která odpoutává člověka od starostí a slastí tohoto světa a co nejúžeji jej spojuje s Bohem a jeho službou.

Panenství jako zvláštní ctnost předpokládá neporušenost těla i mysli, jak jsme o ní mluvili při výměru panenství v mravním smyslu, k níž přistupuje rozhodná vůle po celý život trvale nevinnost zachovati.³ Sv. Augustin toto trvalé úsilí vyjadřuje slovy: „Panenství je rozjímání ustavičné neporušenosti v porušitelném těle.“⁴ Sv. Tomáš Akv. podá-

1 *Commentaria Card. Gajetani in Summam theol. S. Thomae Aqu.* 2, 2, q. 152, a. 3 (II).

2 *De virginibus* I, 3, 10.

3 S. Ambrosius, *De fide* lib. III, VII, 52 (M. P. I. 16, 625). „Principium integritatis (Christus), qui docuit virginea non viriles expectare concubitus, sed integritatem mentis et corporis sancto magis dicare Spiritui, quam marito.“

4 S. August., *De sancta virginitate* 13, 12 (M. P. I. 40, 401). „Virginalis autem integritas, et per piam continentiam ab omni concubitu immunitas angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio.“

vá k slovům těm vysvětlení, podotýkáje, že slovem rozjímání nutno chápati rozumné předsevzetí vytrvati vždycky v takovém smýšlení, i když porušitelné slabé tělo lidské se bude vzpíratí a překážky činiti.¹

Rozhodnou vůli trvale a neodvolatelně zachovati neporušenost těla a mysli potvrzuje a projevuje výslovný slib panenství, k němuž se člověk se zvláštním přispěním Božím odhodlává. Toto odhodlání nepochopí „slabost lidské přirozenosti“, zůstává cizím většině lidí, „jen ti je lehce pochopí, jimž zasvitla milost Boží“.² Svatý Ambrož, mluvě o slibech, užívá výrazů: Zasněžení úsilí neporušenosti, zasněžení se Kristu, vyznávání panenství a pod.³ Shodně se sv. Ambrožem praví sv. Augustin: „Ani my nezdůrazňujeme u panen, že jsou panny, nýbrž že jsou panny zasvěcené Bohu zbožnou zdrželivostí.“ A jinde opět dří: „Panenstvím se neporušenost těla samému Tvůrci duše i těla zaslibuje, posvěcuje i zachovává.“⁴

♦ Zcela dobrovolný slib zachovati trvale panenství z lásky k Bohu, z touhy dokonaleji a úplněji Bohu sloužiti a své duši zabezpečiti jistěji věčnou blaženost, je to, co panenství činí vznešenějším a povznáší je nad ctnost čistoty a povyšuje na zvláštní ctnost, od čistoty odlišnou. Zaslíbením a zasvěcením se panny Kristu nastává jakési tajemné pouto lásky mezi ní a Kristem, které se podobá manželství dvou lidí pozemskou láskou se milujících.⁵ Panna se stává snoubenkou Kristovou. Chlubí-li se dívky postavením a krásou svého ženicha, oč více mohou Ženichem svým se chlubití posvátné panny! „Krásný jsi podobou nad syny lidské, rozlit je půvab po rtech tvých,“ praví o něm žalmista (Ž. 44, 3). Snoubence své přináší království, zlato, krásu. Království, poněvadž je snoubenkou Krále věčného a poněvadž nebyla spoutána svody vášní, nýbrž ovládá všechna hnutí svá jako královna. Přináší zlato. Jako zlato v ohni nabývá většího lesku a stává se vzác-

1 S. Thomas Aqu., Summa theol. 2, 2, q. 152, a. 1.

2 Exhortatio Virginitatis 3, 18.

3 De instit. virg. 17, 107: „integritatis studium dicare“; De virginibus I, 7, 37: „dicari Domino“; De fide na uved. místě: „integritatem mentis et corporis sancto dicare Spiritui“ a pod.

4 S. Augustinus, De sancta virginitate 11, 11 (M. P. I. 40, 401): „Nec nos hoc in virginibus praedicamus, quod virgines sunt; sed quod Deo dicatae pia continentia virgines.“ Tamtéž 8, 8: „... integritas carnis ipsi Creatori animae et carnis vovetur, consecratur, servatur.“

5 De virginibus II, 6, 42.

nějším, tak zvyšuje krásu těla nevinnost Bohu zasvěcená. Krásu přináší své snoubence. Může někdo hledati větší krásu u jiné dívky než u té, již miluje Král, která se zasvětila Bohu? Vždy snoubenka, vždy nevdaná, aby láska konce neměla a neutrpěla čistota.¹

• Tento tajuplný poměr ke Kristu povznáší pannu a dodává ctnosti panenství vznešenosti a krásy, jež nemohou pochopiti a nepochopí duše jen přirozeně smýšlející. Je panenství dar s nebes a proto „kdo je může vystihnouti lidským rozumem, když ani příroda je do svých zákonů nepojala? Anebo kdo může přirozeným slovem vyjádřiti, co je nad obyčej přírody?“² •

Tážeme se však: Čím se stává panna snoubenkou Kristovou? Až příliš často líčí sv. biskup, jaké starosti má snoubenka nebo manželka, aby se líbila snoubenci nebo muži, jak ji tato starost provází na každém kroku a vyplňuje celý život tak, že jí nezbývá času pro duši a pro Boha. Zato posvátná panna, jsouc ušetřena těchto starostí, může se lépe věnovati Kristu a pečovati o to, co se jemu líbí, snažiti se, aby poznala jeho vznešenost, jeho tajemství: nestvořené božství a v čase přijaté člověčenství.³ Žije se stálou myšlenkou na něho, touží po spojení s ním. Vžívá Snoubence, aby vstoupil do srdce láskou rozniceného jako do zahrady kvetoucích. Všechno pozemské nemá pro ni ceny. Ztrácí veškerý zájem o rozkoše tohoto světa a ani nechápe, že by se mohla opět vrátiti k životu světskému. Chrání se nejen zdaleka všeho, co by ji mohlo zdržovati od lásky jejího Snoubence, i kdyby to bylo jinak dovolené, ale zříká se výslovně toho, co by ji nejvíce mohlo rozptýliti — manželství, a veškerou svou lásku a oddanost věnuje svému Snoubenci. Jako v manželství choť choti se cele oddává a zjevuje před ním každé své tajemství, před jiným skrývané, tak v duchovním smyslu také panenská duše Bohu zasvěcená navždy se uzavírá světu, vzdává se navždy možnosti sděliti tajemství své bytosti s jinými a cele a jedině oddává se svému Snoubenci. Právě tím, že se panna z lásky k Ježíši zříká manželství, důvěrného to spolužití s jinou bytostí, svěřujíc mu své tajemství, stává se snoubenkou Kristovou a život její nabývá oduševnělosti a kouzla. Tato okolnost jest ono „vznešené tajemství pa-

1 Tamtéž I, 7, 37.

2 Tamtéž I, 3, 11: „Quis autem humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra usum naturae sit?“

3 Tamtéž I, 8, 46.

nenství", které se snáší s nebes na pannu a o němž mluví papež Liberius, přijímaje slib panenství od sestry Ambrožovy Marcelliny. „Dce-ro má, žádala jsi sobě dobrého zasnoubení. Vidiš, co lidu se sešlo ke slavnosti narození tvého Snoubence a že nikdo neodchází nenasycen. On je to, který, byv požádán zúčastnit se svatby, proměnil vodu ve víno. Do tebe, která jsi byla dříve podrobena nízkým požadavkům hmotné přirozenosti, vloží vznešené tajemství panenství.“¹ •

Těmito slovy papeže Liberia dává nám Ambrož hlouběji nahlédnouti do duše ctností panenskou ozdobené. Panna žije nejen život čistý, ale život jako v nebi, kde se lidé nebudou ani ženiti ani vdávati. Není ušetřena sice pokušení, ale platí o ní slova: „Zahrada zamčená jsi, sestro má, nevěsto“ (Vel. 4, 12).

Je dosti i dnes moralistů, kteří shodně se sv. Ambrožem a Augustinem uznávají zvláštní ctnost panenství, která je sice součástí hlavní ctnosti mírnosti, ale je rozdílná od ctnosti čistoty. Ctnost panenství se liší podle nich od ctnosti čistoty hlavně tím, že první může míti jen ten člověk, který nikdy dobrovolně nesvolil k hříšnému porušení těla, kdežto ctnost čistoty může míti i člověk, který dříve dobrovolně ke hříchu svolil.² Rozlišující čistotu nedokonalou, která se chrání jen nedovolených rozkoší, na př. v manželství nebo v době před vstupem do manželství, a čistotou dokonalou, která se vzdává i rozkoší dovolených v manželství a proto se zříká i sňatku manželského, praví tito moralisté, že panenství jako ctnost je dokonalá čistota spojená s neporušeností těla.³

Naproti tomu popírá známý prof. Vermeersch, že je panenství ctností od čistoty odlišnou, a usuzuje takto: Není zvláštní ctnosti panenství, poněvadž panenství čistotu jen vnitřně a zevně zdokonaluje a proto se neliší od čistoty, jejíž pohnutky vedou i k panenství. Hmotná stránka panenství, totiž neporušenost těla, je ovocem zachovávané čistoty a určující (formální) prvek panenství, totiž předsevzetí zachovati onu neporušenost a uvarovati se veškeré poskvrny pohlavní žádosti, směřuje jen k větším vítězstvím nad žádostivostí, což zna-

1 De virginibus III, 1, 1: „In te quoque sincerum sacramentum conferet virginitatis quae prius eras obnoxia vilibus naturae materialis elementis.“

2 Dom. M. Prümmer O. Pr., Manuale theologiae moralis,⁵ Friburgi Brisg. 1928, II, 524.

3 Ant. Ballerini S. J. — Dom. Palmieri S. J., Opus theologicum morale, Prati 1889, II, 734.

mená dokonalejší čistotu anebo větší zbožnost, větší lásku k Bohu nebo něco podobného. Tu se pak jedná o ctnost lásky nebo pobožnosti, není zde však zvláštního důvodu, který by mluvil pro zvláštní ctnost panenství. Je tedy ctnost panenství čistota vnitřně i zevně dokonalejší, není však novou od čistoty odlišnou ctností.¹

Tuto námitku odmítá již Gajetanus. Ačkoliv na př. hřích cizoložství je nejen proti čistotě, nýbrž i proti spravedlnosti, přece se uvádí jako druh chlipnosti. Tak zůstává též ctnost panenství druhem mírnosti, i když slib, jenž ctnost panenství tvoří, spadá pod ctnost nábožnosti.²

Všichni autoři žádají k pojmu ctnosti panenství pevné a trvalé předsevzetí vždycky po celý život zachovati panenství a to z lásky k Bohu, z touhy životem svým co nejvíce se přiblížiti životu Krista a Panny Marie, nerušeně Bohu sloužiti a na věci božské mysl upoutati. Je sice možno učiniti předsevzetí ustavičného panenství z pouhé lásky ke kráse a dokonalosti této ctnosti, než při slabosti lidské je nutné, aby jiná silnější a vznešenější pohnutka přistoupila k těmto důvodům. Mluví-li se o předsevzetí, nerozumějí jím všichni slib, poněvadž i bez slibu může býti pevná vůle panenství zachovati. Nicméně je skoro vždy spojeno předsevzetí se slibem. Pevné předsevzetí slibem potvrzené žádá k pojmu panenství sv. Tomáš Akv., odvolává se na sv. Augustina: „Panenství, pokud je ctností, obsahuje předsevzetí, slibem dotvrzené, zachovati povždy neporušenost.“³ Prümmer soudí, že mínění sv. Tomáše, ačkoliv je mnozí ze starších a skoro všichni novější autoři napadají, je lepší.

Slyšeli jsme, že sv. Ambrož nazval ctnost panenství jednou z HLAVNÍCH ctností. Můžeme ze slov těchto usuzovati, že považoval ctnost panenství za největší ze všech ctností? Toho nelze tvrditi a také by to nebylo správné. Zřeknutí se života manželského a všech rozkoší pohlavních a ustavičný sebezápor, není posledním cílem panenství, je pouze prostředkem k cíli. Panna se zříká manželství z lásky k Bohu, aby se mohla věnovati věcem Božím. Poněvadž cíl sám převyšuje prostředky, které k cíli vedou, tak také ctnosti, které se Bohem a věcmi

1 Arthurus Vermeersch, e S. J., De castitate,² Romae-Brugis 1921, 146n.

2 Commentaria Card. Gajetani ad Summam theol. s. Thomae Aqu. 2, 2, q. 152, a. 3 (V).

3 S. Thomas Aqu., Summa theol. 2, 2, q. 152, a. 3 ad 4: „Virginitas, secundum quod est virtus, importat propositum voto firmatum integritatis perpetuo servandae.“

Božími přímo obírají, jako božské ctnosti víra, naděje a láska a také ctnost pobožnosti jsou přednější než panenství.¹

Mluví-li sv. Ambrož o panenství jako o ctnosti hlavní, nepokládá ji za ctnost větší všech ostatních ctností, nýbrž myslí při tom na útoky proti této ctnosti, které jsou prudší a častější než u jiných ctností. Ambrož vidí v panenství ctnost, která svou krásou daleko překonává čistotu vdovskou i manželskou, vidí v pannách „lilie plné myrhy, vyzařující lesk neporušenosti a slávu umrtvené náklonnosti,”² duše jeho je naplněna povznášející slastí nad dobytým vítězstvím ducha nad tělem, je plna blahého štěstí nad blízkostí Boha a proto s nadšením se táže: „Kdo může si představit větší krásy, než je lepost té, která je milována Králem, uznána Soudcem, zasnoubena Pánu, zasvěcena Bohu... Jest to zajisté krása, které ničeho nechybí, která jediné si zasloužila slyšeti od Boha: „Všechna jsi krásná, přítelko má, poskvrny není na tobě” (Vel. 4, 7).“³ Blahoslaví panny ozdobené ctností panenství, jelikož život jejich se podobá životu lidí oslavených po vzkříšení. Duše panenské „jsou účastny již zde na zemi odměn oslavenců. Co se nám slibuje, vy již máte, po čem my toužíme, to vy již požíváte. Jste s tohoto světa, ale nejste na tomto světě. Svět je za hodna uznán vás míti, ale nemohl vás upoutati.”⁴ V posvátných pannách vidíme život andělů na zemi, který jsme kdysi v ráji ztratili.⁴ Jsou panny andělové země, žijí, jako by těla neměly, nehřeší a to proto, že si odpírají, co bývá příčinou hříchu. Andělé žijí bez těla, duše panenské žijí, majíce tělo ve své moci. Tento rozdíl je vlastně ve prospěch panen. U andělů je to věc štěstí, u panen ctnost. Nic není také krásnějšího, než býti andělem mezi lidmi a nevázati se žádným svazkem manželským. Panny jsou vzdáleny náklazy světského smýšlení a mysl svou mají k Bohu obrácenu.⁵ Ambrož vzpomíná slov Páně, aby ukázal, jak čestná a krásná je ctnost panenství. Kristus Pán řekl: „Při vzkříšení nebudou se ženiti, ani vdávati, nýbrž budou jako andělé Boží v nebi” (Mt 22, 30). Při vzkříšení dostanou lidé tělo nesmrtelné, takže nebude třeba pokolení lidské rozplozovati, nebude proto po

1 S. Thomas, Summa theol., 2, 2, q. 152, a. 5.

2 De obitu Valentiniani Consolatio 7 (M. P. I. 16, 1420).

3 De virginibus I, 9, 52.

4 De institutione virg. 17, 104: „In virginibus sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondam amiseramus.”

5 Exhortatio virginitatis 4, 19.

vzkříšení života manželského, ba ani údu pohlavního, podobně jako ho není mezi anděly. I ti, kteří žijí nyní jako manželé, budou v životě věčném jako bratr a sestra. Oslavení budou tedy žítí podle vzoru andělů. Než ti, kteří se na tomto světě nežení, následují již zde příkladu andělů. Kdo proto zavrhuje panenský život jako špatný, ten se také dotýká andělů, označuje i jejich život za špatný, ačkoliv je nám stanoven Bohem za náš vzor a naši odměnu. Může se někomu nelíbiti, táže se sv. Ambrož, obraz věci, která je předmětem jeho touhy a bude tvořiti jeho odměnu?¹

4. CTNOST PANENSTVÍ JE PŘEDMĚTEM EVANGELICKÉ RADY

I když je ctnost panenství tak krásná a vznešená, není pro nikoho povinností, vyjímaje ty, kteří se k ní úplně dobrovolně zavázali. Čistota manželská, vdovská i panenská zakazují všechny nedovolené rozkoše podle jednotlivých stavů. Je to zákon daný všem lidem, který je zdržuje od všelikého jednání, vybočujícího z mezí přírodou stanovených, a strachem před trestem, následujícím nutně po každém provinění proti zákonu, donucuje provinilce k návratu a zachovávaní přikázání.

KRISTUS Pán obracel se svým učením ke všem lidem. Volal všechny, aby byli účastni požehnání, které učení jeho lidstvu přineslo. Všechny lidi bez výjimky vybízel: „Buďte dokonalí, jakož i Otec váš nebeský dokonalý jest“ (Mt 5, 48). Dokonalost není tedy záležitostí jen několika málo lidí, dostupná jen jednotlivcům, je povinností všech bez výjimky a mohou jí také všichni dosáhnouti. Je jen jedna dokonalost a ta spočívá v lásce k Bohu. Boha miluje, kdo plní vůli Boží. Vůli Boží plní, kdo zachovává Boží přikázání a koná dobré skutky. Je tedy dokonalost křesťanská dokonalé zachovávání přikázání. V osmeru blahoslavenství a svých přikázáních ukazuje nám Pán cestu, která k dokonalosti vede. Nezatajuje, že snaha po této dokonalosti ukládá oběti a kříže, ano někdy i ztrátu časného života pro záchranu života věčného (Mt 10, 39), že právě zapírání je význačnou známkou křesťana.

1 De virginitate 6, 27: „Improbum videri non potest, quod hominibus pro praemio constitutum est: nec potest ejus rei species displicere, cujus veritas et in fructu est, et in voto.“

Spasitel však hlásal ještě jiné učení, jež se nevztahovalo na všechny, nýbrž jen na určitou skupinu lidí. Poukazoval na oběti, k nimž se může dobrovolně odhodlati ten, kdo chce jej lépe následovati, zajistiti si království nebeské a spolupůsobiti při rozšiřování evangelia. A jsou skutečně mnozí, kteří nechtějí jen jako poddaní zákon zachovávat, nýbrž jako přátelé Boží chtějí konati více, než je jejich povinností. Jinochu, tázajícímu se, co má činiti, aby si zajistil život věčný, odpověděl Spasitel, aby zachovával přikázání: Nezabiješ, nezcizoložíš, nepokradeš, nepromluvíš křivého svědectví. A když mu odvětil jinoch: To vše jsem zachovával od svého mládí, čeho se mi ještě nedostává — dal mu Ježíš radu: Chceš-li býti dokonalým, jdi, prodej, co máš, a dej chudým a budeš míti poklad v nebi (Mt 19, 16—21). Tak se také přikazuje čistota všem. Těm však, kteří chtějí více činiti, radí se vyšší stupeň čistoty, zaručující větší odměnu.¹

Kristus mluvil jednou o vznešenosti manželství a o jeho nerozlučitelnosti. Proti volným názorům židovským prohlašoval, že rozvod není dovolen, leč pro cizoložství. Apoštolé sdíleli názor židovský o manželství, dovolující v jistých případech rozloučiti svazek manželský. Proto se jim zdálo stanovisko Mistra příliš přísné a těžké a dali svou nevoli najevo slovy: „Takový-li jest poměr mezi mužem a ženou, není dobře ženiti se“ (Mt 19, 10). Kristus Pán uchopil se této odpovědi jako vhodné příležitosti, aby ukázal, že k bezženství, jež má býti před Bohem záslužné a mravně dobré, třeba jiných pohnutek, než jsou ty, které apoštoly přiměly k jejich odpovědi. „Ne všichni chápají slova toho, nýbrž ti, jimž jest dáno. Jsou panicové... kteří sami oddali se panictví pro království nebeské. Kdo může chápati, chápej“ (Mt 19, 11. 12). Spasitel zde míní lidi, kteří se dobrovolně zřekli manželství a kteří dobrovolně chtějí zachovávat to, co ukládá sama příroda panicům od narození, totiž ustavičnou pohlavní zdrželivost. Tyto dobrovolné panice staví Kristus jako vzory, aby jich apoštolé následovali a tak jistěji si zasloužili království nebeské.

Těmito několika slovy Kristus Pán projevil své smýšlení o panenství, ale slova ta stačila, aby s jinými ještě výroky jeho o chudobě a zapírání stala se základem křesťanského asketismu.² Není proto správné mínění

1 De viduis 12, 73: „... haec enim non praecepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex namque forma mandati est: una praeceptiva, altera voluntaria.“

2 F. Martinez, L'Ascétisme chrétien pendant les trois premiers Siècles de l'Eglise, Paris 1913, 25.

Masarykovo, že slova Ježíšova u Mt 19, 12 o panicích nelze chápati asketicky: „Vidím, že tu Ježíš nemluví asketicky, ale že tu mluví o panictví pro království boží jako o veliké oběti. Ale on nedává ani rady, jak to později činí Pavel. Zcela přirozené se mi zdá, že on staví člověku náboženství jako ideál, kterému obětovati něco rozumí se samo sebou”.¹ Nemluví se zde o nějaké oběti pro ideál, nýbrž určitě se mluví ve slovech u sv. Matouše o dobrovolné oběti ustavičné čistoty, přinášené z lásky k Bohu, abychom dospěli jistěji ke svému cíli. Že slovy o panicích učil Kristus Pán, jak se má usilovati o neporušenou čistotu, to vidí Ambrož potvrzeno a vysvětleno i tím, že hned po slovech o panicích řekl učedníkům svým, zabraňujícím dětem přístup: „Nechte dítek a nebraňte jim přijíti ke mně; neboť takových jest království nebeské” (Mt 19, 14). „Je tedy nebeským hlasem panenství uznáno a odpovídá příkazům Páně, abychom po něm toužili.”²

Nejen ze slov, ale i ze života a jednání Spasitelova dokazuje sv. Ambrož stanovisko Spasitelovo ke ctnosti panenství. Kristus byl sám panicem. Byl Bůh a člověk. Lidská jeho přirozenost neviděla nikdy porušení, jeho božství nezakusilo nikdy ani stínu nějaké nákazy. On, původ veškeré čistoty, dal i své lidské přirozenosti nevinnost v největší míře v důsledku vnitřního spojení s božstvím. Čistota byla jemu přirozená.³ Měl úplně v moci veškeré mohutnosti svého těla. Svým životem předvedl, co vyvolil u své matky.⁴ Podle své přirozenosti byl Kristus Syn panny. Syn Boží, od věčnosti Otcem zplozený, vzal na sebe lidskou přirozenost z panny. Nestačilo mu, aby matka jeho byla svatá. Musila býti pannou a panenství své veřejně prohlásiti. Maria velebila znamení svatého panenství a vztyčila prapor neporušené nevinnosti Kristu tak drahé.⁵ Pád první ženy měl býti napraven porodem panny.⁶ Zajisté nemohl Syn Boží projeviti svou lásku duším panenským lépe.

1 T. G. Masaryk, O ženě, Praha 1929, 31.

2 De virginitate 6, 30: „Est ergo etiam caelesti voce probata virginitas, Dominisque expetenda praeceptis.”

3 De virginibus I, 5, 22: „Christus virgineae castitatis, virginitas enim Christi, non virginitatis est Christus.”

4 Epist. 42, 3 (M. P. l. 16, 1173): „... in se repraesentavit quod elegit in matre”

5 De Institutione virginis 5, 35: „Egregia igitur Maria, quae signum sacrae virginitatis extulit, et intemeratae virginitatis pium Christo vexillum erexit.” Viz také De virginibus I, 5, 21.

6 Exhortatio virginitatis 4, 26.

Připomínaje si, že zvláštní láskou lnul Spasitel k apoštolu Janovi, že s takovou úctou mluvil o sv. Janu Křtiteli, že nejdříve pannám dal se přesvědčiti o svém zmrtvýchvstání,¹ pak to všechno, slova i jednání Spasitelovo, je sv. Ambrožovi přesvědčivým důkazem, že jedná správně a nezavádí žádné novoty, přičící se učení Kristovu, horuje-li pro krásnou ctnost panenství, kterou tolik duší Kristu věrných již dříve zachovávalo. „Neposkvrněný Pán zasvětil sobě neposkvrněnou rodinu i v tomto těle lidském, plném bouří lidské slabosti“.²

Apoštolům připadl úkol, aby se zvláštní pomocí Boží šířili a prakticky prováděli učení Ježíšovo a vzor jeho života. Nejsme dostatečně zpraveni o všech apoštolech, zda byli ženati nebo svobodni. Žádné však pochybnosti nemáme o sv. Pavlu, který to o sobě sám řekl: „Neboť přeji si, aby všichni lidé byli, jako jsem já; ale každý má od Boha dar vlastní, jeden tak, druhý onak“ (1 Kor. 7, 7). Svým čistým životem následoval SV. PAVEL Pána, aby mohl lépe vyplniti přikázání Boží a vykonati svůj úkol,³ a zároveň dosvědčoval živým svým příkladem slovo Páně o panicích. V Korintě se rozhodli někteří věřící, že se zřeknou manželství, a to proto, že chtěli napodobiti svého učitele sv. Pavla anebo z jakési počáteční horlivosti a z odporu proti zkažené společnosti. Nebyli však ještě řádně poučeni o stavu panickém a panenském, proto se tázali apoštola Pavla, co mají souditi o panenství a manželství, jsou-li oba stavy samy o sobě dobré a který z nich zasluhuje přednost.

Ve své odpovědi mluví Pavel nejprve o manželství a pak ohledně panenství praví, že nemá přímého příkazu Páně, že dává jen radu, když prohlašuje stav panenský za dobrý. Uvádí, z jakých důvodů tak činí. Jsou to útrapy tělesné, které mají lidé v manželství žijící, krátkost života lidského, dále pak okolnost, že, kdo není ženat, stará se o věci Páně, jak by se zalíbil a sloužil Pánu (1 Kor. 25—40). Je tedy podle sv. Pavla panenský stav sám o sobě dobrý, je lepší než manželství, poněvadž přináší větší užitek, mezi jiným zvláště ten, že umožňuje lépe sloužiti Bohu a sebe lépe posvěcovati. Není však pro všechny, je třeba zvláštního povolání pro ty, kteří jej trvale chtějí přijmouti. Proto není žádný nucen ctnosti panenské život svůj zasvětit, nýbrž

1 De virginitate 3, 14.

2 De virginibus I, 1, 4: „Immaculatus enim Dominus immaculatam sibi familiam etiam in hoc pleno colluvionum fragilitatis humanae corpore consecravit.“

3 Exhortatio virginitatis 4, 22.

jen úplně dobrovolne a svobodne může se každý rozhodnouti pro tuto jistější cestu k dokonalosti.

Ke slovům apoštola národů, tohoto „dobrého vůdce mravů našich a vnitřních našich citů“,¹ vrací se častěji nadšený kazatel milánský ve svých promluvách k pannám a pronáší přání: „Nechť povzbudí vás Pavel, který vás kázal ctíti (1 Tim 5, 3), který praví: „Dobře jest jim, zůstanou-li tak, jako já“ (1 Kor. 7, 8). Pobízí úctou, hlásá svým učením, volá svým příkladem.“²

Je tedy jak podle učení Kristova, tak i jeho apoštola Pavla panenství předmětem jedné z evangelických rad. Učení o evangelických radách je obsaženo v Písmě sv. a sv. Otcové je správně chápali, i když bylo jasněji vybudováno až v pozdější katolické mravouce v důsledku námitek reformátorů.³ Je naší povinností varovati se každého těžkého i lehkého hříchu. Mimo okruh našich povinností zákonem stanovených ponechává se nám v evangelických radách volné pole, abychom na něm osvědčili svou lásku a horlivost a tím zasloužili si nárok na vyšší stupeň blaženosti nebeské. Úkon, který se nám pouze radí, není nutně potřebný k dosažení posledního cíle, pomáhá nám jen k vyššímu stupni dokonalosti, buď tím, že přikázání dokonaleji plníme, nebo tím, že volíme prostředky, abychom k většímu stupni dokonalosti dospěli.*

První zásadou evangelia v mravním ohledu byl naprostý zákaz každého ukájení pohlavního pudu mimo manželství.⁴ Manželství je dobré a kdo v manželství podle vůle Boží žije, může dosáhnouti svého nadpřirozeného cíle. Než jsou lidé, kteří chtějí konati VÍCE než povinnost káže. Láska k Bohu pudí je, aby zvolili ne jako cíl, ale jako bezpečnější prostředek k cíli trvalou neporušenost. Je to jedna ze tří známek, patřících k podstatě evangelické rady, totiž touha činiti více.⁵ Sv. Ambrož vrací se k této stránce rady často, aby povzbudil posluchače, by ukázali svou lásku k Bohu tím, že se zřeknou života manželského.

1 De viduis 13, 79: „... bonus morum auriga nostrorum, et quidam interiorum rector affectuum.“

2 De virginitate 20, 130: „Honore provocat, magisterio docet, invitat exemplo.“

3 Dr. Anton Koch, Lehrbuch der Moraltheologie,³ Freiburg i. B. 1910, 107.

4 Skutky apošt. 15, 20; 1 Kor. 6, 9n.

5 Moralisté praví, že evangelická rada musí býti „opus supererogatorium“. Sv. Ambrož ani sv. Augustin neužívají tohoto výrazu, ačkoliv jej sv. Augustin ve skutečnosti vytvořil ve spise „De sancta virginitate“ 30, 30 (M. P. l. 40, 412): „Hortatur ad virginitatem ut ad opus supererogationis, non praecepti.“

Tak zachovají si volnou cestu k dokonalosti a svou větší obětavostí zaslouží si také větší odměny. Čistota, zvláště v mládí, je nekrvavým mučednictvím. Ustavičná čistota znamená velkou oběť přinášenou Bohu. Proto nazývá Ambrož panny: „Oběť panenství“, „obětní dar stydlivosti“, obětí čistoty, „která u oltáře hledá záštitu a pomoc“.¹

Příkázání odstraňuje s cesty to, co se přičí lásce. Rada pak odstraňuje to, co projev lásky zdržuje, a ulehčuje tak plniti hlavní příkázání Boží. Překážky, zdržující duši v rozletu její lásky k Bohu, nejsou samy o sobě ničím zlým a zavržení hodným, ale snadno mohou v duši způsobiti nepořádek, neklid, nesoulad. Proto je to, co se nám radou doporučuje, nejen podle stupně vyšší, ale i co do druhu. Je tedy i panenství LEPŠÍM DOBREM než manželství. Sňatek je pouto. Dobré je pouto lásky manželské, ale je přece jen poutem, jehož nemůže žena vdaná se sebe strásti. V manželství nelze ani všech příkázání a modliteb řádně konati, poněvadž starosti manželské odvracejí mysl od Boha a vedou manžely k péči, aby se jeden druhému zalíbil. Jen panenství dává potřebnou svobodu ke službě Boží. Kdo tedy chce snadněji dojíti cíle a nedati se oddáliti od správné cesty, tomu se doporučuje, aby si zachoval neporušené panenství. Není tedy sv. Ambrožovi, jak o něm praví dr. Frant. Drtina, „panictví proto žádoucnější, že znamená potlačení nejmocnějšího pudu smyslné tělesnosti“,² ani nenalézá „v panictví křesťanskou dokonalost“,³ nýbrž panictví a panenství je podle Ambrože jen cestou, prostředkem k dokonalosti.

Vševědoucí Tvůrce ví dobře, praví Ambrož, že různá je mravní síla u jednotlivých lidí, různá i síla vášně. Apoštol národů znal z vlastní zkušenosti, že zákony těla se přičí zákonu ducha. Ani Pán nedal příkaz ustavičného panenství, nýbrž pobízel jen vůli (Mt 19, 21). Ani Pavel nepřikazuje, nýbrž dává jen radu (1 Kor. 7, 25), podotýká, že je to projevem zvláštního milosrdenství Božího, je-li kdo ke stavu panenskému povolán. Nelze slabost lidskou vázati takovou povinností, možno jen vůli pobízeti a odměnami lákati.⁴ Tuto třetí známku evangelické rady ustavičného panenství, ROZUMNOU A SVOBODNOU VOLBU, přes všechno horování pro ideál panenský Ambrož s velkým důrazem stále připomínal, opíraje se o slovo Páně: „Kdo můžeš chápati, chápej“

1 De virginibus I, 11, 65: „sacrificium virginitatis“, „pudoris hostia“, „victima castitatis“.

2 Dr. Frant. Drtina, Úvod do filosofie, díl I., část 1, Praha 1914, 330.

3 Tamtéž 331. 4 De viduis 13, 79n.

(Mt 19, 12) a o výrok sv. Pavla: „V příčině panen však nemám příkaz Páně, ale radu dávám jako takový, jenž jsem došel milosrdenství od Pána, abych byl spolehlivým rádcem“ (1 Kor. 7, 25). „Neměl sice příkazu, ale měl vzor. Neboť panenství se nedá naporučiti, nýbrž jen přáti: co je totiž nad naše síly, to může býti spíše předmětem přání než příkazu.“¹

Poznali jsme hlavní důvody, pro které sv. Ambrož tak si vážil panenské ctnosti a byl nadšeným jejím hlasatelem a pro které mu bylo panenství nejen dovoleným, nýbrž i záslušnějším než manželství. „Pochopení těchto důvodů, ideálních předpokladů praktického chování, je pro nás velmi důležité, jelikož osvětluje, jak si vážil manželství a důstojnosti ženy, zvláště když se katolické zdůrazňování celibátu odvozuje namnoze z pochmurné a pověřivé bázně před ženou jakožto „nádobou hříchu“.² A tu vidíme, že v první řadě jsou to hlediska náboženská a mravní, která u Ambrože rozhodují a z nichž čerpá odůvodnění pro své stanovisko. Nechce nic jiného, než svým výmluvným slovem zapáliti lásku k ideálu Kristem samým stanovenému a proto slova Kristova a jeho věrného apoštola rozebírá a jimi dokládá své vývody.

O nic mu tak nešlo, jako právě o to, by se v učení svém ani v nejmenším neodklonil od nauky Kristovy a aby vystihl ve všem vůli a smysl Kristova evangelia. „Právem zavrhuje všechno nové, čemu Kristus neučil, poněvadž je Kristus věřícím cestou. Neučil-li tedy Kristus, čemu učíme my, také i my to považujeme za zavržení hodné.“³ Mínil-li proto Masaryk s mnohými nekatolickými spisovateli, že církev zbudovala své učení o ideálu panickém na názorech sv. Pavla, lišících se značně od učení Kristova a prozrazujících již náboženské znehodnocení ženy, ohrazení sv. Ambrože, jednoho z hlavních průkopníků ideálu panického, že nehlasá a nechce hlásati nic jiného, leč co učil Kristus Pán, zeslabuje dostatečně stanovisko Masarykovo a jeho další tvrzení, jež z nesprávně chápaného poměru sv. Pavla k zakladateli náboženství křesťanského odvozuje.⁴

1 De virginibus I, 5, 23: „Et praeceptum quidem non habuit, sed habuit exemplum. Non enim imperari potest virginitas sed optari: nam quae supra nos sunt, in voto magis quam in magisterio sunt.“

2 Dr. Josef Mausbach, *Altchristliche und moderne Gedanken über Frauenberuf*¹⁻⁷, Gladbach 1910, 24.

3 De virginitate 6, 28: „Numquid novum est? Nos enim nova omnia quae Christus non docuit, jure damnamus: quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, etiam nos id detestabile judicamus.“

4 Masaryk, *O ženě*, str. 36.

Teprve na druhém místě jsou to pohnutky čistě pozemské, kterými sv. náš biskup působí na posluchače. Živými barvami líčí, jak mysl vdané ženy je cele zaujata manželskými a rodinnými starostmi, jaké obtíže a bolesti jsou jí přichystány při porodu dětí, jejich výchově a výživě, jak trpké bývá často spolužití manželů, kteří se sobě srdcem odcizili, nemohouce snést obtíže života manželského. „Srovnávejme, je-li libo, dobro žen s nejmenším dobrem panen. Chlubí-li se šlechetná žena četnými dětmi: čím více jich zrodila, tím větší její námaha. Ať vypočítává útěchy, jichž se jí dostává od dětí, ale ať také vypočítává obtíže. Vdává se a pláče! Jaké jsou to však touhy, jež oplakáváme? Počne a otěhotní... Rodí a je nemocna. Je sladké toto požehnání manželství, které s nebezpečím začíná, v nebezpečích stále dlí? Nejdříve bolest, pak radost. Jen nebezpečím je plodnost vykoupěna a nelze jí dosáhnouti podle libosti. A mám připomínati obtíže s výživou a výchovou dětí a jejich provdáním? I šťastní rodiče nejsou těchto trampot ušetřeni. Matka má potomky, ale množí se i její bolesti. O nehodách je lépe nemluvit, aby nebyla zarmoucena srdce mnohých svatých rodičů.“¹

Kdyby ovšem jen těmito důvody obhajoval sv. Ambrož přednost panenství před manželstvím, pak by snižoval manželství a stav panenský byl by věcí chytrosti, aby se vyhnuli lidé vážným povinnostem. Užíval-li sv. kazatel i těchto přirozených pohnutek a dojmů u svých posluchačů, aby jejich mysl a srdce zaujal pro evangelickou radu, byly mu přece hlavním a rozhodujícím důvodem pro život panenský pohnutky náboženské, nadpřirozené: nadpřirozená láska k Bohu, proniknutá přesvědčením, že Bůh miluje panenské duše, touží po nich a podporuje také lidskou křehkost.

5. JAK SE PANENSTVÍ POZBÝVÁ

! Panenství je květinou velmi útlou, podléhající velmi rychle zkáze. Arciť proti své vůli nemůže paníc nebo panna nikdy krásné této ctnosti pozbyti. Jako Kristovo tělo nebylo lidmi z hrobu vzato, nýbrž Kristus Pán vstal vlastní silou z hrobu, tak také nemůže nikdo vzítí Krista z hrobu spravedlivého, ze srdce oddané mu panny, a připravit ji proti její vůli o ctnost panenství. Proto nezaviněná ztráta tělesné známky panenství, ať z té či oné příčiny, nemá žádných důsledků pro ctnost panenství.²

¹ De virginibus I, 6, 25n. ² De virginitate 4, 19.

[†]Ztrácí se však panenství navždy a neodvratně, ztrácí-li se dobrovolně neporušenost těla a připustí-li se dokonáním skutkem dobrovolně ukojení tělesné žádostivosti. Je to poklesek v důsledcích svých pro posvátnou pannu nanejvýše politováníhodný a zarmucující církev svatou. Ztrácí se však ctnost panenství i dobrovolným vnitřním hříchem proti čistotě nebo nedokonalým hříchem vnějším, dále úmyslem uzavření sňatek, poněvadž se člověk dobrovolně uchyluje od svého předsevzetí zdržovati se tělesných rozkoší. Upřímnou lítostí může však býti v tomto případě obnoveno dříve učiněné předsevzetí a napravena nevěrnost. ¶

Z řečeného dokazuje sv. Ambrož, že panenství a manželství se naprosto a každým způsobem nemusejí vzájemně vylučovati. Co je podle našeho sv. biskupa manželství? „Nikoli zničení známky panenství tvoří manželství, nýbrž manželská smlouva.“¹ Manželský svazek tedy nenastává souloží nebo souhlasem k souloži, nýbrž jediné dobrovolnou manželskou smlouvou. Nepříčil by se tedy stav manželský ctnosti panenství, kdyby jej někdo nechtěl souloží dokonati, neboť panenství neodporuje manželství, nýbrž jen užívání manželského práva. Z toho plyne, že panna, která slíbila doživotní panenství, může se provdati, ví-li z nějakého zjevení nebo odjinud, že muž, kterého si bere, nebude nikdy po ní žádati manželské povinnosti. Neodporuje si: zasvětití tělo Bohu k doživotnímu panenství a právo nad tělem dáti muži, o němž víš, že nikdy nebude práva svého užívati. Je možno totiž užívání věcí rozlišovati od vlastnictví. Je proto možné skutečné manželství mezi těmi, kteří učinili slib doživotního panenství. Bylo tedy také možné i mezi Pannou Marií a sv. Josefem skutečné manželství. Syn Boží chtěl chrániti před světem čest panenské Marie a dáti Matce Páně ochranu a jméno sv. Josefa. „Raději chtěl Pán, aby někteří pochybovali o jeho zplození než o cti jeho matky.“² ●

1 De Institutione virginis 6, 41 : Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis.”

2 Tamtéž 6, 42: „Maluit enim Dominus aliquos de sua generatione, quam de Matris pudore dubitare.”

PANENSTVÍ A MANŽELSTVÍ

☛ Panenství není jen možné, krásné a bohumilé, nýbrž zasluhuje i přednost před manželstvím. Stanovisko to, plynoucí ze slov apoštolových (1 Kor. 7, 38): „A tak činí dobře i ten, kdo provdává pannu svou; ale kdo neprovdává ji, činí lépe“, zavdává nyní u lidí životu náboženskému vzdálených a zavdávalo již dříve příčinu k útokům. „Jsem obžalován, a nemýlím-li se, jsou mnozí ze žalobců mezi vámi. Chci raději jejich smýšlení zamítnouti, než jejich jména vyzraditi. Zločin, který se mi předhazuje, je, že doporučuji čistotu . . . Panenství učíš, pravíš, a přemlouváš mnohé . . . zapovídáš vdavky dívkám ke svatým tajemstvím připuštěným a nevinosti zasvěceným.“¹

Ambrož věděl o odporu a nespokojenosti, kterou vyvolala na mnohých místech jeho kázání o panenství. Chtěl-li, aby promluvy jeho byly účinné, bylo třeba dokonale rozptýliti u posluchačů různé pochybnosti a námitky a odpověděti na otázku, již četl přítomným v myšlenkách a ve zracích: „Zrazuješ tedy od vdavek?“² Sv. Ambrož neskrýval se svým smýšlením a nejednou věřícím v promluvách sdělil, co soudí o manželství. A jaké je stanovisko Ambrožovo k manželství, k ženě a k rodině, která je základem lidské společnosti?

1. MANŽELSTVÍ

☛ Sv. Ambrož prohlašuje rozhodně: „Zavrhují ty, kteří si navykli zrazovati od vdavek.“³ Jsou mnozí, praví, kteří ve své pochybené horlivosti a snaze po dokonalosti zacházejí tak daleko, že se vyjadřují opovážlivě o manželství a je zavrhují. Narážejí zde na bludy manichejských upozorňuje Ambrož, že toto počínání je jedním ze způsobů pokušení, kterým zlý duch svádí lidi na scestí. Dábel „vidí muže

1 De virginitate 5, 24—26. 2 De virginibus I, 7, 34.

3 Tamtéž: „Ergo dissuades nuptias? Ego vero suadeo, et eos damno qui dissuadere consuerunt.“

neporušené a neposkvrněné čistoty, radí mu, aby zavrhoval manželství. Tak dokáže, že muž je vyobcován z církve a pro svou snahu o čistotu se odlučuje od čistého těla".¹ Je tedy dílem ďáblovým zavrhovati manželství a kdo se dá svěsti ponoukáním zlého ducha, odlučuje se od těla církve svaté, která odsoudila ty, kdož se odvažují svazek manželský zavrhovati² a zapomínají, že apoštol národů jen potud vybízel ku papenství a je doporučoval, pokud při tom netrpěla svátost manželství.³ Stanovisko Ambrožovo k manželství je stanoviskem církve katolické, která odchylné učení bludařské rozhodně potírala.

Manželství je podle Ambrože svobodná smlouva muže a ženy, posvěcená požehnáním kněžským a projevená na venek přijetím závoje manželského.⁴ Kristus sám posvětil manželství, když řekl: „A budou dva v jednom těle“ (Mt 19, 5)⁵ a když přišel na svatbu v Káni Gal., aby snoubencům přítomností svou požehnal. Manželství není tudíž jen dobré a dovolené, ale je také znamením věci svaté a má moc zprostředkovati milost, je svátostí Nového zákona. Co bylo jasně prohlášeno na koncilu tridentském (Sess. 24, Can. 1), učili již shodně svatí Otcové. Jako svátost uděluje manželství posvěcující milost a milosti potřebné manželskému spolužití. Proto Bůh chrání a obhajuje také čistotu a svatost manželství a nedovoluje ji beztrestně znesvěcovati. Sv. Ambrož mluví o tom, kdo žádá si cizí vdané ženy, praví: „Kdo by tak jednal, hřeší proti Bohu, jehož zákon porušuje a milost ničí, a poněvadž hřeší proti Bohu, ztrácí podíl na nebeském tajemství.“⁶ Podobně soudí sv. Augustin, srovnává manželství se křtem sv. a svěcením kněžstva jako se svátostmi téhož řádu.⁷

1. *Expositio in Lucam* IV, 10 (M. P. I. 15, 1699).

2. *De virginitate* 6, 34: „Nemo ergo vel qui conjugium elegit, reprehendat integritatem: vel qui integritatem sequitur, condemnet conjugium. Namque hujus sententiae adversarios interpretes damnavit jamdudum Ecclesia, eos scilicet qui audent solvere copulam conjugalem.“ Viz též *De virginibus* I, 7, 34.

3. *De viduis* 13, 79: „... neque in tantum adhortationem integritatis intendit, ut aboleret gratiam nuptiarum ...“

4. *Epist.* 19, 7 (M. P. I. 16, 1026): „Nam cum ipsum conjugium velamine sacerdotali, et benedictione sanctificari oporteat ...“ 5. *Epist.* 42, 3 (M. P. I. 16, 1172).

6. *De Abraham* I, 7, 59 (M. P. I. 14, 465): „Cognoscimus velut praesulem custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum thorum pollui: et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cujus legem violet, gratiam solvat. Et ideo quia in Deum peccat, sacramenti caelestis amittit consortium.“

7. Sv. Aug., *De nuptiis et concupiscentia* 10, 11 (M. P. I. 44, 420); *De bono conjugali* 24, 32 (M. P. I. 40, 394).

Manželé dostávají navzájem právo nad tělem, aby ušli osidlům žádostivosti a nehřešili s osobou cizí. Ale Ambrožovi není manželství pouze lékem proti žádostivosti a slabosti těla.¹ Viděl v něm také jiné, vyšší poslání, pro které dlužno manželství mít v účtě. Manželství má úkol, aby sloužilo k zachování společnosti lidské. Kdo by proto zavrhoval obcování manželské, zavrhoval by i dítky a v důsledku toho zavrhoval by společnost lidskou. Neboť jak by mohlo následovati pokolení za pokolením, kdyby manželstvím nebyla podněcována touha zploditi potomstvo? Ostatně, kdo zavrhuje manželství, dávající jediné možnost dovoleně ukojiti pud pohlavní, vyznává, že se neměl naroditi.² Bylo by proto zcela nesprávné pohlížeti na manželské obcování jako na nějaké provinění,³ naopak, plodnost otcova je dar Boží. Necht proto vzdávají díky otcové, že zplodili dítko; děti, že byly zplozeny; matky, že byly poctěny odměnou manželství; neboť odplatou jejich životních námah jsou děti".⁴ A na jiném místě opakuje totéž: „Odměnou manželství a ozdobou vdavek je porod žen."⁵ Žena, když počala, zasluhuje úcty a šetrnosti od svého muže. Muž má bráti ohled na počaté dítě a jeho nevázanost má krotiti úcta k Bohu, původci života, který v lůně matky tvoří člověka.⁶ I jiní lidé, zvláště pak ženy, mají býti pozorné vůči ženám těhotným, majíce krásný vzor na Panně Marii, která se vydala, ačkoliv byla navyklá na život v samotě, na obtížnou cestu do hor, nedbajíc možných nepříjemností, aby navštívila svou příbuznou Alžbětu, očekávající dítě.⁷ Věru, není možno si přátí krásnějších slov o vznešenosti života manželského! ♦

Vytýká se, že sv. Otcové nízce smýšleli o manželství, vidouce v něm jen spojení těla, ne však spojení duševního. Sv. Ambrož neposuzuje manželství jen jako spojení dvou lidí pro zachování lidského pokolení, nýbrž jako duchovní spojení dvou navzájem se věrně milujících bytostí. Manželé mají se navzájem doplňovati. Proto dlužno z man-

1 De virginibus I, 6, 24: „... remedium infirmitatis . . ." Viz též De viduis 13, 81.

2 De virginibus I, 7, 34.

3 De viduis 13, 81: „Non ergo copula nuptialis quasi culpa vitanda."

4 Expositio in Lucam I, 30 (M. P. I. 15, 1626): „Divinum igitur munus, fecunditas est parentis. Agant itaque patres gratias, quia generaverunt; filii, quia generati sunt; matres quia conjugii praemii honorantur; stipendia enim militiae suae filii sunt.

5 Tamtéž II, 2 (M. P. I. 15, 1633): „... cum conjugii praemium et gratia nuptiarum partus sit feminarum."

6 Tamtéž I, 44 (M. P. I. 15, 1632). 7 Tamtéž II, 20 (M. P. I. 15, 1640 n).

želství vzdáliti všechno, co by mohlo rušiti jednotu a svornost. Rušitelem pokoje manželského a vzájemné lásky je různost v náboženském vyznání a při tom je ještě nebezpečí odpadu od víry. Je proto nutno varovati se sňatku s nekatolíky, aby v ničem nebyla rušena vzájemná shoda, láska a věrnost.¹ Manželství pak s pohany je nad to zakázáno církví.² Manželé se navzájem podporují, těší a povzbuzují. Je velikým darem Božím pro muže dobrá žena, jak praví kniha Přísloví (19, 14): „Dům a majetek dědictvím po rodičích bývá; ale jen Hospodin dává manželku opatrnou.“ Ambrož vzpomíná řeckého textu onoho místa, užívajícího slova „ἁρμόσσει“. Harmonie, to jest souzvuk, je vhodné spojení věcí. Jako píšťaly nebo struny hudebního nástroje, podle určitého pořádku sestavené, vyluzují příjemné zvuky, tak i v manželství je shoda, když se křesťané navzájem berou ve svatém manželství, Bohem posvěceném. Není shody a souzvuku, kde si proti zákonu bere křesťan pohanku, nejsou to zákonné oddavky.“ Kde jsou řádné oddavky, tam je harmonie, a kde je harmonie, tam spojuje Bůh. Kde není harmonie, tam je boj a nesvár. Ten však není od Boha, poněvadž „Bůh je láska“ (1 Jan 4, 8).“³

✓ Muž i žena mají státi věrně při sobě za všech okolností. Muž má tytéž povinnosti k ženě jako žena k muži. Není dovoleno muži, co je zakázáno ženě, i kdyby snad zákon světský dával větší volnost muži, zvláště pokud jde o propuštění ženy. Muž má býti shovívavý ke své ženě a jednal by ukrutně a proti zřejmému zákonu Božímu, kdyby svou ženu a dítky opustil z vášně k ženě jiné a tak je vydal na pospas mravní a hmotné bídě.⁴ ✓

Láska manželů je doprovázena láskou k dětem, jež rodiče střeží, milují jako zřítelníci svého oka a živí zároveň u dětí vzájemnou bratrskou a sesterskou lásku. Bylo by zbytečné uváděti četné doklady, jak krásně dovedl mluvit sv. Ambrož o lásce dětí k rodičům a o vzájemné lásce sourozenců. Mnohá místa jeho spisů jsou provanuta věrlým citem pro rodinný život křesťanský. Nejlépe to ostatně dosvědčuje jeho čistá, něžná láska k rodičům a starším sourozencům, rodné

1 Epist. 19, 7 (M. P. I. 16, 1026): „Sed prope nihil gravius quam copulari alienigenae, ubi et libidinis et discordiae incentiva, et sacrilegii flagitia conflantur . . . quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia? . . . quomodo inter disparēs devotione potest esse conjugii communis charitas?“

2 Exposit. in Lucam VIII, 2 (M. P. I. 15, 1856).

3 Tamtéž VIII, 3. 4 Tamtéž VIII, 4.

sestře Marcellině a bratru Satyroví, který byl Ambrožovi velmi podobný, nejen svým zevnějškem,¹ ale také svým šlechetným smýšlením. Satyrus byl nejmilejším a nejdůvěrnějším rádčem svého bratra-biskupa, jeho společník a svědomitý správce jeho domácnosti. Něžnou lásku bratrskou zvěčnil Ambrož ve dvou knihách své řeči, zemřelému bratru věnované.

Z toho, co bylo řečeno, možno poznati, že Ambrož si opravdu vážil života manželského a rodinného a že i při tolikerém doporučení zdržlivého života je upřímné jeho slovo: „Ať se učí lidé nepovrhovati manželstvím“,² „Manželství se nesmí zavrhovati, nýbrž schvalovati.“³

2. ŽENA.

Nejen manželství, ale i pohlaví ženské bere Ambrož v ochranu. Obyčejně namítáme, praví Ambrož, proti pohlaví ženskému, že první žena Eva byla příčinou bludu a neštěstí, a nepomyslíme na to, že se dá vším právem tato obžaloba obrátiti proti mužům. Eva ovšem chybila, ale má jakousi omluvu ve svém hříchu, nikoli však muž. Žena byla svedena od nejchytřejšího hada, muž od ženy; ona od vyššího tvora, muž od nižšího. Muže oklamala žena, ženu zlý anděl, ale přece anděl. Nemohl-li muž odolati nižšímu tvoru, jak mohla žena odolati vyššímu? Tvá vina, praví Ambrož muži, dává jí odpuštění. Byv kárán Bohem, že jedl se stromu, vymlouval se Adam na ženu. Eva řekla přímo, že ji svedl had, uznala hned svou chybu. Náprava chyby začíná doznáním. Žena nesváděla vinu na muže, který ji obžaloval, nýbrž chtěla jej výpovědí svou ještě omluviti.

Muž může namítati, že krása ženy bývá proň pokušením. Než Abrahamovi nebyla krása manželky v Egyptě na škodu, naopak velmi mu prospěla (Gen. 12, 16—20). Proč však ty žádáš u ženy více krásnou tvář než krásu mravů? Nechť se ti líbí žena více pro ctnostný život než tělesnou krásou. Tu ať si zvolí muž, která ve ctnostech následuje Sáru. Není vadou ženy býti takovou, jakou se narodila; ale chybou mužovou je, hledati u ženy, čím bývá pokoušen. Nemůžeme

1 De excessu fratris sui Satyri I, 37 (M. P. I. 16, 1359).

2 De Abraham I, 3, 19 (M. P. I. 14, 449): „Discant ergo homines conjugia non spernere . . .“

3 De virginitate 6, 31: „ . . . non damnandas esse nuptias, sed probandas.“

odsuzovati dílo božského umělce. Kdo se však těší z krásy těla, toho ať více zaujme krása, jíž se člověk podobá obrazu Božímu. Ať je proto muž opatrnější, by nebyla žena proň pokušením, a jedná podle rady Páně: „Bděte a modlete se . . .“ Ať následuje vzácného příkladu, který právě daly četné ženy krásným pochopením slov Kristových o sebezapírání. Následoval-li proto ženu (Evu) v jejím poklesku, ať jí následuje také v jejím polepšení! Oba jste jedli se zakázaného stromu, oba hledejte tedy prostředky proti chybám!¹

Kde je zde vytýkané pohrdání ženou? Jak srovnati proto s touto skutečností všeobecné odsuzující úsudky o smýšlení církevních Otců o ženě a manželství? Masaryk na příklad nazývá osudným omylem římské církve „onen asketický ideál, který snižuje ženu a manželství, zkrátka všechen základ života. Já se snažím býti spravedlivým, ale musím vyznati, že to učení je mi do duše protivné, odporné, nevidím ničeho nižšího“.² Doznává sice, že možno najíti „i krásné pojetí jednotlivých římských lidí o manželství“, a jako takovou výjimku uvádí sv. Augustina. Než vidíme, že takových výjimek je více, ba že opravdovou výjimkou jsou ti z církevních spisovatelů, kteří o manželství se vyslovují s menším uznáním. Kdo chce kritisovati názory sv. Otců, nesmí vybrati jen některá přísnější místa, nýbrž musí bráti zřetel také na jiná místa, jež zase s úplným uznáním mluví o životě manželském a o povolání ženy. Nutno ovšem doznati, že jsou v literatuře křesťanského starověku některé výroky o ženě a o manželství, jichž nelze schvalovati. Výtku tu možno činiti Tertullianovi a Jeronymovi. Tertullian však nebyl církevním otcem, nýbrž jen významným církevním učitelem a přestoupil k sektě montanistů. Upřílišněné stanovisko projevovalo se u Tertulliana již v době, kdy žil ještě ve shodě s církví katolickou. Ve stopách Tertullianových krácel častěji i sv. Jeronym. Když mu bylo vytýkáno s katolické strany jeho strohé stanovisko k ženě, omlouval je svým rozhořčením nad jednáním světáckého a ženitby

1 De institutione virginis cap. 3 a 4. — Ambrožova slova (4, 30): „Non possumus reprehendere divini artificis opus: sed quem delectat corporis pulchritudo, multo magis illa delectet venustas, quae ad imaginem Dei est intus, non foris comptior“ přesvědčivě dokazují, že křesťanství nezavrhovalo tělesné krásy. Nemá proto právo dr. Frant. Drtina tak všeobecně tvrditi: „Pro křesťana nemá tudíž valné ceny ani zdraví a krása tělesná . . . Křesťanství zavrhuje tělesnou krásu.“ (Úvod do filosofie, Praha 1914, I, 335)

2 Masaryk. O ženě, 39.

chtivého mnicha Joviniána. Jeho spisy, jak praví, nemají rázu věroučného, nýbrž obranného.¹

3. LEPŠÍ JE PANENSTVÍ NEŽ MANŽELSTVÍ.

Stanovisko církve katolické vůči ženě a manželství projevuje se v učení věrného jejího syna biskupa Ambrože. Nedá se mu nikterak vytýkati znehodnocení ženy. „Manželství je dobré,“ hlásal podle sv. Pavla, „ale lepší je panenství.“² „Nehřeší, kdo si vzal ženu, ale ukládá pouta své mysli, poněvadž se stará, jak by se zalíbil ženě.“³ Nepraví tak, „aby zlehčoval manželství, nýbrž proto, že k větší cti je povolána nevinost“.⁴ „Žádný tedy, kdo si zvolil manželství, ať neodsuzuje nevinost, a kdo vyvolil nevinost, ať nezavrhne manželství.“⁵

Církev je rozsáhlým úrodným sadem, který je osypán květy a pyšní se plody. Ten sad je právě nejlepší, jenž oplývá plody i květy. Tak vidíme v sadě církve svaté rozmanitost a v té rozmanitosti vyniká právě její krása. Spatřujeme tam květy panenské nevinosti, zralé vážné vdovství, ovoce křesťanského manželství, to jest dítky, jež doplňují mezery v lidstvu a naplňují zásobárny lidstva. Ambrož rozlišoval pěkně organické složení církve, různost stavů, do nichž Bůh jednotlivé lidi volá. V každém stavu může člověk dosáhnouti svého cíle, jen když s čistým úmyslem a pravou láskou se věnuje svému povolání. O panenství praví, že je lepší, ale již ze způsobu, jak panenství a manželství srovnává, lze při dobré vůli poznati, že nemožno jej viniti z pohrdání manželstvím: „Dobro s dobrem srovnávám, aby snázeji vysvitlo, co má přednost,“ praví sv. biskup.⁶ Označuje-li panenství za lepší dobro, zůstává manželství vždycky cenným dobrem. Nesrovnává špatné s dobrým, nýbrž dobré s dobrem lepším.

1 Sv. Jeronym Epist. 48, 2 (M. P. I. 22, 494).

2 Epist. 42, 3 (M. P. I. 16, 1173): „Bonum conjugium, per quod est inventa posteritas successionis humanae: sed melior virginitas, per quam regni coelestis haereditas acquisita .“

3 Expositio in Psalmum 118, Sermo 3, 32 (M. P. I. 15, 1300): „Nec tamen peccat, qui uxorem acceperit, sed innectit sibi vincula mentis .“

4 Expositio in Lucam VII, 196 (M. P. I. 15, 1842).

5 De virginitate 6, 34.

6 De virginibus I, 7, 35: „Bona cum bonis comparo, quo facilius quid praestet, eluceat.“

• Není správné stavěti panenství a manželství proti sobě jako dvě protivy. Panenství není nikterak odsouzením manželství a manželství není také opakem panenství. Jsou to dva životní stavy vedle sebe, potřebné pro pokolení lidské ze stejných mravních důvodů. Manželství je společenské zřízení, jež má svůj zvláštní účel daný povahou manželství a povinnostmi manželskými. Přemáhání a ovládání pudu pohlavního v panenství není účelem, nýbrž jen prostředkem a přípravou k dokonalosti člověka. Není proto ani správné porovnávat přímo panenství s manželstvím. Účel jejich je úplně rozličný. Mravní význam manželství se odnáší v první řadě k tomu, aby manželé z mravních důvodů plnili nejbližší svůj účel, daný jim podstatou manželského svazku. Plní-li tento účel, spějí zároveň k dosažení nejvyššího svého cíle, k dokonalosti křesťanské. Rozhodným znakem panenství je stále úzké a bezprostřední spojení s posledním cílem člověka. Cíl, k němuž spějí lidé ve stavu manželském a panenském, je stejný, t. j. dokonalost křesťanská, projevující se v lásce k Bohu a ochotném plnění vůle Boží. V panenství je vztah k tomuto poslednímu cíli bezprostřední a to je právě největší oporou pro mravní úlohu člověka a proto také jistější a bezpečnější cestou k dokonalosti. Oběti a skutky sebezapření, jež panenství žádá, jsou s počátku těžké a obtížné, ale kdo se naučil ovládat, ten pak spěje jistěji a snadněji k dokonalosti než ten, kdo žije v manželství. I manželství, posvěcené milostí Kristovou, je cestou k osobní dokonalosti, ale cestou obtížnější. Většina manželů aspoň nemůže překonati ono „rozdělení“, jež život manželský s sebou přináší, a povznést se tak volně v lásce k Bohu, jak je to možno ve stavu panenském nebo panickém. Toto pojetí vzájemného poměru neobsahuje však nikterak v sobě snižování mravní ceny manželství. Kdo obětuje manželství a život rodinný nějakému ideálu, ten nepohrdá nikterak velikostí manželství a krásou rodinného života, nýbrž prostě se věnuje zcela svému ideálu.¹

Jak v manželství tak i v panenství mohou lidé dojít dokonalosti. Rozdíl, jak k ní dospívají, znázorňuje se případně stavbou dvou chrámů ve Starém zákoně. První chrám stavěl král Šalomoun za dnů klidu a pokoje. Za sedm roků byla nádherná stavba ukončena a obdivována jako zázračné dílo nevidané krásy. Druhý chrám stavěl Esdráš v těžkých dobách, obklíčen jsa nepřáteli. Každý z těch, kdož stavěli, držel v jedné ruce oštěp připravený proti nepřátelům a druhou pra-

¹ Srov. dr. Kaspar Scholl, Jungfräulichkeit,⁵ Freiburg i. B. 1921, 146nn.

coval. A když po třiačtyřiceti letech byla stavba dokončena, plakal lid, poněvadž druhý chrám byl jen slabým stínem nádhery chrámu prvního. Tak staví i panenství chrám své dokonalosti v plném míru a pokoji oběma rukama, nejsouc ničím v práci zdržováno, a v krátké době může stavbu dokončiti a vkusně ji vyzdobiti, poněvadž veškeré své úsilí duševní může stavbě věnovati. V manželství může však křesťan budovati chrám své dokonalosti jen jednou rukou, poněvadž druhá je zdržována starostmi a pracemi životními. Jen pomalu pokračuje stavba a nedosáhne krásy stavby první.¹

Ambrož srovnává vnitřní klid panny, s láskou a ochotou Bohu sloužící, s nepokojem ženy vdané. Těžké jsou povinnosti žen k mužům a obtížných služeb žádají muži od svých manželek. Žena přináší tyto oběti, aby si udržela lásku mužovu, o niž se stále strachuje. Bojí se, aby muž nenašel zalíbení v jiné ženě a ona nebyla vydána pak nespílitelným touhám. Proto se chvěje úzkostí o svou krásu, snaží se umělými barvami učiniti tvář svou půvabnou a dosahuje toho, že muži se líbí ne taková, jaká ve skutečnosti je, nýbrž jako žena jiná. Tím jej vlastně navádí proti své vůli k jakémusi cizoložství. Muž tedy vlastně miluje jinou ženu, praví světec, ty chceš, aby měl zalíbení v jiné, než jsi ve skutečnosti, a hněváš se pak, najde-li skutečně zalíbení v jiné ženě, ač jsi jej sama naučila jakémusi cizoložství.²

Je zajímavé i s kulturního hlediska slyšet, jak líčí Ambrož neuspokojenost, hlad po radostech a ukojení tužeb, stále nitro zneklidňujících. „Co námahy je třeba, aby i krásná žena se neznelíbila! Proto věsí na krk drahocenné šňůry, po zemi vleče pozlacený šat. Kupuje tedy tuto krásu, anebo ji má skutečně? A dále, jakých různých prostředků užívá, aby šířila příjemnou vůni! Uši ozdobuje drahokamy, očím dává jinou barvu. Co pak zůstane jí vlastního, kde tolik mění? Ztrácí své smysly a věří, že může žítí.“³ Ambrož vystihuje živými barvami skutečnost, že manželská čistota je vydána těžkým bojům, že nelze nikdy nasytití tělesné žádostivosti, která stále bičuje člověka a vyžaduje mnoho síly i trampot, aby byla udržena v patřičných mezích. Snazší je namnoze úplná zdrželivost pohlavní. Stálou bdělostí a častým vítězstvím sílí lidská vůle, slábne prudkost vášně, i když nikdy úplně neuhasíná. Ovládání stává se zvykem, člověk ve chvílích pokušení

1 P. Rive S. J., *Die Ehe*, str. 394. Citováno podle knihy dr. P. Oberdörffer, *Die schöne Tugend*,⁴ Köln, 1924, 173.

2 *De virginibus* I, 6, 28. 3 *Tamtéž* I, 6, 29.

zachovává klid, posuzuje vše klidně a jasně a nedá se překvapiti nárazem smyslnosti.¹ Proto oslovuje Ambrož panny: „Vy však, svaté panny, které neznáte takových muk spíše než ozdob, po jejichž tvářích se rozlévá svatý stud a zdobí ji krásná čistota, nestaráte se o cizí oči a nahražujete zásluhami klamání jiných. I vy se staráte o svou krásu, krásu ctnosti, ne krásu těla, které nesetře žádný věk, neuloupí smrt, nezničí nemoc. Jediného Boha žádáte za rozhodčího své leposti, jenž miluje i v těle méně krásném krásnější duše.“² Sebranost panenské myslí živí a chrání lásku k Bohu a panna dává přednost zájmu duše před zájmem těla, protože zájem Boží předchází zájmům lidským.³

Nabádá-li církev k životu panenskému a praví-li o něm, že je výbornější a lepší než stav manželský, hledí na oba stavy samy o sobě a nepřihlíží k určitým osobám, které si tyto stavy zvolily. Neprohlašuje nikterak, že každý, kdo se rozhodl pro ideál panický nebo panenský, je také již tím mravně lepší než člověk žijící ve stavu manželském. Všechno závisí na jednotlivých osobách, jak rychle pokračují ve svém stavu ke společné nám všem dokonalosti. Stav panenský a sliby čistoty nezaručují nikomu dokonalejšího života. Je třeba stále se přičiňovati, přemáhati, cvičiti, jinak snadno by se mohlo státi, že lidé ve stavu manželském při všech svých starostech a rozptýleních by rychleji pokračovali na cestě k dokonalosti než ti, kteří za tímto cílem spějí volněji ve stavu panenském nebo panickém.

Tak soudil sv. Ambrož a s ním ostatní sv. Otcové o přednosti panictví a panenství před stavem manželským. Případně to vystihl sv. Augustin slovy: „Nejsem lepší než Abraham, ale lepší je panenská čistota než čistota manželská.“⁴ Neupírali, že mnohý muž ženatý a mnohá žena vdaná žijí životem lepším a bohumilejším než někdo z těch, kdo si zvolili stav panenský nebo panický. Není proto správné, co praví Masaryk ve své přednášce o ženě: „Osudným omylem církve římské je to, že čistotu a cudnost zaměnila s neporušeností tělesnou. Že může býti mnohem čistší a vyšší člověk v manželství nežli

1 Tamtéž I, 8, 53: „Beatae virgines, quas non illecebra sollicitat corporum, non coluvio praecipitat voluptatum.“

2 Tamtéž I, 6, 30.

3 Expositio in Lucam VI, 36 (M. P. I. 15, 1764): „Religiosiores copulae mentium docentur esse, quam corporum.“

4 S. Augustinus, De bono conjugali, 22, 27 (M. P. I. 40, 392): „Ego quidem non sum melior quam Abraham, sed melior est castitas caelibum quam castitas nuptiarum.“

panic a panna, protože ne o tělo, ale o poměr těla a ducha běží, to u ní nijak nerozhoduje. To, opakuji, je hlavní omyl."¹ Církev katolická je a byla si vždy vědoma slabostí a křehkostí lidských i v řadách duší Bohu zasvěcených. Klade-li však přes to panenství nad stav manželský, jedná podle zásady, že srovnávati věci co do dobroty nelze podle jednotlivých případů a zjevů, nýbrž absolutně. A tu je všem nesporné, že dobro duše předchází dobru těla, že rozjímání o věcech Božích velmi duši prospívá. Rozmnožovati lidské pokolení plozením odnáší se popředně k dobru těla. Proto správně dí sv. Tomáš Akv., že úsilí panenství co do druhu je prostě lepší než množení lidstva, jež je účelem manželství.²

Poněvadž odpůrci panenství velmi horlivě zaznamenávají každou nevěrnost a politováníhodné poklesky, jichž se dopouštějí ti, kdož si dobrovolně zvolili stav panenský nebo panický, aby měli důvod pro své odmítavé stanovisko k panictví a pro své nepřátelství k církvi katolické, panictví doporučující, napomíná důrazně svatý Ambrož všechny, kdož se rozhodli pro cestu obtížnější ve stavu panickém, aby věrně spolupůsobili s podporující je milostí Boží a chránili se poklesků. Uvrhli by nejen sebe do neštěstí, ale poškodili by i církev svatou, již raní bolestně každá nevěrnost duší Bohu zasvěcených. Její učení a zřízení je svaté, to jí nezasazuje ran, ale my býváme vinni ranami, z nichž krvácí. „Chraňme se proto,“ volá svatý biskup, věrný syn stádce Kristova, „aby náš pád nezranil církev!“³

1 Masaryk, O ženě, 39.

2 *Commentaria Cardinalis Gajetani in Summam theol. S. Thomae Aqu.* 2, 2, q. 152, a. 4 (III).

3 *De virginitate* 8, 48: „Non in se, filiae; non, inquam, in se, filiae, sed in nobis vulneratur Ecclesia. Caveamus igitur, ne lapsus noster vulnus Ecclesiae fiat.“

VI

JAK CHRÁNITI NEVINNOST?

Kázání Ambrožova nebyla jen chvalořečmi na panenství, nelíčila jen jeho krásy, vznešenosti a povýšenosti nad manželstvím, byla zároveň praktickým návodem, jak má Bohu zasvěcená panna žít, aby zachovala věrnost svému ideálu, byla spolubližním zářivým příkladem a církvi svaté ozdobou. Chtěl, aby panny ochotně, rády, s přesvědčením a radostnou myslí přinášely oběť života svého. Při každé vhodné příležitosti dává pannám rady a některé části spisů jeho jsou zvláště věnovány poučování panen, jak život zařídit.

• 1. PŘIROZENÉ PROSTŘEDKY •

Zmínili jsme se, že ctnost čistoty a panenství jsou částmi hlavní ctnosti mírnosti. Mírnost, která vede ke klidu a vyrovnaní ducha, k tichosti a čestnosti, má své první základy ve STUDU, praví Ambrož.¹ Nepatří sice stud k podstatě mírnosti, ale uschopňuje člověka k této ctnosti, jak dovozuje také svatý Tomáš Akvinský, odvolává se při tom na sv. Ambrože.²

• Učitelkou studu je příroda. Všechny části lidského těla jsou dokonale a účelně vyvinuty, aby jejich krása vynikla, je postaráno i o všechny potřeby. Volné a nezastřené zanechala ony části, jež jsou půvabné anebo jichž je třeba ku práci. Jiné opět, sloužící jen k fyziologickým potřebám, skryla v těle nebo učí a doporučuje je skrývat.³

Stud nás vzdaluje všeho, co by mohlo býti vytýkáno jako neslušné a co by snad uvrhlo na nás nějaký stín. Jeví se nejen v jednání, nýbrž i v řeči a pohledu. Vnitřní naše smýšlení obracejí se v řeči jako v zrcad-

1 De officiis ministrorum I, 43, 210: „Ordo igitur quidam vitae nobis tenendus est, ut a verecundia prima quaedam fundamenta ducantur . . .“

2 Summa theol. 2, 2, q. 144, a. 4 ad 4.

3 De officiis ministrorum I, 18, 78: „ . . . Nonne igitur ipsa natura est magistra verecundiae? . . .“

le. Stydlivost učí dávati hlasu příslušnou sílu, aby neurážel ucha jiných lidí, vede nás, abychom mlčením chránili se před možnou úhonnou. Stud vede ženu k tomu, že nechce býti pozorována muži a ani si nepřeje mužů viděti. Stud odráží první nebezpečí hrozící čistotě a proto je „průvodcem“, „vůdcem“, ochráncem čistoty¹ a také první a vedoucí ctností panny, neboť „stud je jakýmsi věnem panenství“.² ●

● Svatý biskup napomíná panny, aby tento jemný cit, který Bůh jako ochranu zvláště proti nezřízeným hnutím pohlavním dal, co nejvíce v sobě pěstovaly a v něm viděly posilu ve vlastní své slabosti, posilu to, která není vázána na žádný stupeň vzdělanosti, na žádné rozhodování vůle, která se dostavuje sama bez zavolání, ano i proti vůli. „Stud je přiměřený každému lidskému věku, všem osobám, v každé době a na každém místě, zvláště však zdobí jinošská a mladistvá léta.“³ Proto má křesťanský jinoch a křesťanská panna vážiti si tohoto daru přírody a varovati se všeho, co by mohlo býti úskalím pro stud a tak i pro nevinnost srdce, neboť stud je lehce zranitelný.⁴ ●

Svorně se stydlivostí pomáhá člověku nabýti ctnosti mírnosti a ctností s ní spřízněných POČESTNOST. „Co jiného je počestnost, nežli to, co utíká před neslušností jako před smrtí.“⁵ Počestnost vzpírá se všemu, co by nás před námi samými nebo před jinými mohlo snížit a proto nedovolí si počestný člověk ani vůči sobě ani vůči jiným nic nízkého a neslušného. Počestnost je vedle studu tím silnější oporou a ochránkyní čistoty a panenství, doprovází-li ji křesťanské vědomí o posvátnosti lidského těla, v němž žije nesmrtelná duše.⁶ Ostatně již sv. Pavel hlásal tuto pravdu jako jeden z nejúčinnějších prostředků boje proti nečistotě (1 Kor. 6, 18 a 1 Kor. 3, 17), který se osvědčuje nejen, jsme-li pohromadě s jinými, nýbrž zvláště tehdy, jsme-li sami a kde není svědkem našeho jednání a našich myšlenek nikdo jiný leč vševidoucí oko Boží.

● Nebezpečí pro stud a nevinnost hrozí nejen od pudu pohlavního, nýbrž též od pudů jiných, jež pak smyslnost probouzejí. Proto věnuje

1 Tamtéž I, 18, 69: „Est enim verecundia pudicitiae comes . . .“

2 De institutione virginis I, 5: „Virginitatis itaque dos quaedam est verecundia.“

3 De officiis ministrorum I, 19, 81: „Quae cum sit omnibus aetatibus, personis, temporibus et locis apta, tamen adolescentes, juvenilesque annos maxime decet.“

4 Expositum in Lucam II, 1 (M. P. I. 15, 1633).

5 De officiis ministrorum I, 45, 219: „Quid enim est honestas, nisi quae turpitudinem quasi mortem fugiat?“

6 De virginibus II, 2, 18.

panenská duše také jim náležitou pozornost, aby se nestaly pro ni osudným úskalím.

● Jako vojevůdce, chtěje se zmocniti města, snaží se odnítí obleženým potravu a vodu, tak i ten, kdo chce podmaniti tělo duchu, nedokáže to rychleji než STŘÍZLIVOSTÍ A STŘÍDMOSTÍ. „Buď střídmy v požívání vína, abys nezvyšoval slabosti těla a nerozněcoval vášní; neboť dvě věcí zapaluje: víno a mládí.“¹ „Mírně je také podle mého soudu užívat pokrmů, které příliš zvyšují teplotu; neboť maso táhne i letící orly k zemi.“² Střídmost v jídle a pití chrání hříchu, poněvadž nedává poznati příčin vášní.³ Proto varuje Ambrož panny před účastí na hlučných hostinách a pustých radovánkách a doporučuje obyčejnou a prostou stravu. Jako země, mírně zvlažovaná deštěm, vydává zaseté semeno s mnohonásobným užitkem, rodí však jen trní a bodláčí, přijde-li po zasetí náhlý, prudký lijavec, tak i půda srdce našeho nechá vyrůst semena Duchem svatým zasetá, užíváme-li mírně stravy a nápoje. ●

● Zvlášť důležitý význam pro čistý a ctnostný život, pro pevnost a sílu vůle přikládá sv. Ambrož POSTU. Často o něm mluví ve svých knihách a napsal o něm i zvláštní pojednání.⁴ Půst má na uzdě držeti mládí a zdržovati nezkrocené vášně. Kdo nezná krotiti vášní, ten je jimi zmítán, šlapán, trhán a k smrti týrán jako nezkrocenými koňmi. Hlad je přítelem panenství a nepřitelem smyslnosti. Sytost však zraňuje čistotu a živí nezřízené žádosti. ● Jen tím, že nedovedl se Adam přemoci a jedl ze zakázaného ovoce, ztratil své štěstí. Jsou jisté doby v roce, v nichž máme si po přání církve zvláště ukládati posty, jako je na př. doba postní. Než posty musejí býti přiměřené věku, nesmí se dít s okázalostí, ale se zbožností a v moudré míře. Proto napomíná sv. biskup sestru svou Marcellinu, aby nepřepínala svých sil přílišným umrtvováním. Jako rolník nese každý rok stejného semena do téhož záhonu, ale obilí střídá, tak ať také ona udržuje duševní i tělesné své síly střídáním dobrých skutků, jako je na př. půst, práce, četba knih, modlitba a pod.⁵

● Panenství jest dále květem a výsledkem tvrdé PRÁCE a zaměstná-

1 De virginibus III, 2, 5.

2 Tamtéž III, 2, 8: „Escis quoque omnibus, quae gignant membris calorem, parce utendum puto; carnes enim etiam aquilas volantes deponunt.“

3 Tamtéž I, 9, 53. 4 De Elia et jejuniis, M. P. I. 14, 731—764.

5 De virginibus III, 4, 16. 17.

ní všech sil. Nečinnost schopností tělesných oslabuje odolnost tak, že nižší pudy nabývají vrchu, nečinnost ducha pak zaviňuje, že rozum, vůle, paměť, pozbývají energie a síly, vyšší schopnosti se zeslabují a nižší sílí. Proto nabádá panny ke stálé činnosti, aby neustále hledaly Krista, ať dobrými myšlenkami, ať milosrdnými skutky, ať užitečným zaměstnáním, jako četbou dobrých knih, hlavně Písma sv., a rozjímáním.¹ Jako dobrá ovečka má panna „přežvýkávati“ přikázání Boží říkající: „Cestu rozkazů svých ukazuj mi, neboť uvažuji o tvých divech“ (Ž. 118, 27).² ●

● Celý den má se panna zaměstnávat i odpočinku věnovat jen tolik času, kolik potřebuje tělo. Není dobré prodlužovat dobu SPÁNKU nad potřebnou míru. Uléhá-li, má myšlenky své upoutávat na věci vážné, a procítá-li, má zase hned první chvíle nového dne zasvětit Kristu.³ ●

Že Ambrož měl pochopení i pro jinou důležitou okolnost, podporující čistotu a zamezující vzněcování pudu pohlavního, jako jsou KOUPELE a časté umývání těla, můžeme usuzovat z toho, že mluví o veřejných lázních a chválí při tom dobrý, starý zvyk v Římě a jiných městech, který nepřipouští, aby se nedospělé dívky koupaly společně s rodiči anebo zeťové s tchány a tak trpěla povinná úcta.⁴

Moudré a opatrné prostředky přirozené, na které náš světec upozorňuje, aby pohlavní žádostivost byla mírněna, nemohou být ani dnes jinými nahrazeny. Věda lékařská velmi účinně může podporovat člověka v boji s pudem pohlavním a udati mu prostředky na základě výsledků dosavadního badání (psychiatrie, neuropathologie, psychopathologie a j.). Znamý rektor katolické milánské university doktor lékařství Aug. Gemelli O. F. M. obšírně dokazuje, že nelze přehlížeti pomoci nabízené poctivým a rozumným lékařem, který může často velmi dobře objasniti příčiny smyslných nárazů a jehož moudré rady mohou mnoho dobrého způsobiti. Ale uváděje prostředky hygienické nemůže lékař než potvrditi, co jsme slyšeli právě také doporučovat sv. Ambrože a co doporučují křesťanští moralisté vůbec. Lékař Blanc doznává, že jest zde úplná shoda mezi vědou lékařskou a mravoukou křesťanskou.⁵

● Velké nebezpečí pro nevinnost duše vidí sv. Ambrož dále v divokých TANCÍCH. Praví proto: „Přeji si, aby panny zůstaly tance vzdá-

1 Exhortatio virginitatis 9, 56—58. 2 De Institutione virginis, 16, 103.

3 De virginitate 12, 68—69. 4 De officiis ministrorum I, 18, 79.

5 Augustinus Gemelli O. F. M., Non moechaberis⁶, Mediolani 1923, 183.

leny. Nikdo, jak podotýká učitel světských lidí (Cicero), netančí, je-li střízlivý, nýbrž jen tehdy, když je smyslů zbaven. Je-li tedy podle světské moudrosti pohnutkou k tanci buď opilost nebo bláznovství, pak chápeme, že i Písmo sv. ukazuje nám na výstrahu smrt sv. Jana Křtitele, aby nám připomnělo, k jakému zločinu může svést člověka vášně tancem rozdmýchaná. Varuje proto matky, aby své dcery naváděly raději ke zbožnosti než k tanci.¹ ●

● Úskalím pro nevinnost rovněž nebezpečným jsou NÁVŠTĚVY. Nutno je co nejvíce omeziti, poněvadž se při nich stírá pel stydlivosti a skromnosti. ● Pod záminkou slušnosti stává se jazyk smělejší, chování volnějším² a zavdává se příčina ke zbytečným klepům.³ ● Zvláště varuje dívky, aby nehledaly rady a povzbuzení v domech mužů, kteří se falešně vydávají za učitele. Tam nenajdou rady, ale spíše odnesou si rány. ● Je tu narážka na učitele, kteří neměli dostatečného vzdělání, byli vášněmi světskými nakaženi a příliš shovívaví v důsledku své vlastní slabosti a vlažnosti. Kdo u těchto hledá rady, praví Ambrož, a cestu spásy, jistě hledá tam, kde hledati nemá.⁴

● Vůbec je třeba bedlivé pozornosti při výběru osob, s nimiž se stýkáme. Prospěšnější je vyhledávati SPOLEČNOST lidí starších a zkušenějších. Styk s lidmi sobě rovnými je sice příjemnější, ale se staršími je jistější; neboť tito svým příkladem a slovem šlechtí mravy lidí mladých a svou zkušeností chrání je před scestím, vedouce je po dobrých cestách. „Nic není krásnějšího, než míti je (starší lidi) za učitele a zároveň za svědky života.“⁵ ● Proto dobře činí panna, která hledá rady u moudrého a zkušeného kněze, jemuž podrobuje svůj úsudek, který ji snad tak často již zklamal. Hledá-li panna společnost věkem sobě přiměřenou, pak ať si zvolí dívky rovněž po dokonalosti toužící. Jejich slova a příklad pomohou jí vytrvati na správné cestě a dodají jí nové chuti, když bude umdlévati. Nabádá panny, aby se vespolek sestersky milovaly, nezáviděly si, napodobovaly to, co vidí u jiných lepšího, aby pokoj Kristův a milost jeho byla v nich a myšlenky světské zůstaly od nich vzdáleny.⁶

1 De virginibus III, 5, 25. 2 Expositio in Lucam II, 8 (M. P. I. 15, 1636).

3 Exhortatio virginitatis 10, 72. 4 De virginitate 8, 47.

5 De officiis ministrorum I, 43, 211: „Namque ut aequalium usus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam et ductu vitae colorat mores adolescentium, et velut murice probitatis inficit . . . Nihil enim pulchrius quam eosdem (senes) et magistros vitae et testes habere.“

6 De Institutione virg. 16, 102.

• Mnohou ránu mohou duši panenské zasaditi VYCHÁZKY a prodávání v hluku světském na ulicích a na náměstích. „Čistota vyhledává ústraní: čistá žena samotu, nečistá shromáždění lidí.“¹ Panna má všude Krista hledati, ale nenalezne ho na náměstích a ulicích. Kristus je pokoj, na náměstích hádka. Kristus je spravedlnost, na náměstích nepravost. Kristus je činnost, pracovitost, na náměstích zahálka. Kristus je láska, na náměstích sočení. Kristus je víra, na náměstích bůžci. Vzpomíná vdovy, o niž projevoval starosti ve svém spise „De viduis“ (O vdovách), a přidává: Ve chrámě vdova bude ospravedlněna, na náměstí bude podvedena. Proto varuje: utíkejme tedy z náměstí, utíkejme z ulic. Opatrnost velí, aby panny vycházely vždy v doprovodu žen starších, zvláště svých matek, které mají býti strážkyněmi jejich nevinnosti.²

• Nutno dáti pozor na OČI, které jsou oknem těla lidského, aby jimi vcházela jen láska ke Kristu. Očima máme pozorovati díla Boží, ale nesmíme se dáti svést jimi od lásky Kristovy. Vodovod prolomený ztrácí vodu a kdo na oči nedává pozor, ztrácí čistotu. ÚSTA jsou dveřmi. Snoubenec posvátné panny chce, aby byly dveře uzavřeny, když na ně zaklepe (Vel. 4, 12). Nedáváme-li pozor, namane se svůdce, vyletí slovo, jež bychom si přáli zpět zavolati, ale již nemůžeme. Kdyby byla Eva ostříhala úst svých a nebyla ďáblu odpovídala, nebyl by zahynul Adam.³ •

Mnohé dívky, které projevují vůli čistě žíti, věnují přílišnou péči tělu a oděvu, aby svou krásu na odiv stavěly. Sv. biskup připomíná, že posvátným pannám svědčí skromnost, prostota a JEDNODUCHOST V ÚČESU I OBLEKU. „Vám svědčí více pohrdání starostmi o vnější ozdobu, to je právě vaší ozdobou, že se nezdobíte.“ Jiné ženy se zdobí, aby na sebe obrátily pozornost, a právě tato snaha ubírá krásy jejich zevnějšku.⁴ Vědom si má býti každý, ať muž, ať žena, že jest k obrazu Božímu stvořen, a hleděti si ne tak krásy těla jako krásy duše. O tento obraz, který v nás Kristus namaloval, máme se starati, abychom se nestali příliš tělesnými a nezahynuli.⁵ •

1 De viduis 9, 57. 2 Exhortatio virginitatis 10, 71.

3 De virginitate 13, 81.

4 De virginibus I, 9, 54: „At in vobis rejecta decoris cura plus decet; et hoc ipsum, quod vos non ornatis, ornatus est.“

5 Exhortatio virginitatis 10, 68: „Scire ergo se debet sive vir, sive mulier, quia ad imaginem Dei est et similitudinem; ut animae sequatur, non corporis, pulchritudinem.“

1 Odstraniti a přemoci svody ke zlému není věcí lehkou. Zde potřeba síly a ROZHODNÉ VŮLE, která je ochotna odvrátiti se hned v prvním okamžiku od nebezpečí, jakmile si je uvědomí. Každá polovičatost oddaluje od ideálu a zaviňuje jeho ztrátu. „Vůle, nikoliv slabost, činí člověka zdrželivým.“¹ Známy P. Gemelli uvádí slova lékaře Gooda: „Je nutno na předním místě chtíti. Je to hlavní podmínkou, která však také nejvíce chybí . . . Myslím, že horším zlem nad jiné v naší době je slabost vůle. Nejsme již schopni chtíti . . . Za vlastní přijímá se mínění jiných . . . Než tohoto dbejte: Budete-li cvičiti vůli, zvláště vůči sobě samým, přihodí se vám něco podivného a milého: uvidíte totiž, jak bude vždycky síliti, když od začátku nedopustíte, aby byla zlomena . . .“² Rozhodnost a sílu vůle osvojí si člověk cvikem, častým bojem, stane se pánem svých hnutí a rychle dovede se vzpamatovati, přijde-li nenadále pokušení. Proto nazývá Ambrož panny „neúnavnými bojovnicemi o čistotu“.³ Kdo by nepřemáhal vášní tohoto světa a svodů veřejného života, toho by stihl osud Ikarův, který bídne pádem s výšin zahynul, když žár slunce roztavil jeho vosková křídla. Ikarův osud, byť i vymyšlený, je nám výstrahou, že mladická povrchnost a lehkomyšlnost, podrobená vášním tohoto světa a zapomínající pravdivé skutečnosti, bídne klesá k zemi a brání vzletu duše, který započala.⁴ Když však duše Bohu zasvěcená, vědomá si své odpovědnosti za závazek přijatý, úspěšně vede boj a svým idealismem bezmocnými činí nástrahy pudu pohlavního, pak nalézá potěšení ve službě Boží, těší se z lásky Boží a dobyté úspěchy, osvědčená vytrvalost, vysoké smýšlení o životním povolání, soulad mezi vnitřními schopnostmi duše dodávají odvahy a radostné síly k dalšímu usilování o ctnost a lásku Boží.⁵

2. NADPŘÍROZENÉ PROSTŘEDKY

Je velmi těžké a trvale nemožné vlastní silou ovládnouti tělesnou žádostivost. Všem svatým Otcům byla společnou zásada, že sebe větší námaha zachovati se čistým nestačí bez pomoci Boží. Kdo by se bránil

1 De viduis 13, 75: „voluntas facit, non infirmitas continentem“

2 Aug. Gemelli O. F. M., Non moechaberis, 184.

3 De virginibus I, 11, 60: „indefessae milites castitatis“.

4 De virginitate 18, 116. 5 Tamtéž 17, 110.

pokoušení jen vlastní silou a vlastním potem, byl by podoben tomu, kdo svého nepřítele uvázal papírem. V boji proti žádostivosti tělesné musejí svorně spolupracovati přirozené i nadpřirozené prostředky. ♣

Pramen a nejbezpečnější oporu panictví a panenství vidí Ambrož ve svaté VÍŘE, v neochvějně, živé a nadšené víře v trojjediného Boha, v oddané lásce k Vykupiteli a v pevné důvěře v pomoc a posilu Du-cha síly a statečnosti. „Nelze ani o panně mluvit, kde je Původce panenství popírán.“¹ Panna musí býti proniknuta velikou věrou v božství Kristovo a tuto víru si pečlivě chrániti.² Proto klade sv. biskup, co největší váhu na to, aby byly panny ve svaté víře co nejlépe vycvičeny a dovedly rozlišovati mezi pravdou a bludem,³ aby život jejich byl co nejvíce ozářen poznáním Boha trojjediného, poznáním vykupitelského díla Kristova, aby správně byly poučeny o původu a konečném cíli života lidského.⁴ „Ó víro, vzácnější všech pokladů! Ó víro, silnější než všechny mohutnosti tělesné! Zdraví jistěji přinášející než všichni lékaři!“⁴ ♣

♣ Zvláště si přál, aby OBRAZ KRISTŮV, jeho slova a život co nejvíce se vtiskl do myslí a srdcí panen. Krista musí míti panna stále před očima, neboť „Kristus je síla Boží, Kristus je moudrost Boží, Kristus je sva-tost, Kristus je čistota, Kristus je neporušenost.“⁵ Kristus je vzorem panenství, které veškerým svým úsilím směřuje k Bohu a v Bohu žije, Kristus je nejdokonalejší čistota a nejvyšší láska, která nezná bojů a přemáhání, žije a smýšlí nejčistěji, poněvadž je spojen s Bohem a jeho přirozenost lidská stává se tímto spojením nejvyšší svatou, v nejdokona-lejší míře čistou. Všechno, co činíme a mluvíme, musí směřovati ke Kris-tu, který dal životu povstati ze smrti a světlu ze tmy. Jako se churavé tělo zahřívá hned teplem, hned zase občerstvuje chladem a změna léků podle příkazu lékaře je prospěšná, proti nařízení lékaře však jen nemoc zhoršuje, tak je pro nás všechno užitečné, co od Krista vychází, zhoubné, co je od něho odloučeno.⁶ Každý z nás je v moci Páně a Kristus je nám vším. Chceš-li ránu zahojiti — je lékařem, ho-rečka-li tě trápí — je pramenem, úpíš-li pod nespravedlností — je spra-vedlností, potřebuješ-li pomoci — je silou, bojíš-li se smrti — je živo-

1 De virginibus II, 4, 24: „Sed nec virginis nomen agnoscitur, ubi virginitatis auctor negatur.“

2 De virginitate 11, 63. 3 De institutione virginis 10, 64—68.

4 De virginitate 16, 100. 5 Tamtéž 4, 18.

6 De virginibus III, 5, 24.

tem, toužíš-li po nebi — je cestou, unikáš-li temnotám — je světlem, hledáš-li pokrmu — je potravou.¹

Kdo rozjímá o Bohu a skutcích jeho velké lásky, budí v sobě LÁSKU K BOHU, neboť Bůh je láska a šípy lásky raní ty, kteří jej hledají. Láska vede člověka k tomu, aby se svým životem Bohu připodobňoval. Tiší náruživosti, tlumí zbytečné tužby, jež nás pobuřují, a odvrací od nás všechny nepokoje, před ní mizí nápor pudů, jako mizí sníh před paprsky slunečními. Vděčnost vůči Kristu za jeho veliká dobrodiní dodává statečné odvahy, aby duše panenská na důkaz lásky ráda přinášela oběti, kterých od ní čistý život žádá. Je proto láska ke Kristu nejúčinnějším prostředkem k zachování panenství a Ambrož neustává lásku ke Kristu zdůrazňovati a doporučovati.

Velmi posiluje odhodlání víra ve vzkříšení Krista Pána² a NAŠE ZMRTVÝCHVSTÁNÍ, jež nás po tomto životě čeká. „Kdo by dal přednost klamným obrazům přítomných radostí před jistou budoucí blažeností?“³

A tak poznání Boha a ceny života lidského jakož i vědomí velké odpovědnosti před Bohem, dále pak nadpřirozené smýšlení, velká láska k Bohu, touha po vnitřním posvěcení jsou mocné prostředky, které rozněcují v tak mnohém člověku lásku k ideálu panenství, on něhož se pak nedá odvrátiti žádným náporom smyslnosti. Velký vliv nadpřirozené lásky k Bohu v životě pohlavním byl nucen v nové době uznati n. p. Lékař Good, autor knihy „Igiene e morale“, vydané v Miláně 1903, když praví jinochům: „Vězte, že není jiného a účinnějšího ochranného prostředku proti pohlavní a nízké lásce, nežli otevření srdce lásce vznešenější a vyšší, totiž lásce k Bohu, máte-li výsadu víry.“⁴

¶ Aby se posvátné panny, které veřejně a okázale si zvolily ctnost panenství za životní ideál, připoutaly co nejvíce k této lásce Boží, žádá sv. biskup po nich SLIB PANENSTVÍ, v němž vidí nejen projev větší lásky k Bohu — jelikož panna nepřináší jen svých skutků Bohu v oběť, ale sebe samu —, nýbrž zároveň i mocnou posilu pro vůli. Jako réva a útlé stromky se přivazují k silnějším oporám, aby je držely, tak i panny, poznávající svou nestálost a slabost nahlízejí, že není nic prospěšnějšího, než slabou vůli posílití slibem a jím se trvale zavázati. Pokládá-li člověk za nezdvořilost nedostáti slovu bližnímu danému, čím odpornější je, nedostáti slibu, který jsme učinili Bohu. Kdo jednou slib učinil,

1 De virginitate 16, 99. 2 Tamtéž 4, 15. 3 De viduis 6, 35.

4 Citováno podle knihy Aug. Gemelli O. F. M., Non moechaberis, 183 n.

má jej plniti s myslí veselou a v povinnostech neviděti těžkých pout, ale okrasných spon. Slib se stává pak strouhou, jíž Bůh hojnější milosti prouditi dává, poněvadž Bůh se nedá překonati štědrostí lidskou a odmění bohatě velikomyslnost, slibem projevenou.

• Vlastní slabost a vědomí nutné pomoci Boží vede duši panenskou k POKORNÉ prosbě, aby Pán vstoupil do lodičky, nesoucí nás na vlnách rozbouřeného života, a řídil správně její běh. Sluší se, „aby panna byla tím pokornější, čím je nevinnější“.¹ Láska Kristova je květem pokory a prostoty.²

Květinka pokory neroste na hlučných místech, nýbrž v ústraní, v duševní samotě a sebrané myslí. MYSL SEBRATI znamená v moci míti svou obrazivost, svou paměť stále těkající, všechny mohutnosti duševní, odvrátiti je od představ smyslných a upoutati je na Boha a věci Boží. Kdo žije, mysl má sebranou, věnuje tiše a ustavičně pozornost milosti pomáhající, aby s ní spolupůsobil, a hnutím přirozenosti, aby je řídil a ovládal. Člověk na mysl sebraný je dalek tvorů a blíží se k Bohu, aby ve všem jednal podle jeho vůle a přání. Tato niterná samota, toto umění uzavřít se do své osobnosti i v hluku světském a při nejrozmanitějších pracích, zbavuje mnohých pokušení, je pramenem radosti osvobozenému srdci, je moc a síla. V takové niterné samotě a sebranosti duše si rychle uvědomuje, čím je a k čemu je povolána, aby smyslné dojmy při styku s lidmi ztratily svůj vliv.

Duše lehkovážná a roztržitá ustavičně vyhledává rozkoš smyslných. Obírá se stále klamnými myšlenkami, stěží rozeznává, co svědomí zakazuje, od toho, co přikazuje, a nerozvázně se vydává do nebezpečenství. Duše sebraná je moudřejší, hledá svého útočiště u všemohoucího Boha, nikdy nezapomíná na vševědoucího svědka svých myšlenek a svých citů, z jeho pohledů poznává, co schvaluje a co zavrhuje. Sv. Ambrož často a často nabádá panny, aby si zachovaly DOBRÉ SVĚDOMÍ a v dobrém svědomí aby viděly vždy záruku, že jsou na správné cestě. Radost a veselost jejich musí býti taková, aby dobré svědomí se nezneklidnilo a nečinilo jim výčitek. Kdo má svědomí

1 Expositio in Lucam II, 22 (M. P. I. 15, 1641): „Decet enim ut quanto castior virgo, tanto humilior sit.“

2 De virginitate 9, 51: „Flos enim humilitatis est Christus, non luxuriae, non voluptatum, non lasciviae, sed flos simplicitatis, flos humilitatis.“ — Svatý Augustin zdůrazňuje rozhodnou potřebu pokory u panny slovy: „Non solum ergo praedicanda est virginitas, ut ametur; verum etiam monenda, ne infletur.“ De sancta Virginitate I, 1 (M. P. I. 40, 397).

klidné, ten je boháčem, neboť bohatstvím je nevinnost a prostota duše; je klidný, i kdyby musel snášeti utrpení nebo ústrky lidí.¹

† Srdce uklidněné a pokojná mysl, soulad mezi člověkem vnitřním a vnějším, mezi myšlenkami a činy, je zárukou, že MODLITBA k Bohu vysílaná bude účinná. † Bohu se líbí modlitba, kde jsou dva nebo tři shromáždění. Sv. Ambrož vysvětluje tato slova Písma sv. také tak, že se zde mluví o těle a o duši, v souladu navzájem se doplňujících. Ve zbožné modlitbě vidí sv. biskup zvláště mocný prostředek k uchování panenské čistoty. Při modlitbě máme takto postupovati: chváliti Boha, pak přednáseti mu své prosby a vzdávati mu díky. Třeba se často modliti. Vstáváme-li, vycházíme-li z domu, chystáme-li se k jídlu nebo jsme pojedli, k večeru a před spaním. Napomíná pannu, aby se často modlila ve svém pokojíku i v noci, kdy se probudí anebo než spánek přemůže tělo.² Jako Pythagoras dal se uspávati hudbou, tak má spánek překvapiti pannu v rozjímání věcí Božích.²

A jaké modlitby doporučuje Ambrož pannám? Je to modlitba Páně, před katechumeny tajená, dále vyznání víry, jež se máme modliti každý den časně zrána a pak vždycky, kdykoliv se něčeho obáváme, podobně jako voják si připomíná svou přísahu, je-li ve stanu anebo hledí-li na bojišti nebezpečí vstříc, aby svým povinností dostal a nestal se přísaze nevěrným.³ Dále vybízí panny ke zpěvu žalmů, hymnů a jiných duchovních zpěvů.⁴ Podotknouti sluší, že Ambrož podporoval velmi církevní zpěv, že je otcem lidového zpěvu při bohoslužbě na západě.⁵ Jeho vlivem stal se lidový zpěv podstatnou částkou západní liturgie.⁶ Sv. biskup si přál, aby věřící, zvláště panny Bohu zasvěcené, doma projevovaly svou nadšenou lásku k Bohu zpěvem žalmů a odvracely tak mysl svou od radovánek tohoto světa. Zvláštní sílu vidí v úctě a lásce k svatému kříži.⁷ Nabádá panny: „Stále mějte kříž Páně v ruce a přejdete šťastně mořem života pozemského.“⁷ † Aby

1 Exhortatio virginitatis 10, 65; 13, 85: „Nec timeas verborum sonum, si munda est conscientia tua.“

2 De virginibus III, 4, 19.

3 Tamtéž III, 4, 20: „Symbolum quoque specialiter debemus tanquam nostri signaculum cordis antelucanis horis quotidie recensere: quo etiam cum horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiae sacramento, miles in tentorio, bellator in praelio?“

4 De Institutione virginis 16, 103.

5 Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur,² III, 32.

6 Tamtéž 543. 7 Exhortatio virginitatis 7, 48.

vytrvaly v dobrém smýšlení, vzývají mají Ducha sv., by rozhojnil v nich lásku ke zbožnosti a rosou své milosti ovlažil temnoty žití pozemského, jako noční rosa ovlažuje vyschlou zemi.¹

✠ Láska k panenskému ideálu, láska k nebeskému Snoubenci a vědomí vlastních nedostatků naplňuje duši opravdovou lítostí. V lítosti a v DUCHU KAJÍCNÉM vidí sv. Ambrož vedle pokorného smýšlení a modlitby účinný prostředek zachovati nevinnost duše.✠ Jako nemocná žena v evangeliu (Luk. 8, 45) nestyděla se přiznati svou nemoc, jako Petr vyznal, že je hříšníkem (Luk. 5, 8), jako Pavel doznal svá pokušení (2 Kor. 12, 7), tak i ty, praví Ambrož panně, neskrývej poklesků svých, vyznej se z nich, neboť Bůh vševědoucí je beztak již zná.² Sv. zpověď duši očistí, dá poznati špatné zvyky v jejich začátcích. A nemají-li co posvátné panny oplakávati z vlastního života, ať oplakávají proviny jiných lidí, neboť ta, která pláče nad hříchy cizími, bude se chrániti hříchů vlastních.³

Ani utrpení těla a nemocí nemusí se panny báti. Vážná nemoc činí duši střízlivou,⁴ a UTRPENÍ, jež Bůh sesílá, bývá projevem jeho lásky a zdrojem milosti. Udeří, ale hned jako dobrý lékař uzdravuje.⁵ Čistota je lilie mezi trním. Živí se umrtvováním. Jako lilie není zdržována ve svém vzrůstu trním, tak ani trní starostí a trampot nezdržuje čistou duši od projevů svaté lásky. Trním čistou duši obkličujícím jsou osoby, které by ji rády odvrátily od jejího předsevzetí: zlý svět, někdy i rodiče, nápadníci, špatná společnost. Než Ambrož pannu povzbuzuje, aby zůstala lilií, aby rostla, nebála se trní, obtíží a bojů, neboť nikdo není korunován, leč kdo bojoval. Netřeba se báti utrhačných jazyků, nepředhazuje-li nám ničeho svědomí, ale více je se obávati ran, které si působíme sami mnohým neopatrným mluvením a vychloubáčností.⁶ Často nemůžeme mnohých věcí neslyšeti, ale jazyk svůj můžeme na uzdě držeti a jemu poroučeti.⁷

Není třeba dávati se překonávati a odvracet od života panenského strachem před obtížemi a překážkami; vždyť Hospodin na četných místech Písma sv. ujišťuje nás, že nedopustí, aby se dala křivda těm, kdož se z nadpřirozených pohnutek nevďávají a nežení, aby mohli na zemi vésti život andělům podobný.✠BŮH JE MOCNÝ a nesnese, aby

1 De virginitate 12, 69. 2 Tamtéž 16, 104—106. 3 Exhortatio virginitatis 11, 75.

4 Tamtéž 12, 79: „... infirmitas gravis sobriam facit animam.”

5 Tamtéž 13, 84: „Increpationes ejus non refugias, quia charitatis et gratiae sunt.”

6 Tamtéž 13, 86. 7 Tamtéž 10, 73.

pohaněna byla obět zasvěceného jemu panenství.¹ Svatý Ambrož neustává buditi tak odvalu ve slabých a nerozhodných srdcích a přesvědčovati je, že nejsou duše panenské v boji o svůj ideál osamoceny. Vždy stojí při nich nebeský jejich Snoubenec. Neboj se, panno Bohu zasvěcená, těch, kdož ti nástrahy činí a utrpení působí. Jeť tobě na blízku vždycky Pán!² ▶

Mimo milost a pomoc Kristovu, která duši sílí a v temnotách pozemského života odvahy dodává, má křesťanská panna ještě jiné pomocníky. Slabé je tělo, nemocná je duše, zdržována jsouc pouty hříchu . . . Třeba proto VZÝVATI ANDĚLY, kteří jsou nám na pomoc dáni; vzývati třeba MUČEDNÍKY, jejichž ochranu zajišťuje nám úcta jejich ostatků. Mohou za naše hříchy Boha odprošovati ti, kteří vlastní krví smyli hřích, jenž je snad tížil; mučedníci Boží jsou našimi vůdci, ochránci života našeho a našich činů. Nestydíme se jich proto užívat jako prostředníků ve své slabosti, poněvadž sami poznali slabost lidské, i když nad nimi zvítězili.³ A jako andělé ochraňují zvláště ty, kdož na světě žijí nevinny, andělský život, tak i CÍRKEV SV. bere je ve svou zvláštní záštitu jako své zvláště milované děti.⁴

Všechny vlastnosti ctnostné panny, jakož i prostředky, jichž má užívat na cestě k dokonalosti, vidí sv. biskup jako na obraze namalované v životě Panny Marie. V jejím zjevu obracejí se jako v zrcadle krása a vznešenost ctnosti panenství. PŘÍKLAD PŘESVATÉ PANNY ukazuje výmluvně pannám, co třeba v životě opravit, co podržeti, co vytvořiti. Sv. Ambrož, nadšený horlitél pro ideál panenství, byl horoucím ctitelem a obhájcem neposkvrněné Panny Marie, „učitelky panenství“,⁵ k jejímuž zjevu a mocné její ochraně duší panenských se stále vracel slovy tak nadšenými, že neztratila nic na své kráse ani po více než 1500 letech.

„První, co povzbuzuje k učení, praví sv. biskup, je vznešenost učitelova. A co je vznešenějšího nad Matku Boží? Co jasnějšího nad tu, kterou vyvolil ten, který je jasnou svou podstatou? Co je čistšího nad tu, která porodila tělo bez porušení těla? Co bych mluvil o jiných

1 Epist. 6, 19 (M. P. I. 16, 943): „Potens est Deus, quem nec praevaricatio praetereat, et moveat accepti sibi muneris et consecratae virginitatis acerba et gravis contumelia.“

2 De virginitate 12, 76. 3 De viduis 9, 55. 4 De virginibus I, 8, 49—51.

5 De Institutione virginis 6, 45: „virginitatis magistra“; tamtéž 5, 33: „virginitatis incentivum“.

jejích ctnostech? Pannou byla nejen tělem, nýbrž i myslí a žádnou lstí se nezpronevěřila této ctnosti; pokorná srdcem, vážná ve slovech, moudrá duchem, málomluvná, pilnější však ve čtení, neskládajíc naděje své v nejistém bohatství, ale v modlitbách chudých lidí; stále pilná, stydlivá v řečech, zvyklá hledati jako rozhodčího svých myšlenek ne lidí, ale Boha; nikoho neuraziti, všem dobře chtíti, vstáti před staršími, nezáviděti stejně postaveným, varovati se každého vyvyšování, řídit se rozumem, milovati ctnost bylo její snahou. Kdy zarmoutila snad jen zevnějškem své rodiče? Kdy měla nedorozumění se svými příbuznými? Kdy si nevážila pokorného? Kdy se vysmívala slabému? Kdy se vyhýbala chudému? Nic zachmuřeného v její tváři, nic neslušného v jejím jednání, nic mdlého v držení těla, nic volného ve vystupování, hlas bez rozpustilosti, takže zevnějšek byl obrazem mysli, zosobněnou ctností . . . Nač bych zmiňoval její skrovnou stravu, přčetné její práce? Ty byly nad její síly, strava nestačila jejímu tělu. Nepromarnila ani chvíle, prodlužovala dny postu . . . Z domu vycházela, jen když šla do chrámu, a to jen se svými rodiči nebo příbuznými . . . Nejlepší ochranou byla však sobě sama. Její chůze a mluva budily úctu, zdálo se, že chodí, ne aby pokročila s místa, nýbrž aby ve ctnosti pokročila . . . Maria všímala si všech, aby se ode všech učila. To je obraz panenství! Taková byla Maria, že její život byl vzorem pro všechny. Líbí-li se tedy vzor, ať každá, která její odměny pro sebe žádá, následuje jejího příkladu. Kolik ctností září v jediné této panně? Tajemství cudnosti, živá víra, oddaná poslušnost!"¹

K této učitelce panenství poukazuje sv. Ambrož panny. V ní jim ukazuje vzor, ale i mocnou pomocnici a ochránkyni nevinných duší. „Ó bohatství panenství Mariina! Jako mračno dává pršeti na zemi milost Kristovu . . . Přijímejte tedy, posvátné panny, duchovní dešť tohoto mračna, aby mírnil žár těla, abyste udusily všechny vášně tělesné a zvlažilo se nitro mysli vaší."2

1 De virginibus II, 2, 7—15. 2 De institutione virginis 13, 81 n.

VII

BOHU ZASVĚCENÉ PANNY

Krása ctnosti panenství vyvolala hned v prvních dobách katolické církve zvláště mohutnou ozvěnu u křesťanských dívek. Mnoho jich žilo ctnostným životem ve stavu panenském, ale dosti bylo i těch, které se zvláštním způsobem ctnosti panenství zasvěcovaly a požívaly jako „posvátné panny“ velké úcty u křesťanů.¹ Spisy sv. Ambrože předvádějí nám výstižný obraz jejich života. Mnohé jsme již o nich slyšeli. Nebude bez zajímavosti doplniti ještě ze spisů Ambrožových některé podrobnosti, protože instituce Bohu zasvěcených panen jest z nejkrásnějších zjevů křesťanského starověku² a právě Ambrožovy spisy jsou vedle spisů Tertullianových, Cyprianových, Jeronymových, Augustinových a starých náhrobních nápisů nejdůležitějším pramenem o posvátných pannách.

¹ Posvátné panny tvořily zvláštní rodinu Kristovu, jejíž členkami se stávaly složením slibu panenství, nejdříve slibu soukromého, po něm za nějaký čas slibu veřejného. Že za dob Ambrožových předcházely sliby soukromé slibům veřejným, naznačují slova Ambrožova při přijetí slibu Ambrosie: „Přiď tedy, Pane Ježíši, v den zasnoubení svého a přijmi tu, která, byvši dříve Tobě duchem zasvěcena, stává se tak nyní i slibem (veřejným).“³ Panny skládaly své sliby v kostele mezi bohoslužbou za přítomnosti celé obce věřících a před biskupem. Biskup měl nejdříve promluvu, navazující obyčejně na žalm 44. nebo na Velepíseň nebo na podobenství o moudrých a pošetilých pannách. Z několika úryvků podobných promluv ve spise sv. Ambrože vidíme, že biskup líčil nejdříve krásy nebeského Snoubence, jeho božství a jeho ctnosti a vyzýval pannu, aby jej milovala a navždy jemu věrnost za-

1 Byly nazývány: *virgines sacrae, sanctae, venerabiles; virgines Dei, Christi; sponsae Christi, Domini; ancillae Dei, Domini, Christi; puellae Dei; famulae Dei, Christi; sacrae Christi.*

2 Joseph Wilpert, *Die gottgeweihten Jungfrauen in den ersten Jahrhunderten der Kirche*, Freiburg i. B. 1892, Vorwort.

3 *De Institutione virginis* 17, 114.

chovala. Ambrož považoval jen ty sliby za pravé, které byly doživotní.¹ Po promluvě biskupově panna skládala slib podle určité formule, která se brzy v církvi ustálila, jak za to lze míti. Dívka se slibem zříkala manželství,² života světského, jeho radostí a zasvěcovala neporušenost svou Kristu. Při tom biskup položil svou ruku na hlavu panny a modlil se nad ní. Ambrož vypravuje případ, kdy dívka ze vznešené rodiny, kterou rodiče a příbuzní proti její vůli nutili k oddavkám, utekla se k oltáři, „kde se přináší oběť panenství“, a tam uchopila ruku knězovu, vložila ji na svou hlavu, žádajíc, aby nad ní pronesl zaslíbenou modlitbu. Když pak kněz váhal, sklonila netrpělivě hlavu pod okraj oltáře. Domnívala se, že ji lépe může zahaliti oltář, na němž se denně Kristus obětuje, než závoj, který se na oltáři světí.³

Po složení slibu měnila panna šat, aby tak i na venek jednoduchostí obleku projevila slib panenství,⁴ a dostala závoj, který se s počátku nelišil od červeného závoje nevěsty při oddavkách. O délce a vlastnostech závoje panenského mnoho mluvil a psal před Ambrožem Tertullian, jenž této otázce připisoval přílišnou důležitost.

Dojemná je modlitba sv. Ambrože, kterou zakončil obřad zasvěcení panny Ambrosie. Slyšme z ní aspoň úryvek: „A nyní obracím se k Tobě, Pane milosti, jehož dobrotě nesčetné díky vzdáváme, že v posvátných pannách viděti můžeme život andělů zde na zemi, který jsme kdysi v ráji ztratili . . . Tebe prosím, abys chránil tuto služebnici svou, která se rozhodla zasvětit Tobě svou duší a úsilí o neporušenost. Jako kněz Ti ji obětuji, s otcovskou láskou Ti ji doporučuji, uděliž jí Tvá dobrotivost a moc milost, aby sobě zasloužila viděti svého Snoubence a byla uvedena do stánku Boha, svého Krále, . . . by prošla šťastně tímto světem a dosáhla života věčného . . . Připoj, Pane, ještě jiné ozdoby svatého panenství, připoj pečlivou, zbožnou snahu zachovati čistotu, aby se uměla pokořovati, zachovala si lásku, pevnou víru, ochranu stydlivosti . . . Ať je v srdci jejím prostota, umírněnost v jejích slovech, vůči všem stydlivost, uctivost k příbuzným, milosrdenství k chudým a nuzným . . . Posvěť ji v pravdě, utvrď ve ctnosti, posilni v lásce a přiveď ji milostivě k nebeské slávě čistoty a neporušenosti.“⁵

Skládání slibů a zasvěcení panny Bohu bylo velmi okázale slaveno

1 De virginibus II, 6, 40: „Debuimus perpetuos spargere thalamos rosis.“

2 De virginitate 3, 11: „Si hoc de uxore hominis, quanto magis de virgine consecrata!“

3 De virginibus I, 11, 65. 4 Tamtéž III, 1, 1. 5 De instit. virginis 17, 104—114.

a bývaly také voleny k tomu veliké svátky roku církevního, aby již tím bylo zjevno, jak si církev svatá váží panenských duší. Sestra Ambrožova Marcellina skládala sliby a přijala závoj panenství v den Zjevení Páně v basilice sv. Petra v Římě.¹ Zvláště však skládávaly sliby panny o velikonocích. „Přichází velikonoční den, po celém světě uděluje se svátost křtu a Bohu zasvěcené panny přijímají závoj,“ praví Ambrož ve svém kázání při svěcení kostela v Bologni.²

Pokud se týče věku, ve kterém byly dívky ke slibům připuštěny, nebylo ve 4. stol. ještě žádných přesných předpisů. Rozhodoval zde úsudek biskupův a místní zvyklosti. Z kázání sv. Ambrože můžeme usuzovati, že dívky skládávaly sliby často již v útlém mládí, alespoň sliby soukromé.³ Sv. Anežka asi v jedenácti letech, sv. Soteris z rodu Ambrožova nebojácně odhalila svůj závoj a ukázala tvář svou katu, ačkoliv byla ještě v útlém věku.⁴ Také četné nápisy nám zachované svědčí o tom, že panny skládávaly sliby ve velmi mladém věku, od dvanácti do šestnácti let.⁵

✦Mnozí rodiče zaslibovali děti své životu panickému a panenskému často již před jejich narozením.⁶ Sv. Jeroným ve dvou listech podává návod, jak se mají takové dívky vychovávat, aby dosáhly svého určení.⁷ Než sv. Ambrož zdůrazňuje přesto právo dětí svobodnou volbou samostatně se rozhodnouti a potvrditi slib rodičů nebo jej odmítnouti.⁸ Častěji však také vyskytovaly se případy, že rodiče a příbuzní vším možným způsobem odporovali záměrům svých dcer zasvětiti se Bohu a mnohé bylo překonati velké překážky, než dosáhla svého cíle. Často si na to stěžuje sv. biskup. Mnohý chce míti vnuky, praví, a státi se dědečkem. Své vlastní dítě vydá, aby našel jiné. O dítě, které má bezpečně, se připravuje a nejistého vnuka očekává. Majetek vlastní dává a stále se po něm více žádá. Nezaplatí-li věno, dožadují se ho neodbytně. Dlouho-li žije, stává se obtížným. To znamená koupiti, ne zís-

1 De virginibus III, 1, 1. 2 Exhortatio virginitatis 7, 42.

3 De virginitate 7, 40. 4 Exhortatio virg. 12, 82; De virginibus III, 7, 38.

5 Wilpert v uvedeném spise str. 25.

6 Exhortatio virgin. 8, 52: „Tu autem, fili, . . . postulatus meus, petitus meus, tu, inquam, impetratus meus, et votivus meus, qui quomodo in uterum meum veneris, nescio . . . cujus templo, cujus obsequio te antequam nascereris, sacravi . . . ego promisi, tu exsequere.“

7 S. Hieronymus, Epist. 107. ad Laetam de institutione filiae (M. P. I. 22); Epist. 128. ad Gaudentium de Pacatulae infantulae educatione (M. P. I. 22).

8 Exhortatio virginitatis 3, 17.

kati zetě, který pak za peníze dovoluje rodičům spatřiti tvář jejich dcery.¹ Rodiče zdržovali dcer svých od svatého úmyslu hrozbami, že se jich navždy zřeknou, že jim nedají věna, snažili se uvést dcery do hlučných zábav a radovánek a tak je zviklati v jejich předsevzetích. Tu připomínal Ambrož dívkám slova (Mt 19, 29): „A každý, kdo opustí dům, neb bratry, neb sestry, neb otce, neb matku, neb manželku, neb dítky, neb pole pro jméno mé, stokrát více vezme a život věčný v dědictví dostane.“² Posiloval je v důvěře v Boha, který s mnohým úrokem vrátí, co panna z lásky k němu obětovala, neboť pravda neklame, ctnost neklame, nepodvádí spravedlnost.²

Jelikož Bohu zasvěcené panny bydlely tehdy většinou ještě u svých rodičů,³ bylo třeba se strany církve věnovati jim bedlivou pozornost, aby užívaly prostředků k vytrvalosti a uvarovaly se vlivu svého okolí. Ambrož neustává je utvrzovati v dobrém a za každé příležitosti připomíná jim, jak mají žíti a se posvěcovati. Věděl dobře, že slib sám osobě a závoj nestačí, aby uchránil posvátnou pannu před nebezpečím, hrozícím duchovnímu životu uprostřed světa. Proto varoval před zbytečnými návštěvami, nechtěl ani, aby mladší panny příliš často chodily do kostela a tak se ukazovaly na ulici, přál si, aby posvátnou pannu prozrazovala klidná její chůze, skromná tvář, káral ješitnost v obleku, nápadné kadeření vlasů a zvláště líčení tváře, kterýžto zvyk byl tehdy velmi rozšířen a nechyběl někdy ani mezi posvátnými pannami.⁴ Mnohá byla sváděna věnovati účesu větší péči, než bylo prospěšno, poněvadž na západě nebylo ještě tehdy zvykem, aby si posvátné panny při slibech copy ustříhly.⁵ V klášteřích syrských a egyptských býval již tento zvyk, jak dosvědčuje sv. Jeronym.⁶ Mezi skutky pokání, jež musila podstoupiti za svou nevěrnost panna, o níž se mluví ve spise „De lapsu virginis consecratae“, byl příkaz, že si musila dáti ustříhnouti vlasy, jež ješitně pěstovala a které spolupůsobily při jejím pádu.⁷

Krátký nástin, jež jsme mohli v této studii podati o Bohu zasvěcených pannách na základě spisů sv. Ambrože, učí nás, že je veliká podobnost mezi posvátnými pannami oné doby a řeholnicemi našimi. Vázal je podobný slib, jejich denní život dělil se jako dnes mezi modlitbu a práci, poslušnost vůči představené byla zde již také v hlavních

1 De virginibus I, 7, 33. 2 Tamtéž I, 11, 64.

3 Epist. 5, 17 (M. P. I. 16, 935); De instit. virgin. 1, 1.

4 Exhortatio virginitatis 12, 81. 5 De institutione virginis 17, 108.

6 S. Hieronymus, Epist. 147, 5 (M. P. I. 22, 1199). 7 De lapsu virginis 8, 35.

rysech a dozнала v pozdějších dobách podle změněných poměrů doby vývinu a zdokonalení.¹ Ačkoli však posvátné panny požívaly velké úcty v církvi, neměly nikdy zvláštního úřadu jako na příklad vdovy (1 Tim. 5, 3—10).

1 Wilpert v uvedeném spise str. 97.

VIII

PANENSTVÍ JE UŽITEČNÉ

Tělesné žádostivosti nelze uspokojiti. Čím více jí člověk povoluje, tím je nenasytnější.¹ Koho ovládla, toho násilně svádí na scestí. Mysl takového člověka je naplněna špatnými představami, k nimž se stále vrací a v nich se kochá, každá snaha o mravní dokonalost a pořádek je člověku tomu protivná, cítí odpor k ctnostnému životu, nenávidí rozkazy svých nadřízených, vyhýbá se každému návodu k polepšení a odmítá jej, stává se necitelným ke všemu duchovnímu. Co je lidem ctnostné, svaté a čisté, to člověka tělesné vášni propadlého odpuzuje.²

V takovém nešťastníku nemůže pak býti ctnosti moudrosti, která má každý lidský čin řídit a bez níž není pravé ctnosti. „Nemůže býti shody mezi moudrostí a pošetilostí. Proto jako od toho, co jest v jakémsi poddanství pošetilosti a nemírnosti, prchá moudrost a vzdaluje se zdrželivost, tak zase marně hledáš pošetilce a nezdrželivého tam, kde je moudrost a zdrželivost osvědčenou vlastností.“³

Kdo se oddává tělesné vášni, praví jinde sv. biskup, vzdaluje se od přikázání pravého Boha, nejdříve od některého, pak ode všech; kdo začíná povolovati tělesným žádostem, začíná se odkloňovati od pravé víry. „A tak dopouští se dvou největších zločinů, zneuctění těla a svato-krádeže myslí.“⁴ Život nemravný vede pak nutně k nenávisti Boha, který nečistotu zakazuje, k pověře, nevěře, zaslepenosti, ke lhostejnosti k pravému pojmu cti, k nestálosti, unáhlenosti, nedůslednému jednání — podkopává zkrátka pravé štěstí a pravý pokrok jednotlivců.

♦ To jsou důsledky života nezřízeného u jednotlivců. Připojíme-li k tomu ještě různé sociální následky uvolnění tělesných vášní, jako jsou pohlavní a nervové choroby, dědičné zatížení a s tím související

1 Srov. Jeronym Ep. 123, 14 (M. P. I. 22, 1055): „Libido transacta semper sui re-
linquit poenitudinem: nunquam satiatur; et extincta reaccenditur.“

2 Ambrož Ep. 27, 2 (M. P. I. 16, 1091): „Opus virtutis detestatur luxuriosus . . .
aversatur animae virtutes, abominatur imperium, refugit virtutum disciplinas, et
omnia opera quae hujusmodi sunt.“

3 Epist. 27, 3 (M. P. I. 16, 1091). 4 Epist. 58, 16 (M. P. I. 16, 1232).

rozvrácení rodin a znemravenění celých národů, dále velké zesurování mravů a bezohledné sobectví na úkor života a štěstí jiných, krutost, doprovázející nápadným způsobem nemravnost,¹ pak máme věru smutný obraz toho, k čemu vede nezkrocená tělesná žádostivost. ❹

Od tohoto chmurného obrazu odráží se jas a radost, kterou šíří v srdcích jednotlivců i ve společnosti ideál panenské čistoty, kterou si člověk zvolil z vyšších pohnutek, ať již kráčí uprostřed světa, anebo žije v tichu klášterním, a k němuž s láskou lne, byť kolem stříkalo bláto a špína sebe výše.

Sv. Ambrož pozorně sleduje požehnání, jež kolem sebe šíří panenství, aby účinně odrazil různé námitky protivníků. „Není špatná tedy ani nová snaha o panenskou neporušenost. Vizme tedy, může-li se o ni souditi, že je neužitečná,“ vybízí nás svatý náš biskup.²

1. PANENSTVÍ JE UŽITEČNÉ PRO JEDNOTLIVCE

Požehnání čistoty panické a panenské nepřichází bez práce a bojů. Je plodem těžkých zápasů, „drsnosti práce“, jak praví Ambrož.³ Aby ho byl člověk účasten, musí zvládnout smyslnost. Při tom je nutně odkázán na spolupráci duše i těla, vůle i myšlenek, srdce i obrazivosti, oka, ucha, citu, všech tělesných smyslů. Jen ze součinnosti všech těchto lidských sil dospěje člověk k ideálu panenské čistoty. Veškeré síly lidské se soustřeďují ve vůli. Pud a vůle zápasí o vítězství. Vůle se musí rychle rozhodovati, nesmí vyjednávat s hnutími. ❶ Smyslnost činí člověka nemohoucím: ze silných mužů činí třtiny, jakmile jí podlehnou, a ze slabých mocné, když ji ovládnou. Žije ze zbabělosti, když člověk nemá odvahy vyhnouti se nebezpečí, osobám nebo místům. ❷

Láska však k něžné ctnosti panenské musí býti spojena s neoblomnou energií, která je ochotna hned, jakmile si uvědomí smilnou choutku, od ní se odvrátiti. Panenství musí býti ochotno úplně se vzdáti hříšné radosti, každá polovičatost odvrací od ideálu a zavinuje jeho ztrátu. Je třeba silné vůle a bezpodmínečné věrnosti k vytčenému

1 Dr. Otto Schilling, Lehrbuch der Moraltheologie, München 1928, I. B., 317.

2 De virginitate 7, 35: „Nec improbum igitur, nec novum integritatis est studium. Videamus ne forte inutile judicetur.“

3 Tamtéž 9, 51: „... inter asperitates laborum . . .“

cíli. Jako ptáček sílí křídélka svá cvikem a máváním, aby mohl lehčeji létat, tak člověk stálým přemáháním, opatrností a vítězstvím POSILUJE svou VŮLI a nabývá schopnosti vždycky jednati podle zásad jednou stanovených a přemoci překážky do cesty se stavící.¹ Sebe-přemáháním, bojem, vítězstvím nad sebou samým, vytváří se v člověku panensky žijícím silný, mravní charakter.²

Každá mravní ctnost žádá od nás určitého sebezapření. Panenství žádá zapření nejsilnějšího pudu, pudu pohlavního a tak VYCHOVÁVÁ K OBĚTI a stává se podporou všech ctností přirozených i nadpřirozených. Tato obětavost projevuje se všude, nejen kde se jedná o prospěch vlastní duše, nýbrž i tam, kde se jedná o prospěch věci Boží a bližního. Sílu svou pak čerpá panenství z lásky k Bohu, k níž doznává i Masaryk: „Láska, kterou kázal Ježíš, není lhostejností, není pasivností, nýbrž činností, účinností, odhodlaností, udatností a podle potřeby bojem.“³ Odtud si vysvětlíme zjev, že duše panenské projevily tolik statečnosti, když běželo o vyznání víry a že se tak často spojovalo panenství a mučednictví v jedné osobě. „Není proto chvályhodné panenství, že je nalézáme u mučednic, nýbrž proto, že ono mučednice tvoří.“⁴ Proto vynášeli pronásledovatelé křesťanství nový druh mučednictví, sváděli k porušení čistoty, aby zároveň svedli k zapření víry. Panenství vytvořilo hrdinné duše, které nejen samy vítězily a se zachránily, ale působily neobyčejně misionářsky i na své okolí. „Barva bohatýrské církve prvních tří století jest červená a bílá. Ani červená o sobě ani bílá o sobě, ale červená a bílá vedle sebe. Jako by jedna se učila od druhé, jedna se doplňovala druhou, jedna žila druhou... Červená barva hrdinného mučednictví, bílá barva svatého panictví...“⁵

Ambrož vzpomíná zvláště neporušené čistoty a STATEČNOSTI VE VYZNÁVÁNÍ VÍRY u světic Anežky, Tekly a Pelagie. Pelagie, obklíčena jsouc pronásledovateli, vyznává: „Dobrovolně umírám... sebou vezmu čistotu, neporušenou stydlivost.“ Sv. biskup dodává k slovům těm: „Velká je tedy svoboda zbožného panenství, které obklíčeno jsouc četnými pronásledovateli v největším nebezpečí neporušenosti a ži-

1 De virginitate 17, 110.

2 Srov. dr. Jos. Kachník, Mravní karakter, Olomouc 1930, 72—74.

3 Masaryk, O ženě, Praha 1929, 21 n.

4 De virginibus I, 3, 10: „Non enim ideo laudabilis virginitas, quia et in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat.“

5 Dr. Frant. Xav. Novák, C. SS. R., Kněžské problémy, Vídeň 1912, I, 201.

vota nezakolísalo." 1 „Kde je nevinnost, kde čistota, kde zbožnost, kde věrná mlčenlivost, kde jasnost andělů, tam jsou fialky vyznavačů, lilie panen, růže mučedníků." 2 Panny jsou proniknuty vědomím, jakou oběť přinesl Pán za spásu jejich duší a jsou ochotny nahraditi cenu, kterou za ně vyplatil. Proto také připomíná Ambrož pannám: Dobrý otrok snaží se nahraditi pánu cenu, kterou zaň vyplatil. Nehledej zlata, ani stříbra. Bohatstvím tě Kristus nevykoupil. Měj připravenou cenu, kdyby ji po tobě vyžadoval. Krví tě vykoupil, krev jsi mu povinna obětovati, a když nemůžeš zplatiti tuto cenu, jednej tak, abys nebyla nehodna této ceny. 3

Lidé panensky a panicky žijící vědí, že ideál jejich vyžaduje všech přirozených sil, ale jsou zároveň v hloubi duše své přesvědčení, že žádná moderní etika, nedbající Boha a jeho pomoci, nemůže dáti vzklíčiti něžné květince panenství. Jen tam je pravé a skutečné panenství, kde milost Boží provází a podporuje člověka. A toto vědomí vede k tomu, že člověk uznává svou křehkost a slabost, že napíná sice své síly, ale při tom, pamětliv jsa své nedostatečnosti, SPOLÉHÁ NA POMOC BOŽÍ.

Ambrož líčí v krásných obrazech pokorného ducha, k němuž právě panenství vede, a zároveň ctnost moudrosti a opatrnosti, která panenskou čistotu nutně doprovází. Jako loď je zatěžkána šterkem, aby sebou nezmítala na vlnách a snad se nenaklonila na jednu stranu, tak má myšlenka na naši křehkost nás zdržovati, abychom na vlnách života nebyli zmítáni pýchou a domýšlivostí. Nesmíme nikdy spoléhati na vlastní sílu. Pozorujeme-li včelku, vidíme, že opatrná včela skryta pod kaménky vyčkává, až přestane vanouti prudký, podezřelý vítr a až bude moci letěti tichým vzduchem, který by nezlomil slabého kormidla jejích útlých křídel. Boj se i ty, panno, napomíná svatý biskup, jako ona včelička, aby proudy tohoto světa nestrhly tě k neprozřetelnému letu. 4 Aby se udržela duše ve svém úsilí po ctnosti, přidržuje se Boha, odpoutává se od vlivu radostí pozemských a zaujata krásou ctnosti vznáší se nad světem. Nad zemí pak je spravedlnost, nad zemí je láska, nad zemí čistota, nad zemí dobrota, nad zemí je moudrost. Na zemi duše žije, ale dýchá nadzemskými ctnostmi. 5

1 Epist. 37, 38 (M. P. I. 16, 1139 n).

2 Expositio in Lucam II, 128 (M. P. I. 15, 1821): „Ubi integritas, ubi castitas, ubi religio, . . . illic confessorum violae, lilia virginum, rosae martyrum sunt."

3 De virginitate 19, 126. 4 Tamtéž 17, 106. 5 Tamtéž 17, 107.

„Kde je milost Páně, tam je jistě i pokoj Páně.“¹ Je-li kdo spojen pokornou a čistou myslí s Bohem, vládne v jeho SRDCI KLID A MÍR a vnitřní štěstí odráží, se nutně i v jeho zevnějšku, který kouzelnou mocí vábí jiné k sobě, ba zdá se někdy, že i zvířata krotnou v blízkosti nevinných duší.² A tak krása nevinnosti, pro niž má ženské pohlaví větší chápavost než muž, dodávala ženě, zvláště Bohu zasvěceným pannám, důstojnosti a úcty, pro niž nebylo v pohanství odůvodnění.³

Je-li srdce lidské uklidněné a pokojné, není-li rozpor a boj v člověku mezi tělem a duší a tělo poslouchá rozkazů mysli, MŮŽE SE člověk PONOŘITI DO VROUCÍ MODLITBY a čerpat sílu, která je utajena před lidmi nevěřícími a těmi, již jsou zmítáni prudkostí nezkrocených vášní;⁴ neboť duše panenská „projevuje moudrost a ochotně přijímá milost Boží“.⁵

Kde je duch zproštěn tlaku a tíže smyslnosti, čistá obrazotvornost a pevnost vůle ZBYSTRUJÍ SCHOPNOST SMÝŠLENÍ. Duše čistá vidí lépe a proniká hlouběji než bystrý rozum. Na ni se splňuje, co přislíbil čistým duším Kristus Pán, že proniknou do nejhlubších tajemství. Jak líčil nemohoucnost duše vášněmi spoutané, tak zase zdůrazňuje Ambrož volnost a vnímavost duše čisté, panenské. Duše má také svá křídla, své lety duchovní. Ve chvíli obletí v myšlenkách celý svět. Volné jsou myšlenky moudrých. A čím vyšší a světlejší jsou věci, k nimž se vznesou, tím více jsou unášeny bez překážky tělesnosti. Kdo se Boha přidržuje a zachovává v sobě odlesk nebeského obrazu, bývá povznesen na duchovních křídlech do čistých výšek a pohrdá vším čistě pozemským.⁶ Dějiny křesťanství potvrzují pravdu slov Ambrožových.⁷ Duše nevinné nejhlouběji vnikly do tajemství Božích a to proto, že člověk panensky žijící nabývá síly a pružnosti ducha, ale také nutný odstup od předmětu svého myšlení a přemítání. „Mravně zchovalé, zdravé národy jsou na duchovním postupu, s úpadkem mravů je spojena duchovní degenerace, pokles literární činnosti ve všech oborech vědy, pokles básnické tvořivosti a umělecké produkce, jako vůbec všech kulturních činitelů. Je to zákon dějin lidstva, který

1 Tamtéž 5, 24: „Ubi enim Domini gratia, ibi debet esse pax Domini.“

2 De virginibus II, 3, 20.

3 Dr. Jos. Müller, Die Keuschheitsideen, 58.

4 De institutione virginis 2, 10. 5 Exhortatio virginitatis 5, 33.

6 De virginitate 17, 107.

platí jak pro jednotlivce ,tak i pro celek, že přílišné pěstování těla poškozují ducha i duši.“¹

Hluboké ponoření se do pravd věčných přivádí duše panenské k tomu, že VŠECHNO POSUZUJÍ S HLEDISKA VĚČNOSTI, a to je pro ně pramenem nové síly a zdrojem vytrvalosti. Ambrož neustává působiti právě touto pohnutkou na své posluchače a přivádí jim na mysl odměnu, kterou uchystal Pán duším, zřeknuvším se na světě radostí tělesných.

Přinášejí velkou oběť, která vyžaduje sebezáporu a boje. Než při tom nesmějí malomyslněti a dáti se nějak mýliti, jako by byly od Boha opuštěny. Zde bojujeme, tam budeme korunováni. Zde boj, tam odměna; zde se ,bijeme, tam dostaneme mzdu. Dokud jsem tedy na tomto světě, bojuji, namáhám se; než mocný je Bůh, který napadeného podporuje, padajícího zadržuje, topícího se pozdvihuje. Na tomto světě nikdy o boj nebude potíže, zde nebude nikdy klidu. Jen ten, kdo vytrvá v dobrém do konce, bude korunován.² Všichni, kdož si zachovali neporušenou čistotu v tomto životě, vejdou do nebeského města Jerusalema a budou bydleti v něm na věky s anděly a svatými jako jejich spoluobčané a členové rodiny Boží, patřící v ničím nerušené blaženosti na Boha.³ Ale mimo tuto všem vyvoleným Božím společnou blaženost uchystal spravedlivý Bůh ještě zvláštní odměnu duším panenským. Bojovaly po celý život proti svodům tohoto světa i hříšným sklonům svého těla a zvítězily. Za jejich hrdinné vítězství slíbil jim Bůh ještě zvláštní odměnu (aureola virginum), jíž bude účastna nejen duše, nýbrž i oslavené tělo. Proto se praví o pannách a paních: „Zpívali (jako) píseň novou před trůnem . . . a nikdo nemohl se naučiti té písni . . . ti jsou to, kteří následují Beránka, kamkoli jde“ (Zjev. 14, 3. 4).

2. PANENSTVÍ JE PODPOROU ŽIVOTA RODINNÉHO A MANŽELSKÉHO

Blahý účinek, který působí v člověku dobrovolně, z vyšších pohnutek náboženských zvolená ustavičná čistota, neomezuje se pouze na toho, kdo ji zachovává. Čistá, jasná, dětsky nevinná mysl, těšící se ze všeho dobrého, rozlévá kolem sebe radost a touží i jiné učiniti šťastnými.

1 Dr. Joseph Ries, Kirche und Keuschheit, 38.

2 Exhortatio virginitatis 14, 91. 3 De virginitate 14, 87.

Panny Bohu zasvěcené přemohly mnohá pokušení. Nabízel se jim mnohdy výhodný sňatek, a když se životu manželskému vzpíraly, musely překonávat odpor a hněv nápadníků i nevoli svých rodičů. Jsi nám povinna dáti vnuky! domlouvali dceři rodiče. U světa zdála se býti nevdaná v opovržení, ať panna, ať vdova.¹ Panny podejmuly se boje se světem, ačkoliv společnost kolem nich holdovala kouzlu světských radovánek. Odvrátily se od pyšné, ale povrchní společnosti a život jejich dostal nový, vznešenější obsah. Utíkaly před světem marnivým, omezeným a nový svět se jim otvíral. Je pak podivné, že ty duše, které se rozloučily se světem a jeho radostmi, zachovaly si vliv na svět, že z nich vycházela a vychází stále síla světu jimi opuštěnému, již pociťují i ti, kteří nejdou touže cestou, kteří se však chtějí povznést nad nízkost a ubohost, i ti, kteří jsou slabí a zbabělí.²

Povzbuzujícím příkladem nezištné obětavosti, hrdinného sebezáporu, velké lásky k Bohu a bližnímu působí panny a panicové předně na rodiny, z nichž vyšli, a na manželský život, jehož se vzdali. Význačným měřítkem pro shodnocení mravního života jsou manželské poměry. Poměry tyto byly v dobách císařství římského nesmírně smutné. Manželství bylo podle tehdejších názorů pouhým obchodem. Věno bylo hlavní věcí. Ambrož poukazuje právě na to, že dívka vstupující v manželství vzdává se své svobody, opouští rodiče a ještě k tomu musí přinést značné věno, kterého se ženich neúprosně domáhá.³ Jakési vyšší nazírání jevílo se jen ještě v tom, že se v manželství vstupovalo, aby se učinilo zadost vlastenecké povinnosti. Mnohým chyběla i tato mravní síla. Jevil se ohromný rozdíl mezi manželským životem starých přísných mravů a mezi prostopášností, pohlavní nevázaností, nechutí k manželství, bázní před dítkem a nevšímavostí k výchově dětí v dobách pozdějších. Nevěrnost manželská, libovolné rozvody, konkubináty byly na denním pořádku. Seneca praví jízlivě, že vznešené ženy počítaly roky podle svých střídajících se manželů, nikoliv podle konsulů.⁴ Mladé křesťanství mělo úkol uzdravit tyto rozvrácené poměry rodinné a manželské. Krásný příklad duší v panské čistotě žijících byl podle Ambrože jedním z předních činitelů,

1 De Exhortatione virginitatis 7, 45.

2 Dr. K. Scholl, Jungfräulichkeit,⁵ Freiburg i. B. 1921, 128. 3 De virginibus I, 7, 33.

4 Seneca, De beneficiis III, 16, 2: „Numquid jam ulla repudio erubescit, postquam inlustres quaedam ac nobiles feminae non consulum numero, sed maritorum annos suos computant.“

pomáhajících církvi splniti úkol jí daný a tím raziti také vítězný postup evangeliu v říši římské.¹

„Šťěstí v manželství nezakládá se na ukojení pudu, nýbrž na jeho ovládnutí.² Manželé musejí míti hlubokou úctu před úkoly, jež Stvořitel s životem pohlavním v manželství spojil. I od nich se žádá velká obětavost, velké přemáhání samolásky! Hrdinné myslí je třeba právě tak v manželství jako v životě panenském. Dnes lidé nejsou namnoze schopni odříkání nutného v křesťanském manželství, sobectví je ovládlo tak, že nedovedou snášeti nevyhnutelných rozdílů povah a nálad. Proto tolik rozvodů a rozluk, proto tolik nešťastných manželek, neboť sobectví mužovo tvoří otroctví ženy a naopak. Jsou to důsledky onoho zhoubného, v celých vrstvách lidu rozšířeného názoru, že pud pohlavní je nepřemožitelný³ a tu právě se ukazuje nutnost a zároveň mravní poslání panenství, které volá k světu, že je možno se ovládnouti, že nejkrásnější je život v rozumném odříkání se požitků a rozkoší, k nimž žene člověka vůle těla.“ „Mají-li se široké vrstvy udržeti na jistém stupni mravního života, pak se bez onoho příkladu, jak zkušenost učí, nepodaří dosáhnouti tohoto cíle a zajistiti jisté úspěchy,“ praví Schilling, mluvě o evangelických radách.⁴

Zajímavý je ještě jiný vliv panenství na život v rodinách a v manželství, který vidí potvrzený sv. Ambrož zjevy na celém tehdy známém světě. Zmiňuje se o něm a dovolává se svědectví všech křesťanských národů, aby vyvrátil námitky proti neužitečnosti panenství s hlediska národní ekonomie. Praví: „Kdo se domnívá, že pokolení lidské zeslábně, zasvětili-li se mnohé dívky panenství, ať si všimne, že tam, kde je málo panen, je také méně lidí, a kde je větší zájem o panenství, tam je také větší počet lidí.“ Vizte církve v Alexandrii, celém Východě a v Africe. Co tam ročně dívek zasvětil život svůj panenství! A přece u nás se méně rodí lidí, než tam panen se Bohu zasvěcuje.“⁵

1 Expositio in Psal. 118, Sermo 11, 28 (M. P. I. 15, 1431): „Quantum Evangelio profecerunt studia castitatis, quo non solum turpioris facti, sed etiam studii degeneris ablegatur opprobrium.“

2 Dr. Rudolf Geis, Kathol. Sexualethik, 47.

3 Srov. dr. Bedřich Vašek, Moderní člověk, Olomouc 1919, 134—138 (stať: Laxnost v otázkách pohlavního života).

4 Dr. Otto Schilling, Lehrbuch der Moraltheologie, I. B., 191.

5 De virginitate 7, 36: „Si quis igitur putat consecratione virginum minui genus humanum, consideret quia ubi paucae virgines, ibi etiam pauciores homines; ubi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse majorem. Discite

Život manželský a rodinný kvete tam, kde je v úctě panenství. Tím více se rodí dětí v krajině, čím více se v ní zasvěcuje lidí ustavičnému panenství. Povrchní pozorovatel očekával by opačný zjev, ale zkušenost učí jinak. Kde upadá mravnost, roste počet těch, kdož opovrhují manželstvím; kde se vzmáhá počet duší panenských, rozkvétá i život manželský a rodinný. Je to přirozené. Úcta k panenství působí psychologicky hluboce na vůli k manželské čistotě, pobádá manžely, aby s důvěrou a myslí plnou naděje oddali se velkým úkolům života, dodržovali manželské povinnosti. Katoličtí rodiče, kteří vidí v panenství mravní ideál, nebudou uvrhovati manželství ze sobectví a pohodlí do bláta nečistoty. Vidíme, jak sv. Ambrož si všímal také sociální otázky panenství. „I když Ambrož se této otázky jen letmo dotýká, přece z jeho poznámky plyne, že si byl dobře vědom sociální úlohy a činnosti rozjímavého života.“¹

Za našich dnů působí velké starosti sociologům a státníkům nedostatek zaměstnání a výživy pro všechny příslušníky státu. Z té příčiny budí se strach před početnými rodinami, dokazuje se nutnost omezovati porody a doporučují se k tomu prostředky, výsměch si tropící z křesťanských zásad. I mezi katolíky se o tom mnoho rokuje a zdá se, že často chybí odhodlání vysloviti určité stanovisko katolické mravouky.

Regulování porodů bylo vždy, také u pohanů i u Židů, i když nebyl pro to znám moderní výraz. Dr. Wiesinger poukazuje na staré Indý, kteří jen určitou část života směli býti ženati, dále na mnohé poustevníky v Indii žijící, na četné mladé vdovy, jimž muž umřel, když byly ještě v dětském věku, a které nesměly v druhý sňatek vstoupiti. Tím byl omezován počet porodů bez znásilnění mravního zákona.² Různé zjevy „ascese v manželství“ u divokých národů, jež přispívaly k regulování porodů, uvádí také Müller, upozorňuje při tom, že by se velmi mýlil, kdo by hledal u divochů nevázanost v životě pohlavním.³

Pod vlivem křesťanství byly vydány mnohé zákony, které ztěžovaly sňatek buď pro určité závady nebo pro příslušnost k určitému poquantas Alexandrina, totiusque Orientis, et Africana Ecclesia quotannis sacrare consueverint. Pauciores hic homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur.“ — Krásné této myšlenky sv. Ambrože dotýká se také dr. Bedřich Vašek ve svém díle „Rodina dvacátého století“, Olomouc 1924, 41.

1 Dr. Otto Schilling, Lehrbuch der Moraltheologie, I. B., 197.

2 V časopise „Schönere Zukunft“, Wien-Regensburg, roč. V. (1930), 537.

3 Dr. Josef Müller, Das sexuelle Leben der Naturvölker,³ Leipzig 1906, 57.

volání a tak se také dosáhlo jistého omezení porodů, jež se dalo srovnati s mravním zákonem.¹ Dnes regulování porodů znamená dáti pudům úplnou volnost a zameziti jen následky.

Jednání takové nesmí nikdy býti schvalováno se stanoviska katolického. A jakou radu možno tedy dáti pro regulování porodů? Dr. Wiesinger správně poukazuje na panenský stav podle rady sv. Pavla, který církev vždy měla ve velké vážnosti, jež požadovala od svých kněží, aby mohli nerušeně věnovati se svému úkolu, a který doporučovala všem, kdož se cítili povoláni a dosti silni, aby v klášterích nebo mimo klášter vedli panenský nebo panický život. Tím byly regulovány i porody.² Kdyby se obnovil zase smysl pro panenský život z vyšších nadpřirozených pohnutek, dosáhlo by se mravně bezvadného regulování porodů, shodného s vůlí Páně: „Kdo můžeš pochopiti, pochop!“ Zde by se neubíjelo zdraví, naopak zachovaly by se síly ducha pro duchovní i mravní pokrok lidstva. Proto praví jmenovaný autor: „Při snahách regulovati porody mělo by se volati do mas lidu: „Važte si opět více panenství, jemuž nás Pán slovem i příkladem učil a jež zachovávali jeho svatí, a pak bude všechno upraveno!“³

Jiné ještě požehnání očekává sv. Ambrož od panen Bohu zasvěcených.⁴ Panny svými modlitbami, svým odříkavým životem svolávají zvláštní ochranu Boží na rodiče a své sourozence a usmiřují Boha za jejich poklesky. Krásně to vystihuje sv. biskup: „Slyšeli jste, rodiče, v jakých ctnostech máte dcery své vzdělávati, aby jejich zásluhy mohly usmiřovati vaše poklesky. Panna je dar Bohu daný, je obětí rodičů, je kněžkou čistoty. Panna je obětním darem své matky a svým obětováním denně usmiřuje moc Boží.⁵ Panna je vzájemným dobrem rodičů, nečiní jim starostí svým věnem, neopouští jich odchodem z domu, žádnou křivdou jich nezarmucuje.“²

A jinde praví: „Panny nesmějí býti užitečny jen sobě, poněvadž nežily jen pro sebe; jedny ať vykoupí své rodiče, jiné své bratry.“³ Z toho důvodu také toužila Paulina, aby dívky její zvolily si panenství, chtějíc míti přímluvkyně u Boha, záruku požehnání pro sebe a

1 Na uvedeném místě str. 538.

2 De virginibus I, 7, 32: „Virgo Dei donum est, munus parentis, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cujus quotidiano sacrificio vis divina placatur. Virgo individuum pignus parentum, quae non dote sollicitet, non emigratione destituat, non offendat injuriis.

3 Tamtéž II, 2, 16.

pro svůj dům. Vzpomeňte si, dívky, praví jim, koho si zvolil Pán za matku svou, když na svět chtěl přijíti. Spásu světa přinesl, sestoupiv na svět skrze pannu, a napravil poklesek ženy porodem panny. I vaše neporušenost vyprosí mi odpuštění za mé omyly a chyby. Považte, jaké dobro je panenství. Je jisté, že jsem opuštěná, bez pomoci. Ale zůstanete-li tak, nebudu hledati pomoci u nikoho. Postačí mi koruna vaší neporušenosti. Kdo by nenazval pak šťastnou tu, kterou nyní mají za ubohou? Kdo mne, matky tolika panen, nebude ctíti? Kdo nebude v úctě míti domu čistoty? ¹

Vidíme, že panenství bylo chápáno jako čisté, svaté pokání, kterým mělo býti napraveno, co hřích zkazil. Ovšem i manželství může býti a je často velkou obětí, ale nikdo nevyhledává manželství jako oběti, kdežto, kdo si panenství volí, myslí zároveň na obět s panenstvím spojenou, ba mnohdy je to právě myšlenka obětovati se za sebe i za druhé, která přivedla k úmyslu zasvětit se panenské čistotě. A je velkým požehnáním pro lidstvo víra, že pokáním možno zadost učiniti za vinu, která člověka tíží a deptá.

A kdo by chtěl popíratí proti svědectví denní zkušenosti, čeho sv. Ambrož tak krásně vzpomíná, že dcera v panenství žijící u svých rodičů bývá často jedinou jejich útěchou a podporou, když zestárnou? Když otci nebo matce nadejde večer života a onemocní, kdo bude lépe a nezištněji o ně pečovati než vlastní dcera, která se neprovdala? Snad mají i jiné hodné dívky, ale ty velmi často nemohou z různých důvodů rodičů vzíti k sobě a o ně se starati.² Mnozí rodiče vděčí jen své neprovdané dceři, že klidně s Bohem smíření odešli s tohoto světa. „Odstraňte tohoto anděla z domu otcovského a uvidíte, jak s ním prchají poklady požehnání a milosti, které nikdy nemohou rozlévati nad lůžkem nemocného otce a umírající matky děti v manželství žijící.“² Udržuje mír a svornost mezi zestárlými rodiči, mezi bratřími a sestrami, mezi příbuznými, kteří všichni mají své osobní zájmy. Nejednají proto matky moudře, když vtloukají dcerám od útlého mládí do hlavy hrůzu před pomýšlením, že by mohly zůstat „na ocet“, „zůstat sedět“, a mají děvče k tomu, aby si hledělo ulovit každým způsobem muže. Moudrá matka měla by v duchu býti rada, že některá z dcer chce zasvětit život svůj Kristu a při tom neopustiti otcovský dům.

1 Exhortatio virginitatis 4, 26 n.

2 F. X. Coulin — Dr. Jakob Ecker, Die Gottesbraut⁴, Freiburg i. B. 1902, 443.

Je pravda, že „staré panny“ bývají terčem vtipů a narážek. Jde-li o panny, které marně dlouhá léta toužily po vdavkách, při tom však uchovaly si svou čest, pak zasluhují našeho politování, že nedošly splnění svých tužeb a přání, nikdy však posměchu a pohrdání, zvláště když kříž svůj trpělivě nesou. Mínil-li však kdo „starými pannami“ osoby, které již od útlého mládí se zasvětily Kristu a zřekly se manželství, svému předsevzetí vždy zůstaly věrné a při tom zestárly, pak posměch ten dotýkal by se panenství, jež Kristus Pán sám doporučoval a koncil tridentský podle sv. Pavla za lepší než manželství prohlásil.¹

3. PANENSTVÍ JE POŽEHNÁNÍM PRO LIDSKOU SPOLEČNOST

Nejen do rodin, z nichž se panny zrodily, dále ještě sahá jejich vliv a působení. „Svatý je nejen darem rodičů, ale je také spásou přečetných“, těchto slov užívá Ambrož o pannách.²

• Příklad sebezapírání, tiché, radostné nevinnosti působí povznášejícím dojmem na každého, kdo přijde s takovou bytostí do styku. Zvláště je s to nadchnouti mladé lidi, aby tlumili tělesné žádosti, dokud se nerozhodnou dobrovolně buď pro manželství nebo stav panenský. Tuto posilu, kterou skýtá panenství čistotě mimomanželské, nutno zvláště zdůrazniti dnes, kdy ne padlá dívka, nýbrž ctnost je vysmívána a kdy mnohý jinoch a mnohá dívka odpírají pokušení a svodům nikoli v důsledku mravních zásad, nýbrž jen z bázně před nákazou nebo mateřstvím. Zbožné, radostné a čisté panenství projevuje dosti mravní síly, aby k ústupu nutilo šířící se vlačnost náboženskou a s ní související modlářství těla, systematické ubíjení stydlivosti a vědomě pěstovanou volnost, ba drzost ve věcech pohlavních. ♦

Čistý zjev dovede i světákově připamatovati, že člověk má jiný cíl, jiný úkol na světě, zvláště uvědomí-li si, jaký byl úkol pro veřejné blaho svěřen právě duším panickým a panenským. „Mnohé ženy chválí Písmo svaté, leč palmu zásluhy o veřejné blaho přiřklo jedině pannám,“ podotýká sv. Ambrož.³ Na jiném místě praví: „Nikomu ne-

1 Sess. 24, can. 10. 2 Expositio in Lucam 1, 29 (M. P. I. 15, 1625): „Sanctus non solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum.“

3 Exhortatio virginitatis 5, 28: „Multas feminas Scriptura divina in lucem evexit, palmam tamen publicae salutis solis virginibus dedit.“

svěřil Pán hojnějších úkolů než panenství.¹ Maria, příbuzná Mojžíšova a Áronova, o níž se domnívá náš sv. biskup, že byla pannou, jelikož se nikde nejmenuje její manžel, vede, osvícena jsouc duchem Božím, s Mojžíšem — Osvoboditelem lid izraelský přes moře ze země Egyptské (Exod. 15, 20). Maria Panna život dala Spasiteli světa. „Pro muže a ženu byl člověk vyhnán z ráje, skrze pannu spojen byl s Bohem.“² „Skrze Pannu přišla spása, aby obrodila celou římskou říši.“³ Církev nazývá apoštol pannou čistou (2 Kor. 11, 2), jako pannu předvádí nebeské město Jerusalems, do něhož nevejde nic neposkvrněného (Zjev. 21, 27), Isaiáš mluví o „panenské dceři Sionské“ (Is. 37, 22) a Velepíseň velebí s nadšením nevěstu jako zahradu uzamčenou, pramen na pečeť, poněvadž panenské lůno bylo dosud zavřeno, zapečetěno (Velep. 4, 12). Matku svou svěřil Spasitel nevinnému miláčku svému Janovi. Tyto doklady o užitečnosti panenství pro společnost lidskou uvádí Ambrož z Písma sv.⁴

Dějiny kulturní a církevní dosvědčují nám také pravdu slov Ambrožových. Vzpomeňme na kláštery, kde se hlavně soustředil život duší panenských a panických! Co vykonaly a konají dodnes pro vědu, pro misie, pro výchovu, péči o nemocné, pro náboženský život a tak i pro blaho států a národů! Příkladem řeholníků byl již mnohý k tomu veden, že obětoval své pohodlí i život manželský službě velkých vědeckých nebo vlasteneckých úkolů. Ambrož vysvětluje, proč tak pozhnaně působí duše panenské. „Kdo se totiž sám ovládá, což platí více než vládnouti jiným, toho srdce je v ruce Boží a kam Bůh chce, tam je obrácí.“⁵ Takový člověk propůjčuje se ochotně za nástroj Boží.

Snaha prospěti co nejvíce duším nesmrtelným, vede kněze k tomu, aby se zřekli života manželského a snažili se o vyšší, dokonalejší život v ustavičné čistotě. „Jaký by byl rozdíl mezi lidem a knězem, kdyby byli vázáni stejnými zákony? Život knězův musí předcházeti tak, jako předchází milost; neboť kdo jiné příkázáními váže, musí sám,

1 De institutione virginis 6, 45: „Nulli enim uberiora quam virginitati deputavit Dominus munera, sicut Scriptura nos edocet.“

2 Epist. 53, 33 (16, 1249 n).

3 De virginitate 7, 36: „Ex ipsius igitur orbis terrarum usu non inutilis virginitas existimatur, praesertim cum per virginem salus venerit, orbem fecundatura Romanum.“ 4 Exhortatio virginitatis 5, 28—33.

5 De fuga saeculi 6, 35, (M. P. I. 14, 614): „Qui enim se ipsum regit, quod pluris est quam aliis imperare, cor ejus in manu Dei est, et quo Deus vult, convertit illud.“

co zákon káže, zachovávatí," praví Ambrož.¹ A jinde opět dí: „Musíme býti vzorem jiným nejen v jednání, nýbrž i v řeči, čistotě a ve víře.“² Příklad panen působil na služebníky oltáře a posiloval přesvědčení, že manželský život neodpovídá ideálnímu životu kněžskému a že by bylo nevhodné, aby laikové překonávali v životě mravním kleriky.³

Tak Origenes praví: „Zdá se mi, že jen ten má přinášeti oběť, kdo se zasvětil neustálé a trvalé čistotě.“⁴ A Eusebius: „Sluší se, aby ti, kdo jsou posvěceni a zaměstnání službou Boží, zdržovali se od té doby obcování se ženou.“⁵ Celibát kněží taktéž hlásá Epifanius,⁶ Jan Zlatoústý,⁷ Řehoř Nyssenský.⁸ Sv. Ambrož připomíná kněžím svým čistý život v bezženství jako povinnost: „Víte, že máte vykonávati službu neporušenou a neposkvrněnou, která nesmí býti dotčena obcováním manželským, vy, kteří jste přijali milost svaté služby nevinni a stydliví, vzdálení jsouce svazku manželského? Nepřecházím mlčky této okolnosti, poněvadž na mnohých odlehlých místech zplodili děti ti, kteří zastávají službu Boží nebo i úřad kněžský. Jednání své obhajují starým zvykem z doby, kdy se oběť přinášela v určitém pořadí dnů. A přece, jak čteme ve St. zákoně, posvěcoval se i prostý lid po dva nebo tři dny, aby čistý přistupoval k obětem (Exod. 19, 10), a pral své šaty. Když toto se zachovávalo, šlo-li o předobraz, co se má teprve díti, jde-li o pravou oběť? Uč se, knězi a levito, co znamená práti šaty, abys s čistým tělem slavil tajemství. Když lid nesměl přikročiti k oběti, dokud se neumyl, ty se odvažuješ s neočištěnou myslí a s poskvrněným tělem za jiné se modliti a jiným přisluhovati?“⁹ Aby na povinnost kněžskou, zachovati se čistým a neposkvrně-

1 Epist. 63, 64 (M. P. I. 16, 1258). 2 De officiis ministrorum II, 19, 96.

3 Dr. Josef Müller, Das sexuelle Leben der christlichen Kulturvölker, Leipzig 1904, 65.

4 Origenes, In Numeros Homilia XXIII, 3 (M. P. gr. 12, 749): „Unde videtur mihi quod illius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti et perpetuae se devoverit castitati.“

5 Eusebius, Demonstrationis Evangelicae lib. I, c. IX, Nr. 33 (M. P. gr. 22, 82): „Verumtamen eos, qui sacrati sint, atque in Dei ministerio cultuque occupati, continere deinceps seipsos a commercio uxoris decet.“

6 Epiphanius, Adversus haereses, lib. III, tom. II, 21 (M. P. gr. 42, 823).

7 Joannes Chrysost. ve spisech „De virginitate“ a „De sacerdotio“ (M. P. gr. sv. 48).

8 Gregorius Nyss. v díle „De virginitate“ (M. P. gr. sv. 46).

9 De officiis ministrorum I, 50, 248 (M. P. I. 16, 105).

ným upozornila, „církev každý den ve čtení z posvátných knih a spisů kněží velebí čistotu a neporušenost“.¹

Ve svém přesvědčení, že povolání kněžskému sluší život v bezženství, zůstala církev katolická důsledná, ačkoliv musela pro toto stanovisko zakusiti nejprudší bouře. Byli jsme toho svědky v posledních dobách, kdy se u nás šířilo heslo: „Celibát jest přežitým, neosvědčeným ustanovením církve. Kdysi mohl míti snad jakýsi smysl neb význam (měl-li jej vůbec), ale dnes ho už nemá.“² Nesplnilo se však přání: „Kéž osvědčí se i zde prorocké slovo Kolárovo: Co sto věků bludných hlodalo, zvrtně doba.“³

Zajímavé je stopovati, přiřkl-li Ambrož pannám úkoly charitativní, které tvořily později a tvoří dodnes jedno z hlavních poslání života klášterního. I tohoto úkolu panen, k němuž nutně vede silná vůle duší panenských a láska k Bohu a bližnímu, se Ambrož dotýká a vidí v něm nejlepší obranu svaté víry. „Nic nedoporučuje,“ praví krásně Ambrož, „tak křesťanskou duši jako milosrdenství.“ Skutky křesťanského milosrdenství zachraňují tělesný život bližního, ale získávají i jeho duši pro život věčný a zajišťují dárci hojnou odměnu u Pána.⁴

Ambrož vzpomíná panen žijících v Bologni ve společném domě, „svatyni čistoty“, v počtu jen dvaceti, ale přinášející stonásobný užitek. Tu oslavují duchovními zpěvy Pána, prací rukou svých zajišťují si živobytí a podporují štědře i jiné.⁵

Lásku k chudým a milosrdenství považuje Ambrož za přední ctnost panny Bohu zasvěcené. Obraz panny vidí ve včeličce. Jako včelka, tak má býti i panna „pracovitá, čistá, zdrželivá“. Pracovitá, nejen ve svůj prospěch, ale aby přispěla nuzným a strádajícím. Z majetku svého má podporovati chudé, v nichž má viděti své bratry a sestry. „Buď bohatá, ale pro chudé, aby ti, kteří mají tutéž přirozenost jako ty,

1 Epist. 63, 10 (M. P. I. 16, 1243): „Et ideo Ecclesia quotidie in lectionibus sacris, in sacerdotum tractatibus laudem pudicitiae, gloriam integritatis personat.“

2 „Právo národa“, Olomouc, II (1919), 20.

3 Tamtéž 23. — Viz též dr. Frant. Cinek, K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918—1925, Olomouc 1926, 45.

4 De officiis ministrorum I, 11, 38. 39 (M. P. I. 16, 38): „Nihil tam commendat Christianam animam quam misericordia. Tu nummum largiris, ille vitam accipit . . . Beatus plane, de cuius domo nunquam vacuo sinu pauper exivit; neque enim quisquam magis beatus, quam qui intelligit super pauperis necessitatem et infirmi atque inopis erumnam. In die iudicii habebit salutem a Domino, quem habebit suae debitorem misericordiae.“ 5 De virginibus I, 10, 60.

byli účastni také tvého bohatství."¹ V tom spočívá vnitřní štěstí člověka, dovede-li srdce své odpoutati od bohatství, kterým oplývá, ať již je velké nebo malé, a dává-li rád z toho, co má, chudým a snaží-li se prací a přičinlivostí svou usušiti slzu strádajících. „Ovoce tvé práce je poklad pro chudého, a jsou-li to pouze dvě mince, je to daň toho, který je dává."²

Láska k Bohu a bližnímu pudí panny, aby nejen pro hmotnou bídu spolubližního měly citlivé srdce, ale aby získaly pro své ideály také jiné duše. Poznají-li proto některou dívku, která touží po dokonalosti a cítí náklonnost ke stavu panenskému, vyhledávají ji, aby ji získaly pro Krista. A není větší pro ně radosti, než když některá dívka se dobrovolně rozhodne zasvětit život svůj nevinnosti. Pak s jásotem ji přijímají do svého sboru.³

♦ Zvláště blahodárně působí panny na své okolí upřímným, laskavým, mírným a vážným slovem, prostým trpkostí, a tak šíří kolem sebe pokoj a spokojenost.⁴ To jsou úspěchy panen! „Neznají panny tíže lůna, bolestí porodu a přece mají četnější potomstvo zbožné mysli,"⁵ vidouce vzor v církvi svaté, panně neporušené, a zároveň na potomky bohaté. Zastíněna Duchem svatým, porodila nás církve svatá jako panna bez bolestí a bez veškerého porušení a živí nás plna moudrosti mlékem svého učení.⁶

Krásně shrnuje Ambrož ctnosti panny, jimiž má svítiti a jiným předcházeti, v tato slova: „V srdci buď pokora, ve slovech míra, vůči všem stydlivost, láska k příbuzným, ke strádajícím a chudobným milosrdenství: co je dobré, ať podrží, od každého zdání zlého ať se vzdaluje: sestoupiž na ni požehnání umírajícího a ústa vdovina ať jí blahorečí."⁶ Čteme-li tyto úkoly, které sv. biskup pannám vytkl, připadá nám, že Katolická akce, jež hledá mezi laiky pomocníky v práci pro

1 Tamtéž I, 8, 42: „Dives igitur esto, sed pauperibus: ut naturae participes tuae, participes sint etiam facultatum."

2 Tamtéž I, 9, 54. 3 Tamtéž I, 10, 61.

4 Tamtéž I, 8, 40: „Partus virginis fetus est labiorum, expers amaritudinis, fertilis suavitatis."

5 Tamtéž I, 6, 30 n: „Non uteri onus notum, non dolor partus: et tamen numerosior soboles piaie mentis, quae omnes pro liberis habet."

6 De Institutione virginis 17, 112: „Sit in corde simplicitas, in verbis modus, erga omnes pudor, pietas erga propinquos, circa egenos et pauperes misericordia: quod bonum est teneat, ab omni specie abstineat mala: veniat super eam benedictio morituri, et os viduae benedicat eam."

prohloubení a upevnění života náboženského, nenajde lepších spolupracovníků než právě v řadách panensky žijících duší.

Uvedli jsme v hlavních rysech, jak pohlížel Ambrož na užitečnost panenství pro jednotlivce, rodinný život a společnost. Stačí to však, abychom poznali, že je neodůvodněna výtky, jako by se nepodařilo staré církvi křesťanské zařadit život podle evangelických rad do celkového sociálního organismu. Sv. Ambrož, význačný představitel této církve, vhodně poukazuje na krásu výstavby církve a společnosti lidské, která potřebuje nejen lidí udržujících manželským plozením pokolení lidské, ale také těch, kteří se věnují zájmům duchovním a umravňování a vzdělávání společnosti. Aby těmto potřebám bylo vyhověno, dává Prozřetelnost Boží lidem různé náklonnosti a volá je do různých stavů.

Zářných vzorů obětavosti a mravní síly potřebuje život lidský vždycky. Míní-li prof. Krejčí,¹ že normální vývoj kulturní a mravní nevyžaduje žádných obětí, že v normálních okolnostech jsou jen povinnosti, které musí plnit stejně každý člověk; že v normálních poměrech netřeba žádati obětí vlastního blaha, pokud je podmíněno uspokojením pudu pohlavního; že v normálních poměrech není bezženství žádnou obětí anebo i zbytečnou obětí, přinesenou v zájmu celku — těžko říci, kdy tyto normální poměry jsou, kdy by nepotřeboval manželský a rodinný život i společnost lidská, zvláště její členové v chudobě, nemoci, opuštěnosti a utrpení žijící, užitku a požehnání, jehož se jim dostává právě od duší panických a panenských. A těžko je také srovnati se zkušenostmi kolem nás, že „není ani jediné činnosti, směřující ku blahu obecnému, ani jediné činnosti podnikané ve jménu státu nebo národa nebo společnosti vůbec; není ani jediného povolání ani zaměstnání, jež by nemohlo býti vykonáno se stejným výsledkem od ženatých jako od svobodných“.²

1 Positivní etika, 336. 2 Tamtéž 337.

IX

NÁMITKY PROTI PANENSTVÍ

Mnohé z námitek uváděných proti panenství jsme již podle svatého Ambrože přivedli na pravou míru. Ale jest potřebí ještě na některé upozorniti, abychom poznali, že sv. Ambrož neodpíral sluchu pochybnostem a důvodům protivníků a nevyhýbal se dáti na ně odpovědi.

! Odpor proti panenství zakrývali mnozí předstíraným zájmem o blaho lidstva.¹ „Slyšel jsem totiž,“ praví náš sv. biskup, „že říkali někteří: zanikl by svět, vymřelo by lidské pokolení, manželství by bylo ohroženo.“ S podobnou námitkou bojoval Jovinian a v novější době opakoval ji Jean Jacques Rousseau (1712—1778).² Námitka je tak pošetílá, že je zbytečné se s ní zabývati. Vymřelo by lidské pokolení, kdyby všichni lidé žili v bezženství, kteréžto možnosti se jistě vážně nikdo neobává, nezhyne však pokolení lidské, když malý zlomek lidstva dobrovolně se manželského života zříká. Vždyť „panenství je povoláním ne mnohých, manželství pak všech“.† Proto odbývá tuto námitku sv. Ambrož krátce otázkou: „Táži se, kdo hledal ženu a nenašel jí?“²

! „Míní-li někdo, že se zaslíbením panen lidské pokolení zmenšuje,“³ toho poukazuje sv. biskup, jak jsme již slyšeli, na zkušenost celého světa, dosvědčující pravý opak.³ Ostatně námitka zdá se předpokládati názor, že všichni lidé jsou povinni přispívati k rozmnožení pokolení lidského plozením dětí. Ironicky odbývá sv. Ambrož tyto starosti o početnost pokolení lidského. ! „Kdo zakazuje panenství, ten ať tedy také zakáže, aby ženy žily čistě, poněvadž častěji mohou poroditi nezdrželivé. Ať žádná nezachovává věrnost muži, odcestoval-li, aby neumenšila počet budoucích svých dětí a neprůmeškala věku, kdy může častěji roditi.“⁴

! Nelze se ani odvolávati na Písmo sv. a ze slov, které Stvořitel řekl prvním lidem: „Rostte a množte se!“ (Gen. 1, 28) odvozovati příkaz daný všem lidem, aby vstoupili v manželství.† Slova ta nejsou zákonem božským, který by nemohl býti zrušen nebo odvolán zákonem

1 De virginibus I, 7, 35: „Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium.“

2 De virginitate 7, 35. 3 Viz str. 104. 4 De virginitate 7, 37.

lidským, nýbrž jsou požehnáním, kterým Bůh dal prvním rodičům schopnost a sílu dáti život dětem. Pokud pak obsahují slova ta příkaz, jsou řečena celé společnosti lidské, člověku jako pojmu rodovému, nevztahují se na jednotlivce, jak ostatně dostatečně vysvětlují slova Kristova, který v bezženství z důvodů vyšších zvoleném vidí vznešený, bohumilý stav. Co se však poroučí celé společnosti, nemůže býti splněno od každého jednotlivce, poněvadž často zachovávaní jednoho příkazu znemožňuje dodržení příkazu jiného. Nemá proto žádné průkazné síly, odvolávají-li se starší odpůrci panenství jakož i pozdější, na př. v době reformace Filip Melanchton, na tato slova Písma sv., podobně jako je nesprávné poukazovati na zákon přirozený, jako by silou pudu pohlavního ukládal povinnost mohutnosti pohlavní užívati a pud ukájeti tak, jako je nutno utišiti pocit hladu nebo žízně. Není také manželství jediným prostředkem proti nutkání pudu pohlavního. Mimo jiné prostředky, jako na př. přirozenou pevnost vůle a modlitbu, poskytuje, jak bylo ve stati o prostředcích ku ochraně čistoty uvedeno, náboženství křesťanské ještě jiné, velmi účinné prostředky.¹

Žádostivost přirozená svědčí o užitečnosti a čestnosti aktu manželského, nedokazuje však nikterak povinnosti uložené jednotlivcům přírodním zákonem. Kdyby byla pouhá žádostivost známkou povinnosti, pak by zde byl příkaz bezuzdné vášně. Či chtějí ti, kteří s takovými důvody přicházejí, tvrditi, že i nedospělí, kteří pro manželství ještě nejsou zralí, ale pociťují již oheň vášně, jsou povinni poslouchati nutkání přírody, nebo že muž je povinen porušiti manželce slíbenou věrnost s cizí ženou, k níž cítí hlas přírody? A kolika lidem, i když dospěli, ukládá příroda sama fysickou i mravní nutnost bezženství! Nelze proto mluvit o mravní povinnosti každého člověka vejíti v manželství a nemožno tvrditi: „Manželství je jako všeobecná branná povinnost; kdo je schopen, musí tam; musíme tam všichni“ a označovati jako neslučitelné s pojmem mravní povinnosti, aby člověk sám o své újmě a z vyšších důvodů se rozhodoval buď pro manželství nebo bezženství.² Ani okolnost, že lidské tělo je obdařeno pohlavním údem, neznamená, že člověk jest povinen užívati ho k ukojení pohlavní žádostivosti. Člověku je dána pouze možnost údu užívati, není mu však uložena povinnost, poněvadž je třeba ještě svobodného souhlasu jiné

1 Srov. též dr. Josef Kachník, *Ethica socialis*, Olomucii 1909, 20.

2 Prof. dr. Frant. Krejčí, *Positivní etika*, 336.

osoby, má-li se podle vůle Stvořitelovy užívatí řádně pohlavní schopnosti.

Ostatně je divné, že právě ti, kteří chtějí sobě a jiným namluviti, že lidé vedoucí panický nebo panenský život zmenšují počet lidského pokolení a zdržující se pohlavního styku mrzačí lidskou přirozenost, že právě tito lidé ve jménu klamně eugenese, t. j. zdraví lidského pokolení, chtěli by nesčetný počet ubožáků vyloučiti z možnosti ploiditi děti anebo že si nestěžují, když tolik mužů jest nutno zdržovati se užívání pohlavní své síly, jelikož pracují vzdáleně od svých žen v závodech, v továrnách, v dolech a pod.¹

¶ Připraví-li panenství společnost lidskou o několik jednotlivců, pak to zase nahradí mnohonásobně jinými skutky pro blaho společnosti, jak bylo již vzpomenuto ve stati o užitečnosti panenství. Nejlepší důkaz podává nám pravda, že skrze Pannu přišla spása, aby nový život dodala celému světu. ¶ Kde ovšem chybí vyšší cíl a vznešenější účel panenství, kde ne láska k Bohu a bližnímu, nýbrž chladná vypočítavost zdržuje od manželství, tam nutno ovšem jinak souditi. Sobeckost, zbabělost, pohodlí vzdalující člověka od manželství, nesmí se zaměňovati se stavem panenství. ¶

A co praví sv. Ambrož na námitky, že panenství ohrožuje manželství, jelikož se znemožňuje jinochům vstoupiti ve stav manželský, dovoluje-li se dívkám skládati sliby čistoty? Těm, kteří zastávají mínění, že nutno z těchto důvodů panenství zamítati, praví: „Musíme zjistiti, kdo jsou to, kteří tak mluví. Ti, kteří mají ženy, anebo ti, kteří žen nemají? První nemusejí se báti, neboť jejich manželky již nemohou se státi pannami, druzí ať se neprozrazují sami ke své škodě, že doufali ve sňatek jen s tou, která se nechce vdáti. Či snad otcové, starostliví o sňatek svých dcer, těžce nesou, že se panny vážou slibem panenství? Ani ti nemají se co báti... Bude-li méně vdavek chtivých dívek, tím spíše budou jejich dcery vyvoleny.“³

Není se ani co obávati veřejných rozbrojů, válek a bojů, jestliže některé dívky si zvolí stav panenský. Kdo byl kdy zabit proto, že si dívka zvolila panenství? táže se sv. Ambrož. Nikdo! Než pro svazky manželské povstávají boje, aby bylo pomstěno cizoložství a potrestán únosce ženy. Zřejmě má zde na mysli Ambrož válku trojskou,

1 Josephus Ubach S. J., *Compendium theologiae moralis*, Friburgi Brisg. 1926, I, 166; Viz také „Eugénisme, Stérilisation, Leur valeur moral“, Paris 1929.

2 De virginitate 7, 36. 3 Tamtéž 7, 38.

k níž zavdal příčinu únos Heleny Paridem, jak vypravuje Homér. Byl mu znám také zákon římský (Lex Julia de adult.), který dovoloval otci usmrtiti dceru i jejího svůdce na místě, kde byli dopadeni při cizoložství. Podobné právo měl i muž. „Takové zjevy byly vždy státům na škodu. Pro posvátnou pannu však nikdo nebyl odsouzen, poněvadž čistota se neudržuje hrozbou a trestem, ale rozmnožuje ji zbožnost a chrání ji víra.“¹

Jiní opět namítají, že by dívky měly přijímati závoj panenský až v pozdějším věku. Také i já, připouštím sv. biskup, souhlasím s tím, že je povinností knězovou dbáti, aby dívky nepřijímaly závoje nerozvázně. Ať dbá kněz věku, ale věku víry a stydlivosti. Ať si všímá, je-li zralá stydlivost, je-li vyzkoušena vážnost, jsou-li mravy osvědčené, je-li zajištěna ochrana matčina. Která dívka nevykazuje všech těchto předpokladů, budiž její zasvěcení odloženo, neboť jest mladá ne tak věkem, jako svými mravy. Nevylučuje se tedy útlejší věk, ale zkouší se duch. Každý věk je způsobilý pro službu Boží. Ctnost není přídavkem věku, nýbrž věk ctnosti.²

● Nechybělo ani za dob Ambrožových hlasů, ozývajících se i dnes, že vnitřní boje, jež musí panice a panna probojovati, spalují energii, jež by se dala jinak užitečněji využít, a ničí radost ze života. Slyšeli jsme již často, že svatý biskup se nikterak netají s útoky vášně na duši panenskou, připodobňuje vášně divokým koním, které se vzpírají, trhají vozem, na němž sedíme, ohrožují jeden druhého a přivádějí nás do nebezpečí. Jako možno jen tehdy bezpečně v cestě pokračovati, ovládnou-li koně obezřelý vozká a je uklidní, tak nenabude vnitřního klidu člověk leč sebekázní a sebezáporem.³ Není většího vítězství, nežli zvítěziti nad žádostmi těla. Vytoužený ráj je v nás. Aby mohly kvéstí vonné květy, musíme zadusiti plevel. Čistota osvobozuje ducha od neklidu, obveseluje duši, povznáší křídla duše k nebi, je kvetoucí růží uprostřed těla a duše, naplňující celý dům líbeznou vůní. ●

Nelze tvrditi, že by podobných bojů nebylo v manželství. Jsou! A mnohdy snad ještě prudší a bolestnější než v nitru člověka svobodného. Nenalézají-li žádostivost svého ukojení pro nemoc, neschopnost nebo chladnost manžela nebo manželky, pak působí těžké a bolestné boje, které dovedou zakalit vysněné štěstí v manželství. Žije-li duše

1 Tamtéž 7, 35.

2 Tamtéž 7, 40: „ . non virtutem aetatis appendicem dicimus, sed virtutis aetatem.“ 3 Tamtéž 15, 95 n.

panenská, jak je k tomu naváděna, vystříhá-li se všeho, co smyslnost dráždí, a užívá-li prostředků doporučených, hlavně nadpřirozených, nepocítí vnitřních rozporů, naopak právě panenský život překonává rozpor v nitru našem, sjednocuje naše síly a naplňuje nás čistou radostí ze života.

A tak dovedl Ambrož vyvrátiti námitky proti životu panenskému, které byly pronášeny z odporu proti zdržlivému životu od lidí, kteří jinak byli méně úzkostliví, když šlo o čistotu a věrnost v životě manželském, jak se podobně ukázalo také v době Lutherově a projevuje neméně nápadně i za dnešních poměrů. Církev chráníc panenství postavila také pevnou hráz proti útokům na nerozlučitelnost a posvátnost stavu manželského, kdežto nauka a prakse odpůrců panenství vedla k znesvěcení života manželského, neboť „jak je možna opravdová chvála manželství, kde se nepřiznává sláva panenství?“¹

1 Epist. 42, 3 (M. P. I. 16, 1172): „Quae potest laus esse conjugii, si nulla virginitatis est gloria?“

OCENĚNÍ AMBROŽOVA DÍLA

Činnost Ambrožova vyvolává v nás v každém směru mohutný dojem. Uprostřed tehdejšího rozbouřeného světa stál svatý a učený biskup milánský podle svědectví vrstevníků jako pevný sloup a nedobytná tvrz, ochraňující nejen církev milánskou, nýbrž celou církev západní. Výstižně jej charakterisuje sv. Augustin: „muž Boží, katolík, velmi udatný ochránce katolické pravdy proti bludařům až do nebezpečí prolití krve . . . rozhodný vojín Kristův a věrný učitel církve,¹ jehož ctím jako otce, neboť mne zplodil v Kristu Ježíši skrze evangelium jehož vliv pro katolickou víru, pevnost, práce, nebezpečí v skutcích i řečech jsem sám poznal a se mnou neváhá velebiti svět římský“.² Nevíme, máme-li se více podívat na jeho vědomostem při obhajování katolické víry, jeho obratnosti a obětavosti ve vykonávání biskupského úřadu, či jeho zbožnosti a zanícenosti pro ctnostný život.

Veliký tento učitel církve západní horlil pro spasení nesmrtelných duší a právě život panenský jevil se mu jako nejjistější cesta ke spáse a jako největší ozdoba i přednost katolické víry a života církevního. Z jeho pera vyšlo, co nejpěknějšího o panenství bylo napsáno. Doznává to i přísný kritik jeho literární činnosti sv. Jeronym. Vzpomíná knih, které „náš Ambrož psal nedávno své sestře“, a praví: „Projevil v nich tolik výmluvnosti, že shledal, vyjádřil a uspořádal vše, co se dá ke chvále panen říci.“³ Nořil síť ctnosti panenské do hlubokých vod t. j. do duší provanutých hlubokou věrou a bázní Boží,⁴ aby co nej-

1 S. August., *Contra Julianum Pelagianum* II, 9, 32 (M. P. I. 44, 695 n): „Homo Dei, catholicus, et catholicae veritatis adversus hereticos usque ad periculum sanguinis defensor acerrimus . . . ille strenuus Christi miles, et Ecclesiae fidelis doctor . . .“

2 Tamtéž I, 3, 10 (M. P. I. 44, 645): „ . . . quem veneror ut patrem, in Christo enim Jesu per Evangelium ipse me genuit, cujus pro catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, sive operibus sive sermonibus et ipse sum expertus, et mecum non dubitat orbis praedicare Romanus.“

3 S. Hieronymus, *Epist.* 22, 22 (M. P. I. 22, 409).

4 *De virginitate* 19, 123: „Ibi ergo altae aquae, ubi Christus est, hoc est fides. Altae aquae, quae timent Dominum . . .“

více duší získal pro ideál panenský a tak otevřel tehdejšímu světu prameny duchovní záchrany, zdroj posvěcení a omlazení křesťanského života. Nedal se odvrátiti ani velikou nepřízní a silným odporem lidí jen pozemsky smýšlejících, kteří chtěli znemožniti zdárný výsledek práce. Spoléhal na zvláštní pomoc Boží a stejně s ním smýšlející pomocníky.¹ A nemýlil se. Mnoho duší odvrátilo se od svůdných rozkoší tohoto světa a projevilo touhu jíti příkřejší, ale jistější životní cestou, spasiti svou duši a zářným příkladem svítiti i jiným v temnotách lidského kolísání. Přiznává to sám, když dí: „Nyní učí svatí kněží čistotě a přečetné vzory panenské neporušenosti září jakýmsi nadzemským světlem.“²

Jako sděloval sv. Jeronym své myšlenky četnými listy, tak používal k tomu sv. Ambrož opět kázání. Ve století 4. bylo kazatelské umění ve značném rozkvětu, jak o tom svědčí velmi četná kázání z té doby zachovaná. Mimo homilii, původní to způsob duchovního řečnictví, vyskytují se kázání t. zv. tématická, v době dřívější celkem řídká. Bohatý vývoj posv. obřadů, svátky svatých, různé příležitosti související s pokřtěním veřejného života, to všechno přispělo k tomu, že v kázáních začala převládat jednotnost myšlenky, přehlednější rozdělení, které podávalo možnost využití řečnického umění starých Římanů. Tak zvolil si sv. Ambrož za různých příležitostí panenství za předmět svých kázání, líčil jeho krásu, poměr k manželství, vyvracel námitky. Shodovalo se to úplně i s jeho praktickým duchem, který neměl záliby ve filosofických úvahách, nýbrž klonil se k praktickým otázkám života křesťanského. Výborná průprava ve školách starých římských rétorů, nadání a příjemnost přednesu dopomohly mu ke slávě největšího kazatele IV. stol. na západě.³

Úspěch kázání upevnil a zvýšil Ambrož tím, že je vydal knižně. Je opravdu podivné, že svatý biskup při tolikeré práci ve svém duchovním úřadě a při různých státnických posláních měl ještě tolik času, že mohl napsati řadu knih, zvláště když mu jako bývalému státníkovi bylo doplňovati mezery bohovědných vědomostí. „Stalo se, že jsem začal dříve učit jiné než sebe. Musím tudíž současně učit sebe i druhé, poněvadž jsem se k tomu nedostal, abych se byl nejdříve sám učil.“⁴ Spisy své diktoval částečně písařům, z části je však psal

1 Tamtéž 20, 129. 2 Liber De benedictionibus Patriarcharum 3, 12 (M. P. I. 14, 710). 3 Otto Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur,² III, 23.

4 De officiis ministrorum I, 1, 4 (M. P. I. 16, 27): „Ego enim raptus de tribunali-

také sám a to zvláště v noci, kdy nechtěl jiných obtěžovati. Některé věci nediktoval i proto, aby je mohl důkladněji promyslet. Důkladněji totiž uvážíme, co vidíme napsáno, než co při diktování pouze slyšíme.¹ Poněvadž při rychlé práci úprava spisů potřebovala ještě vypilování, posílal Ambrož práce své před jejich vydáním biskupu Sabinovi do Placentie, aby je prohlédl a opravil.² Málo kázání o panenství vydal beze změny původního znění. Přepracoval je a spojil některá kázání a pak teprve je odevzdal veřejnosti. Někdy byly také promluvy s vědomím nebo i bez vědomí kazatele napsány a rozšířeny rychlopisci (ταχυγράφοι, δέσυγράφοι).³

Knihy sv. Ambrože o panenství jsou psány s mladistvým nadšením, slohem poutavým a květnatým. Nenucené a příjemné úvahy, krásná líčení přírody, časté vypravování ze života zvířat (koní, včel, žab atd.) poutá mysl čtenářovu a činí obsah snadno srozumitelným. Výraz slovní je svérázný, vážný, odměřený, energický, někdy i směle rázný, prozrazující důstojnost, sílu, odvážnost velké osobnosti. Sv. Jeronym brání se proti výtkám, že zlehčuje manželství, a praví, že nic jiného neříká o manželství leč to, co pronesl „krátce a výstižně“ Ambrož ve své knize „O vdovách“.⁴

Srovnáváme-li jednotlivé spisy Ambrožovy o panenství, poznáme, že nejlepší z nich je spis *De virginibus*. V díle *De virginitate* projevuje se hodně obranný ráz spisu a dojem některých částí není tak živý jako v prvním díle. Snad je toho příčinou někdy hledaný výklad některých míst Písma sv., zvláště Velepísně. Platí to i o jiných dvou spisech, jichž obsah byl na začátku této práce také uveden. Jednotlivé knihy tvoří svým obsahem celek, jehož části spolu logicky souvisejí. Jedině je těžko vystihnouti, jak souvisí první hlava spisu *De virginitate* s obsahem dalších hlav.

Velmi časté citování řeckých a římských klasiků a četné narážky na jejich spisy prozrazují prameny velikého vzdělání Ambrožova. Znal úplně Vergilovu „*Aeneidu*“ a „*Georgica*“, básně Ovidovy, Terentiovy, *bus atque administrationis infulis ad sacerdotium, docere vos coepi, quod ipse non didici. Itaque factum est ut prius docere inciperem, quam discere; discendum igitur mihi simul et docendum est; quoniam non vacavit ante discere.*“

1 Epist. 47, 1 n (M. P. I. 16, 1199). 2 Epist. 48, 1 (M. P. I. 16, 2001).

3 Srov. *Hexaameron* V, 12, 36 (M. P. I. 14, 236).

4 Hieronymus, Epist. 48, 14 (M. P. I. 22, 504 n): „*Universa quae nos de virginitate ac nuptiis lato sermone diffudimus, ille brevi arctavit compendio, in paucis multa comprehendens.*“

Homérovy, spisy Ciceronovy a dovedl jich velmi vhodně při kázáních použití. Znalost řečtiny umožnila mu sáhnouti po řeckých pramenech bohovědných, když musel své náboženské vědomosti doplňovati. Studoval pilně řecké spisovatele, hlavně spisy Klementa z Alexandrie, Origena, Basilia, Didyma a židovského hellenisty Philona. Patří částečně mezi ty latinské spisovatele, kteří učinili myšlenky řeckých spisovatelů přístupnými theologii latinské, jako n. p. Hilarius z Poitiers, Jeronym, Rufinus, Marius Viktorinus.¹

Velmi vlivně působil, pokud jde o názor na panenství, na Ambrože Klement Alexandrinský, praktický duch, který neprobíral jen spekulativně otázky náboženské, nýbrž se snažil zásady života náboženského a mravního také uskutečniti v životě křesťanů, jsa při tom první v církvi z těch, kdož se pokoušeli vědecky o soustavu etiky. Dokonalosti nedosáhne podle Klementa člověk jen útekem před zlem, ani skutky dobrými, pouze z bázně anebo v naději na odměnu konanými. Praktický prostředek dosáhnouti dokonalosti vidí Klement v dobrých skutcích konaných pro jejich dobro a z lásky k Bohu.²

Klementu Alexandrinskému tanul dále na mysli mravní ideál Philonův a stoiků ἀπάθεια = býti prost veškeré vášně, naprosté ovládnutí žádostivosti, které vylučuje jednati z pohnutek smyslných. Tento cíl mravního vývinu je hodný úplně i křesťana, ano v křesťanství dostává se mu plného smyslu. Bůh je vskutku ἀπαθής, prost vášní. Spasitel je dokonalý odlesk Boha Otce. Je také prost všech vášní, a kdo jej chtějí následovati, musejí se cvičiti, aby nepodléhali žádostivosti. Mohlo by se zdáti podivným, že Klement alexandrinský nedoporučuje zřejmě panenství, ale podivuje se jen svatosti manželství. Leč jeho zdánlivě indiferentní stanovisko k panenství bylo úmyslné, chtěl se varovati všeho, čím by snad se vydával do nebezpečí podezření, že podporuje vědomě tehdejší nechuť k manželství a k dítěti, která ovládla římskou říši a stávala se pro vzrůstající pokles porodů pohromou. Klement však nepřehlížel nikterak úlohu křesťanského panenství a nestavěl se nespravedlivě proti němu. Uznával vyšší jeho hodnotu, pokud se kdo rozhoduje k panenství z důvodů rozumných. V tom případě neviděl nikterak v panenství nebezpečí pro zdatnost národní. Jak jsme poznali, sdílel i sv. Ambrož toto stanovisko Klementa Alexandrinského, ba přejal od něho i upřílišněné stanovisko, že křesťan má přivoliti

¹ Bardenhewer v uvedeném spise III, 12.

² Stromata IV, XXI (M. P. gr. 8, 1342).

v manželství k souloži jen z touhy po dítěti, nikoli však z pouhé žádostivosti. Jakmile proto je účel manželské soulože dosažen a dítě počato, anebo když početí je vůbec nemožno, na př. pro pokročilé stáří manželů, má býti podle tohoto přísného názoru od manželského života upuštěno.¹

Hebrejsky Ambrož neuměl. Je to patrné na př. z toho, že se dotazoval lidí hebrejsky znajících, co znamená slovo Maria.² V exegesi Písma sv. následuje Origena, nebyl však pouhým jeho překladatelem. Nelze doslovně brát slova sv. Jeronýma: „Nevytýkal jsem ti, že libovolně používáš Origena; totéž jsem totiž činil i já a přede mnou Victorinus, Hilarius a Ambrož.“³

Spisy židovského filosofa Philona z Alexandrie byly Ambrožovi podkladem alegoricko-mystického výkladu dějepisného vypravování ve Starém zákoně, tak jako opět při výkladu Velepísně velmi rád čerpal z Hippolita, který pojímal Velepíseň obrazně jako líčení poměru Boha k jeho snoubence církvi. Některé verše vykládá již také o poměru Boha k jednotlivé duši Boha milující. Ambrož tohoto výkladu používá velmi často a je nám svědkem pro znění ztraceného komentáře Hippolitova.⁴

Písmo sv. vykládá a užívá velmi volně. Prozrazuje velkou znalost textů bible a své výklady o panenství stále proplétá příklady a naučeními z Písma. Při tom slouží výklad Písma sv. úplně cíli jeho promluv. Nestaral se o to, aby svůj exegetický postup zásadně odůvodnil a ospravedlnil, měnil bez rozpaků libovolně svá hermeneutická pravidla, nepečoval příliš o jisté a pevné zásady při výkladu a snažil se různým způsobem využití citovaného místa jako obrazu náboženského života. Neměl času a také sklonu k filosoficko-dogmatickým úvahám, jelikož byl svou povahou eticko-praktický člověk.

Starý a Nový zákon se u našeho světce shodně doplňují. Užívá se zálibou Starého zákona, který je proň podobně jako evangelium důkazem pro věrouku a mravouku křesťanskou. Byl té zásady, že se nesmí zůstatí státi u slovíčka a u písmena při výkladě, nýbrž že nutno

1 Klement Alex., *Stromata* III, XI; VI, XII. Ambrosius, *Expositio in Lucam* I, 43 (M. P. I. 15, 1631). Srovnej spis dr. Dominikus Lidner, *Der usus matrimonii*, München 1929, 50—52.

2 *De institut. virginis* 5, 33 n.

3 Hieronymus, *Contra Rufinum* III, 14 (M. P. I. 23, 488).

4 Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*,² II, 585.

vniknouti do vyššího smyslu slov. Tímto alegorickým výkladem Písma sv. kořnil Ambrož svá kázání a své spisy.¹

I když vzdělání Ambrožovo prozrazuje velkou závislost na řecké literatuře, přece dovedl dáti svým myšlenkám samostatný ráz a zachovati praktického ducha západního, který se jasně v jeho spisech odráží. Měl pochopení pro všechny stavy společnosti lidské, byl přístupný všem lidem, obyčejným i vznešeným, kteří jej v tak četném počtu vyhledávali, že se někdy nebylo vůbec možno pro nával čekajících k němu dostati.² Měl velmi citlivé srdce pro chudinu, která neměla co dáti do úst, zatím co boháči zjednávali koním svým zlatá kořyta.³ Tepal tehdejší hýřivost, vytýkal společnosti, že tak propadla bůžku mamony, že pokládá jen boháče za hodna cti.⁴ Byl obhájcem svazku manželského, ochráncem vdov a sirotek. Všechny pak vábilo k němu kouzlo jeho čisté, nevinné a pokorné duše, která budila ve svém okolí lásku a úctu k ideálu panenství.

Láska k ideálu bývá někdy příčinou přehmatů. I sv. Ambrož tu a tam příliš zdůrazňoval obtíže života manželského. Tak na př. vkládá Paulině do úst slova, jimiž se matka-vdova snaží pohnouti dítka k životu panenskému. Přílišné domlouvání matčino a její slova „Ó, kéž bych nikdy nebyla poznala stavu manželského“ působí méně příznivým dojmem pro svou upřílišněnost.⁵ Než tato nadbytečná horlivost, která se snad některého čtenáře nemile dotýká, pozbývá na strohosti a světec zjeví se nám jako velký člověk, povážíme-li nechutného stanoviska mnohých sektářů vůči ženě a manželství a vzpomeneme-li krásných výroků Ambrožových v této příčině. Ambrož neublížil posvátnosti stavu manželského, pominul-li ve svých promluvách k pannám, které se manželského stavu zřekly, světlých stránek manželského a rodinného života a líčil-li více jeho obtíže a těžké povinnosti. To mu nemůže nikdo rozumný vyčítati, nejméně jsou pak k výtkám oprávněni, kdož vychvalováním a doporučováním pohlavní volnosti jsou největšími škůdci štěstí rodinného a manželského.

Ambrož požíval úcty za všech časů. Jeho kázání a spisy o panenství vzbudily velký zájem u jeho vrstevníků, jak dokazují časté zmínky o nich v tehdejší literatuře, zvláště u sv. Jeronyma a sv. Augustina. V pozdějších dobách církve jak ve středověku, tak i za dnešní doby,

1 S. August., *Confessiones* VI, 4, 6. 2 Tamtéž VI, 3, 3.

3 De Nabuthe Jezraelita 13, 56 (M. P. I. 14, 784).

4 De officiis II, 26, 129; II, 21, 108. 5 Exhortatio virginitatis 4, 25.

nebylo a není spisovatele, který o panenství pojednává, aby nenavazoval na sv. Ambrože a nezpestřil svého pojednání hojnými citáty z jeho spisů. Sv. Ambrož zůstane povždy spolehlivým vůdcem a velkým učitelem, který správně vystihl ducha evangelia Kristova, pokud nás váže příkazem a pokud pouze dává radu. S uznáním vyslovuje se o sv. Ambroži i protestant Harnack: „I když hlásal Ambrož útěk před světem a doporučoval panenství, všímal si přece stále všech konkrétních poměrů časových a mravních potřeb společnosti. Tak se spojuje u Ambrože úzce ideál života unikajícího životu světskému s mocnou touhou po pozitivní mravnosti, spojení to, které ve středověké církvi nikdy nezmizelo, i když život rozjímavý byl stavěn nad život činný.“¹

¹ Harnack, Dogmengeschichte, III, 48. Citováno podle spisu dr. Kaspar Scholl, Jungfräulichkeit,⁵ Freiburg i. B. 1921, 180 n.

DOSLOV

Ať se soudí a mluví jakkoli, vždy bude nevinnost ctností, ctnost pak znamená sílu a statečnost. Dobré mravy budou vždy nejvyšší slávou národa i jednotlivce, poněvadž vítězství jejich bude vždy vítězstvím vyšších mohutností ducha a budou dokazovati nejpáději nezávislost a vládu ducha nad hmotou. To cítí z nás každý v hloubi svého nitra. Neboť jako pravda, tak si vynucuje i ctnost vždy úctu v srdci lidském. A po každé, kdykoliv na tomto světě plném mravní špíny se zjeví krásný obraz nevinnosti a čistoty, každý cítí, že jej ctí. V duši lidské se rodí sladké hnutí, snad s tajnou lítostí. Zdá se, že dýcháme vůni sestupující s nebe. Nevinnost je květinka rozkvetlá mezi trním a křovím. Je to lilie v údolí a pohled na ni těší a hřeje. Ó štěstí nevinnosti! Jak daleko jsi často od nás! To proto, že jsme často blíže slabosti než statečnosti a sladkost a něžnost neporušenosti mravů jsou odměnou jen vítězí energie.

† Jedná-li se o to, aby se čelilo nejhorší nemoci tohoto věku, slabosti vůle, má-li si svět opět uvědomiti, že slovo „mládí“ nesmí býti heslem a přikrývkou každé nestoudnosti, nýbrž že mládí je doba nadšení pro všechno smělé, obtížné, ideální, pak je panenství ideál, jehož my potřebujeme, a jsme šťastni, že jej máme. V panenství vidí mravouka křesťanská mimořádný prostředek k mravnímu zdokonalení a živý protest proti modernímu kultu pudů. I ti, kdož nejdou touto cestou, mají viděti, jakou cenu a jaký mravní úkol přisoudilo křesťanství přirozenosti lidské. Nestačí doporučovati zdrželivost od opojných nápojů, dokazovati škodlivost kouření a některých pokrmů a nemíti odvahy postavit se proti nejmnějším a nejnebezpečnějším pudu, bylině jedovaté, která se roztahuje a otravuje lid a duševně i mravně jej ničí. „Toužíme-li býti spaseni, chceme-li zasloužiti zdraví, pryč od chlipnosti, pryč od nemravnosti!“¹

Nebylo by moudré, kdybychom jen naříkali nad dnešními poměry, třeba připomenouti, co bylo vždy slávou a mravní silou církve katolické

¹ De virginitate 8, 44.

a vydatným prostředkem mravní obnovy lidstva, nutno poukázati na ideál panenský a budit k němu úctu a lásku a v ochranu bráti ty, kteří buď uprostřed světa neb v zátíší klášterním zvolili jej za svůj ideál. Vždyť i nekatolíci vycítují sílu, která vyvěrá z ctnosti panenství. Protestant-
ský časopis „Ethik“ doznává, že pro dorůstající pokolení jest nutna přesvědčivá, vědecky a nábožensky založená etika a je třeba hledati nových cest etické výchovy mládeže. Považuje proto za pozoruhodný zjev, že v Dolních Francích protestanté zavedli společný život řeholní (Humiliaten - Orden), jehož členové se zřekli manželství, svobody a majetku, a žijí společně v klášteře. Je sice pochybné, ob stojí-li tento pokus, ale zajímavý zjev je to jistě.¹

• Moderní etika má ovšem jen útrpný úsměv pro život panenský a panický. Není to nic divného. Sluncem taje vosk a led, ale tvrdne bláto. Podobně učení Kristovo je lehké a přístupné malým a pokorným, ale těžké a nepochopitelné myslím pyšným a příliš na sebe spoléhajícím. V dobách pak prozrazujících tolik slabosti vůle, jíž chybí i odvaha stanovit mravní zásady, které by žádaly sebezápor a odříkání, v takových dobách ovšem také se nedostává ani schopnosti posouditi správně mravní jednání jiných, jejich úmysly a jejich snahy. Naopak v takovém prostředí povstává nepochopení i odpor a nená-
vist proti všem mimořádným pokusům mravního zdokonalení a k heroickým činům. Proto také moderní etikové nevedou lidi, ale dávají se nésti proudem kolem sebe. •

Toto nepochopení nesmí nás však nikterak másti v úsudku o kráse, užitečnosti a možnosti panenského ideálu, Kristem na světě štípeného. Napomíná-li Isaiáš (Is. 1, 17), míní náš světec, zastati se vdov a sirotek, nemělo by býti dovoleno zastati se panenství? Odsoudíme snad nebo přenecháme ústrkům ty, které svůj život zasvětily nevinnosti a čistotě? Každý slušný člověk bude je míti v úctě a šetrnosti a nedá se zahanbiti pohany, kteří ctili panenství u svých oltářů a krbů.

A nejen ctíti a chrániti panenství, i podporovati máme všichni duše, toužící po životě panenském z vyšších bohumilých pohnutek a dávající přednost Snoubenci nebeskému před snoubencem pozemským. „Bylo pak vždycky zvláštní předností kněží, rozsévati símě nevinnosti a budit touhu po panenství,“² dosvědčuje krásně sv. Ambrož, a bude

1 Podle časopisu „Schönere Zukunft“, Wien-Regensburg, V (1930), str. 777.

2 De virginitate 5, 26: „semper spectavit ad gratiam sacerdotum, jacere semina integritatis et virginitatis studia provocare“.

vždycky posláním zvláště kněze, aby v plném pochopení mravního, sociálního a náboženského významu panenství stal se jeho ochráncem a podporovatelem, učil jiné správně ideál panenský posuzovati, vyvracel svým životem i slovem námitky proti němu a ukazoval, jaká životní síla pro jednotlivce a celou společnost lidskou v něm spočívá.

Majíce na mysli přednosti života panenského, jak nám je sv. biskup milánský předvádí, tážeme se jeho slovy zvláště těch, jimž téma práce této na první pohled se snad zdá nemoderní: „Nebylo tedy vhodné a správné ve prospěch panenství mluvití?“¹

1 Tamtéž 3, 12: „Non licuit ergo pro virginitate sermonem dicere?“

POUŽITÉ PRAMENY

- S. Ambrosii Opera omnia. Migne, Patrologiae cursus completus, series latina, sv. 14—16.
- S. Aurelii Augustini Opera omnia, Migne, Patrologiae cursus completus, series latina, sv. 40.
- Sv. Otce a učitele církve Aurelia Augustina, Vyznání, přeložil Mikuláš Levý, Praha 1926.
- Ballerini Antonius S. J. — Palmieri Dominicus S. J., Opus theologicum morale, sv. I.—VII., Prati 1889—1893.
- Bardenhewer Dr. Otto, Geschichte der altkirchlichen Literatur,² II. B.—1914, III. B.—1923.
- Bebel August, Žena a socialismus, podle 47. vyd. přeložil Josef Skalák, Praha 1909.
- Buchberger Dr. Michael, Lexikon für Theologie und Kirche, I. B., Freiburg i. B. 1930.
- Cinek Dr. František, K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918—1925, Olomouc 1926.
- Coulin F. X. — Ecker Dr. Jakob, Die Gottesbraut,⁴ Freiburg i. B. 1902.
- Drtina Dr. František, Úvod do filosofie, díl I., Praha 1914.
- Eugénisme, Stérilisation, Leur valeur morale. Paris 1929, „Editions Spes“.
- Foustka Dr. Bř., Slabí v lidské společnosti, Praha 1904.
- Gaietani Card. Commentaria ad Summam theol. S. Thomae Aquin., contenta in editione operum s. Thomae Aqu. jussu Leonis XIII., Romae 1882.
- Gemelli Augustinus O. F. M., Non moechaberis,⁶ Mediolani 1923.
- Geis Dr. Rudolf, Katholische Sexualethik,² Paderborn 1929.
- Grosam Dr. Josef, Die Sterilisation auf Grund privater Autorität und auf Grund gesetzlicher Ermächtigung, Linz, Theologisch—praktische Quartalschrift 1930 (83).

- Hejčl Dr. Jan, Bible česká, Knihy Starého zákona, Praha, I. sv.—1917, II. sv.—1921, III. sv.—1925.
- S. Hieronymus, Opera omnia, Migne, Patrologia latina, sv. 22—30.
- Hildebrand Dietrich von, Reinheit und Jungfräulichkeit, München 1928.
- Kachník Dr. Josef, Ethica socialis, Olomouc 1909.
— Mravní charakter, Olomouc 1930.
- Klement Alex., Stromata, Migne, Patrologia graeca, sv. 8 a 9.
- Klug Dr. I., Die Tiefen der Seele,⁴ Paderborn 1926.
- Koch Dr. Anton, Lehrbuch der Moraltheologie,³ Freiburg i. B. 1910.
- Krejčí Dr. Frant., Positivní etika, Praha 1922.
- Lindner Dr. Dominikus, Der usus matrimonii, München 1929.
- Martinez F., L'ascétisme chrétien pendant les trois premiers Siècles de l'Église, Paris 1913.
- Masaryk Dr. T. G., Otázka sociální, Praha 1898.
— O ženě, Praha 1929, Čin.
- Mausbach Dr. Josef, Altchristliche und moderne Gedanken über Frauenberuf, M. Gladbach 1910.
- Meschler M. S. J., Der Vestatempel und der Vestalenhof am römischen Forum, Stimmen aus Maria—Laach 1898 (54. B.).
- Müller Dr. Josef, Das sexuelle Leben der christlichen Kulturvölker, Leipzig 1904.
— Das sexuelle Leben der Naturvölker,³ Leipzig 1906.
— Die Keuschheitsideen in ihrer geschichtlichen Entwicklung und praktischen Bedeutung,² Straßburg 1912.
- Noldin H., S. J., De praeceptis Dei et Ecclesiae,²⁰ Oeniponte 1930.
- Novák Dr. Frant. Xav., C. SS. R., Kněžské problémy, Vídeň 1912.
- Oberdörffer P. Dr., Die schöne Tugend,⁴ Köln 1924.
- Pasteau Dr. O., Étude médicale sur la chasteté chez l'homme, Paris 1928.
- Prümmer Dom. M., O. Pr., Manuale theologiae moralis,⁵ tom. II., Freiburgi Brisgoviae 1928.
- Rauschen Dr. Gerhard, Grundriss der Patrologie,⁹ Freiburg i. B. 1926.
- Ries Dr. Joseph, Kirche und Keuschheit,² Paderborn 1922.
- Říha Dr. Martin, Sv. Ambrož, biskup milánský, a Cicero, řečník římský, jakožto pracovníci na roli mravovědné, Praha, Čas. katol. duch. 1882(23).

- Schilling Dr. Otto, Reichtum und Eigentum in der altkirchlichen Literatur, Freiburg i. B. 1908.
- Lehrbuch der Moraltheologie, München I. B.—1927, II. B. 1928.
- Scholl Dr. Kaspar, Jungfräulichkeit,⁵ Freiburg i. B. 1921.
- Sýkora Dr. Jan Lad., Bible česká, Knihy Nového zákona, Praha 1925.
- Špaček Dr. Richard, Katolická věrouka, Díl III. Část 2. Praha 1922.
- S. Thomae Aqu. Summa theologica, editio jussu Leonis XIII., Romae 1882.
- Ubach Josephus S. J., Compendium Theologiae moralis, Friburgi Brisg. I. Vol.—1926, II. vol.—1927.
- Vašek Dr. Bedřich, Moderní člověk, Olomouc 1919.
- Rodina dvacátého století, Olomouc 1924.
- Vermeersch Dr. Arturus e S. J., De castitate,² Romae-Brugis 1921.
- Vřešťál Dr. Antonín, Katolická mravouka, Praha, díl I.—1909, díl II. 1—1912, díl II. 2—1916, Doplnky a změny—1919.
- Wiesinger Dr., Geburtenregelung und Jungfräulichkeit, Schönerer Zukunft, Wien - Regensburg, V. Jahrg., 1. Hälfte, 1929—1930, str. 537 a 538.
- Wilpert Joseph, Die Gottgeweihten Jungfrauen in den ersten Jahrhunderten der Kirche, Freiburg i. B. 1892.
- Wouters Ludovicus, C. SS. R., De virtute castitatis et de vitiis oppositis, Brugis 1928.

REJSTŘÍK JMENNÝ

Agricola sv. 26
Ambrosia 13, 25, 26, 92, 93
Ambrož osobnost 9, 129
— spisy 11
— význam 124, 125
Anežka sv. 22, 40, 41, 94, 99
Antonius poustevník 18
Athanáš sv. 18, 21
Augustin sv. 8, 9, 14, 52, 53, 55, 56,
62, 68, 72, 76, 87, 92, 119, 124
Auxentius biskup 9

Ballerini 55
Barbatianus 16
Bardenhewer 14, 40, 41, 88, 120,
123
Basilius sv. 122
Bebel 7
Blanc lékař 81
Bonosus biskup 17, 21
Buchberger 41

Cerealis konsul 18
Cicero 30, 43, 82, 122
Cinek Fr. 111
Coulin 107
Cyprian sv. 17, 19, 20, 92

Damasus I. papež 21, 40
Didymus 152
Drtina 63, 72

Ecker 107
Epifanius sv. 110
Epikurus 15, 16
Eusebius z Bologne 13, 25
Eusebius Pamphili biskup 110
Eustochium panna 21

Faller 10
Foustka 37

Gaietanus kard. 49, 52, 56, 77
Galli kněží 32
Gaudentius z Říma 21
Geis 39, 46, 104
Gemelli 38, 81, 84, 86
Good lékař 84, 86
Grosam 37

Harnack 125
Helvidius 15, 21
Hilarius z Poitiersu sv. 122, 123
Hippolyt Římský sv. 123
Homér 117, 122

Jan Zlatoústý sv. 110
Jefta 24
Jeftova dcera 27, 34
Jeronym sv. 14, 15, 21, 72, 73, 92,
94, 95, 97, 119, 120, 121, 122,
123, 124

Ľovinianus 15, 16, 17, 21, 73
Juliana vdova 14, 18, 26

Kachník 99, 115
Klement Alex. 20, 122, 123
Klement Římský sv. 21
Koch 62
Kolár 111
Konstantin císař 9
Krejčí 38, 113, 115

Laeta z Říma 21
Lecky 7
Liberius papeř 10, 12, 23, 55
Lindner 123
Livius 29
Luther 17, 118

Marcella vdova 18
Marcellina panna 10, 11, 12, 22,
23, 55, 71, 80
Martinez 59
Masaryk 39, 60, 64, 72, 76, 77,
99
Mausbach 7, 64
Maxentius biskup 15
Meschler M. 29, 33
Methodius Olympský sv. 20, 21
Montanisté 19, 72
Müller Josef 6, 17, 33, 101, 105,
110

Niceta biskup 14
Novák Fr. X. 35, 99

Oberdörffer 75
Origenes 20, 110, 122, 123
Ovid 121

Palmieri 55
Pasteau lékař 38
Paula 21
Paulin z Noly 14
Pelagie sv. 24, 41, 99
Philon 122, 123
Plato 20
Prudentius básník 41
Prümmer 55, 56
Pythagoras 88

Ries 18, 102
Rive 75
Rousseau 114
Rufinus 122
Řehoř Nyssenský 21, 110

Sabinus biskup 131
Sarmation 16
Satyrus 71
Seneca 103
Schilling 46, 98, 104, 105
Scholl 74, 103, 125
Sotheris sv. 10, 24, 27, 94
Stoikové 122
Symmachus 14, 32
Syricius papeř 14, 15, 16, 21

Tacitus 29
Tekla 23, 41, 99
Terentius 121
Tertullian 19, 72, 92, 93
Theodora panna 41
Tibullus 30
Tomáš Aqu. sv. 44, 48, 52, 56,
57, 77

Ubach 38, 116

Vašek B. 104, 105

Vergil 121

Vermeersch 36, 47, 55, 56

Vesta 28, 29, 30, 31

Vestálky 14, 28, 29, 30, 31, 32,
33

Viktorin z Petavia 122, 123

Vitalis sv. 26

Wiesinger 105, 106

Wilpert 92, 94, 96

REJSTŘÍK VĚCNÝ

- Arianismus 13
bezženství 18, 59, 109, 110, 111, 115
ctnosti hlavní 43, 44
čistota manželská 45, 75, 104
— panická 46, 47
— vdovská 46
dokonalost křesťanská 58, 74, 75
ekonomie národní 104
etika moderní a panenství 127
eugenese 116
charita křesťanská 111
kajícnost 89
kastrace 33, 38
katolická akce 112
kláštery 13, 18, 19, 95, 109
koupele 81
krása tělesná 72
křesťanství a mravní život 6, 103, 104
láska k dětem 70
— k rodičům 70
— manželská 69
manicheismus 67
manželský život v říši římské 103
manželství, pojem 68
— svátost 68
— účel 69, 70
mládí 5, 126
mateřství 69
modlitba, účinnost 88
modlitba, vroucnost 101
návštěvy 82
nemoc 89
nemravnost, účinky 97
obětavost 99, 103, 107, 113.
oblek panen 83
oddavky druhé 13, 46
panenství, ctnost 51
— evangelická rada 58
— je lepší než manželství 73
— kulturní poslání 108, 109
— Kristus jeho původcem 35
— možnost 36
— námitky 114
— podstata 43
— odměna 102
— odpůrci 15
— stav 48
— spisovatelé o pan. 19
— u pohanů 28
— u židů 33
— ztráta 65
panna, její vlastnosti 112
panny Bohu zasvěcené 92
počestnost 79
puh pohlavní 5, 36, 37, 69
půst 80
regulování porodů 105, 106
rodina a pan. 7, 103, 106
řeholní stav 50
— život 13, 17

slib panenství 17, 18, 53, 56, 86,
92
sňatek s nekatolíky 70
staré panny 108
společnost lidská a pan. 108
statečnost 99, 100
sterilisace 37
střídmost 80
střízlivost 80
stud 39, 78, 79
svědomí dobré 87
tanec 81, 82

úcta andělů 90
— mučedníků 90
— Panny Marie 90, 91
účes panen 83, 95
utrpení 89
víra oporou pan. 85, 86
věk pro sliby 117
vycházky 83
vůle rozhodná 84, 98
zdraví a pan. 37, 38
zpěv nábož. písní 88
žena, důstojnost 7, 69, 71, 72.

OBSAH

Úvodem	5
I. POHNUTKY AMBROŽOVY K VYDÁNÍ SPISŮ O PANENSTVÍ	9
1. Osobnost Ambrožova	9
2. Spisy Ambrožovy o panenství	11
3. Odpůrci panenství za doby Ambrožovy	15
4. Zájem o panenský ideál ve IV. století po Kristu	17
a) Řeholní život	17
b) Spisovatelé o panenství.	19
5. Obsah hlavních spisů Ambrožových o panenství.	22
II. IDEA PANENSTVÍ PŘED KRISTEM	28
1. Pohané	28
2. Židé	33
3. Kristus původcem ctnosti panenství	35
III. PANENSTVÍ JE MOŽNÉ	36
IV. PODSTATA PANENSTVÍ	43
1. Ctnost čistoty v řádu mravních ctností a její rozdělení.	43
2. Panenská čistota	47
3. Ctnost panenství	51
4. Ctnost panenství je předmětem evangelické rady.	58
5. Jak se panenství pozbývá	65
V. PANENSTVÍ A MANŽELSTVÍ	67
1. Manželství	67
2. Žena	71
3. Lepší je panenství než manželství	73
VI. JAK CHRÁNIT NEVINNOST	78
1. Přirozené prostředky	78
2. Nadpřirozené prostředky	84
VII. BOHU ZASVĚCENÉ PANNY	92
VIII. PANENSTVÍ JE UŽITEČNÉ .	97
1. Panenství je užitečné pro jednotlivce	98

2. Panenství je podporou života rodinného a manželského	102
3. Panenství je požehnáním pro lidskou společnost	108
IX. NÁMITKY PROTI PANENSTVÍ	114
X. OCENĚNÍ AMBROŽOVA DÍLA	119
Doslov	126
Použité prameny	129
Rejstřík jmenný	133
Rejstřík věcný	137

Dr. Oldřich Karlík

VÝZNAM PÁNENSTVÍ V MRAVNÍM
ŽIVOTĚ

PODLE SV. AMBROŽE

Spisy

cyrilometodějské fakulty bohoslovecké

v Olomouci

čís. 4.

Nákladem vlastním

V komisi Matice cyrilometodějské

v Olomouci

Vytiskly

Lidové závody tiskařské a nakladatelské,

spol. s r. o. v Olomouci

1931